SZENDRŐ

Településképi Arculati Kézikönyv

2017

TE

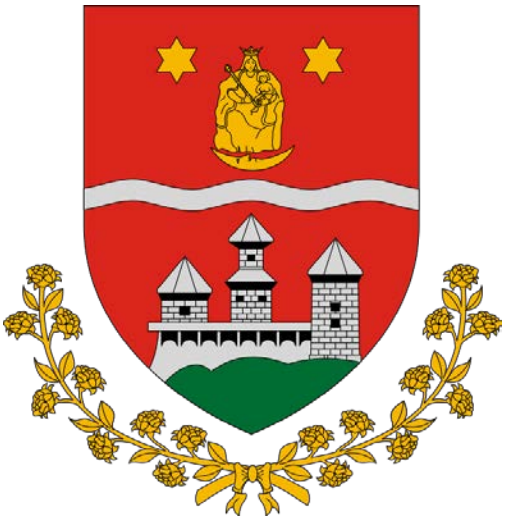

SZENDRŐ

Településképi Arculati Kézikönyv

2017

IMPRESSZUM

KONCEPCIÓ: Dobos Péter, települési főépítész

SZENDRŐ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

3752 Szendrő, Hősök tere 1.
Polgármester: Tomorszki István, e-mail:jegyzo@szendro.hu
Települési főépítész: Dobos Péter

KÉSZÍTETTE: Boros Márk, Csonka Zsófia, Dobos Péter, Koleszár Krisztián

FOTÓ: Boros Márk, Csonka Zsófia, Csonka Sára, Dobos Péter, Koleszár Krisztián, Laki-Lukács Boldizsár, Jpzef Peniaško,Tóth Dávid Levente (légifotók)

A kiadványban felhasználásra kerültek a Lechner Tudásközpont ábrái.

Készült Szendrő Város Önkormányzatának megbízásából, a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény rendelkezései szerint.

MINDEN JOG FENNTARTVA: Várdob Bt.

FELELŐS KIADÓ: Várdob Bt., Miskolc, 2017

Tartalom

Bevezetés - 3 -
Szendrő bemutatása - 5 -
Általános településkép, településkarakter - 5 -
Örökségünk - 7 -
Alsóvár maradványai - 11 -
Református templom - 13 -
Katolikus templom - 13 -
Temetőkápolna - 14 -
Csáky-kastély és parkja - 14 -
Kékfestőház - 14 -
Történeti ábrázolások, térképek - 15 -
Szendrő építészeti karaktere - 19 -
Történelmi településrész - Mezővárosi jellegű - 20 -
Történelmi településrész - Falusi jellegű - 25 -
„Kockaházas" terület - 26 -
Átalakuló, új településrész - 27 -
Leszakadó településrész - 28 -
Zöld terület - 29 -
Gazdasági Terület (Ipar, Mg-I Feldolgozás) - 36 -
Ajánlások a Történelmi, mezővárosi jellegű karakterterületre - 37 -
Hagyományos településkép - 37 -
Középületek - 38 -
Lakóépületek - 39 -
Tetőforma- Tetőhajlásszög - 40 -
Tetőhéjazat, eresz - 41 -
Falazati anyagok - 41 -
Vakolatok, színhasználat - 42 -
Ajtók, ablakok - 44 -
Épületen megjelenő gépészeti és elektromos berendezések, felépítmények - 45 -
Kerítések - 45 -
Járdák, kerti burkolatok - 46 -
Meglévő épületek komfortosítása, új épületek építése a történelmi településrészen - 47 -
Kertek - 48 -
Növények - 49 -
Gazdasági épületek - 51 -
Kutak - 53 -
Ajánlások a Történelmi falusi jellegű karakterterületre - 54 -
Hagyományos településkép - 54 -
Az épület nagysága, alaprajzi elrendezése a történelmi településrészen - 54 -
Beépítési mód, telepítés - a történelmi településrészen - 55 -
Terepalakítás - 56 -
Tetőforma- Tetőhajlásszög - 56 -
Tetőhéjazat, eresz - 57 -
Falazati anyagok - 58 -
Vakolatok, színhasználat - 59 -
Tornácok - 60 -
Ajtók, ablakok - 62 -

Épületen megjelenő gépészeti és elektromos berendezések, felépítmények - 63 -
Kerítések - 64 -
Járdák, kerti burkolatok - 65 -
Meglévő épületek komfortosítása, új épületek építése a történelmi településrészen - 66 -
Gazdasági épületek - 67 -

Ajánlások a kockaházas településrészhez - 69 -

Karakterformálás eszközei - 71 -

Magasság - 71 -
Terepalakítás - 71 -
Telepítés - 72 -
Tetőhajlásszög - 72 -
Tetőforma - 73 -
Színhasználat - 73 -
Kerítés - 74 -

Ablakok - 75 -
Részletek - 76 -
Kertek - 78 -

Ajánlások az átalakuló, új településrészhez - 80 -

Karakterformálás eszközei - 81 -

Magasság - 81 -
Terepalakítás - 81 -
Telepítés - 82 -
Tetőhajlásszög - 82 -
Tetőforma - 83 -
Színhasználat - 83 -
Kerítés - 84 -

Ablakok - 85 -
Részletek - 87 -

Tetők - 87 -
Ablakok - 87 -
Lábazat - 88 -

Külterületi egységek - 29 -

Csehipuszta - 29 -
Büdöskútpuszta - 31 -
Joótanya - 33 -
Mezőgazdasági terület / Külterület - 90 -

Tetőforma - 92 -
Színhasználat - 92 -
Telepítés - 93 -
Kerítés, takarás - 93 -

Mai példák - 94 -

Parasztházak - 95 -
Kockaházak - 96 -
Új építés - 97 -
Reklámhordozók - 98 -
Műszaki berendezések - 99 -

Utcák - 100 -
Közterek - 103 -
Összegzés - 105 -

Bevezetés

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne." Tamási Áron e jól ismert mondatából kiindulva érdemes azon elgondolkoznunk, mi teszi otthonunkká a települést ahol élünk, a házat, amelyben lakunk? Lakóközösség, családtagok, barátok, történetek, mesék, képek, formák, anyagok, hangok, ízek, illatok mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy valahol otthon érezzük magunkat, elmondhassuk „földiek" vagyunk.Másként fogalmazva: ott vagyunk otthon, ahol harmóniában érezzünk magunkat Istennel, embertársainkkal, az állat- és növényvilággal, az anyafölddel, és az abból kilakatott építtet, tárgyi és szellemi örökséggel.

A magyar közgondolkodásban évszázadokon keresztül megkérdőjelezhetetlen érték volt a saját hagyományokkal bíró közösséghez való tartozás, amit a magyar nyelv helyhez kötődő fogalmakkal is kifejez: a megállapodott ember házas, gazda a birtokán. Szemben a sehonnaival, a „gyüttmenttel".

A magyar vidék évszázadokon át szervesen fejlődött, ha voltak is megrázkódtatások – török-tatárdúlás, háborúk, járványok –,a faluközösség újra éledt, hagyománya töretlen volt.

Ebben a folyamatban csak a II. világháború utáni időszak jelentett törést, ami végső soron a hagyomány teljes megtagadását jelenti. Az új társadalmi berendezkedés az ezer éves rendet igyekezett „végkép eltörölni".Az önálló gazdálkodás megszüntetése az erőszakos kollektivizálással, az ipari központokba történő költözés vagy jobb esetben ingázás, a központosított oktatási intézmények, a néphagyomány háttérbe szorítása, a hitélet megszűntetési kísérlete, mind-mind a vidékéleterejének derékba törését jelenttette. Ezzel társult a hagyományos településkép teljes átalakítása, a helyi jellegzetességet felváltó, Soprontól–Záhonyig egyazon kaptafára épített kádárkocka, majd a 80-as évek falusi létformától idegen emeletes nagyházai, végül a 2000-es évek aktuális divathullámot követő, sem egymásra, sem a település hagyományára nem figyelő „önmegvalósító" építkezései.

Több mint egy emberöltőnek kellett eltelnie, míg rájöttünk, ez az irány rossz, településeink nagy része élhetetlen, a kihalás szélére, végveszélybe került. *Napjainkban sok szó és politikai nyilatkozat hangzik el a falu, a vidék gazdasági, társadalmi felemelésének szükségességéről. Szándék és ígéretek vannak a gazdasági támogatásra, a biztonságos élet megteremtésére, a hagyományok megbecsülésére.*

De vajon van-e remény arra *„hogy a falu visszanyeri évezredes küldetését, ami a föld megtartása és megművelése; a falu visszaveszi nemzetmegtartó képességét, ami az ország számára népesedési és szellemi aranytartalék; és a falu újrateremti hagyományait, ami egészséges közösségeket jelent a hit, az önérzet és az összetartozás érzésének újraépítésével?"* (Kiemelt rész Istvánfi Gyula *A magyar falu építészeti hagyománya* c. röpiratából.)

Bár az elmúlt 40+20 év tendenciáit negatívnak tételezzük, de nem tehetjük meg nem történté azt, nem mehetünk nosztalgiával vissza a „boldog aranykorba", nem folytathatjuk ott,ahol az abbamaradt. Meg kell találnunk az egyensúlyt hagyományőrzés és modernitás között, 60–70 év kimaradt szerves fejlődését kell rövid idő alatt bepótolnunk.

A feladat nehéz, de nem reménytelen. Helyenként már érződik annak szele, hogy a vidék újra felértékelődik, az urbanizáció iránya megfordulni látszik. Mely települések lesznek azok, akik a kor kihívásira megfelelő választ tudnak adni, talpon maradnak, fejlődnek, és melyek, akik újkori „pusztafaluvá" vagy szlömösödő településsé válnak?

A Települési Arculati Kézikönyv a folyamatban talán jelentéktelen eszköz, de mégis az első lépés lehet arra,hogy egy település számot vessen múltjával, örökségével és lehetőségeivel, megfogalmazza jövőképét, kézbe vegye sorsának irányítását.

Bemutatja a települést, megismertet értékeivel, majd ezek alapján olyan építészeti ajánlásokat fogalmaz meg, amelyek lehetővé teszik az építkezni szándékozók számára, hogy olyan házat építhessenek, ami valódi büszkeséggel töltheti el, és a település képéhez illeszkedik, azt ízléssel viszi tovább. Az ajánlások nem tekinthetők kötelező jellegűnek, a céljuk nem a tervezési szabadság megkurtítása, uniformizálása, hanem éppen a valós értékek megismertetése, a sokféle izgalmas lehetőség feltárása. Az unalomig másolt, giccses, sokszor import klónok helyett a település karakteréhez illeszkedő választási lehetőségek bemutatása, a nem diktált, hanem valódi szabadság megismertetése.

A kézikönyv nem egy merev, lezárt egész, hanem nyílt, folyamatos hozzászólást és változtatást lehetővé tevő kezdeményezés kíván lenni, ahogy a település története sem befejezett, hanem folyamatosan továbbíródik. Ezért, ha újabb szép ház születik, az bekerülhet, sőt be is kell, hogy kerüljön a könyvbe, hogy ezáltal is büszke lehessen rá építtetője, tervezője, kivitelezője és a település egyaránt.

Szendrő bemutatása

Általános településkép, településkarakter

A város a Bódva egykori folyását követve települt a Vár-hegy tövében. Külterületén, keleten a földtörténet óidejéből származó kőzetekből fölépülő Szendrői-hegység (másként Szendrő–Rakaca-rögvidék), északnyugati határában a Gömör–Tornai-karszt túlnyomórészt mészkőből álló peremhegysége, a Rudabányai-hegység vonulata emelkedik.

A szendrői határ képét a szalonnai völgyszurdok után szelíd síksággá laposodó Bódva-völgy, az abból kiemelkedő hegyek: a Szendrői-hegység és a Gömör–Tornai-karszt délnyugati pereme, a Rudabányai-hegység formálják. Ez a kettősség a tájhasználatot tekintve is megmutatkozik: míg a város hegyvidéki tájait erdők foglalják el, s csak a hegyek szoknyájának szegélye nyújt legeltetésre alkalmas gyepeket, addig a széles folyóvölgy mocsárrétjeivel, nedves kaszálóival és szántóföldjeivel már a mezőgazdálkodás valódi terepe.

Szendrő nevét személynévből eredeztetik, így a Szemere (Szemre) névvel hozzák összefüggésbe. Az elterjedt nézetet, miszerint a Szend személynév és a rév (átkelőhely) főnév birtokos összetételének tartják, így jelentése „Szend réve” lenne, a nyelvészek nem tartják megalapozottnak.

Az 1980-as években a Gacsal dűlőben Árpád-kori település részleteit tárták föl régészeti ásatások. Továbbá középkori forrásaink arról tudósítanak bennünket, hogy közelében állt Csákány, Csehi, Garadna, Gerse, Ivánka, Kazinc és Szentmiklós falvak. Mindezek területeit a középkor folyamán Szendrő magához vonta.

Szendrő első említését 1312-ből ismerjük, azonban bizonyos Árpád-kori eredete. 1317–19-ben dézsmáját az egri püspök átengedte a káptalannak. 1332 és 1335 között Szent Istvánról elnevezett egyházának plébánosa, Márk oly mértékű pápai tizedet fizetett, hogy az mezővárosra utalhat. 1437-ben, királyi adományra hetipiaccal rendelkezik, melyet kedden tartanak.

Első várát (az „Alsóvárat”) a Vár-hegy tövében építtették föl a Bebekek, majd a 17. század első felében már állt a hegyen a védművekkel kiépített Felsővár is. A vár a török korban játszott jelentősebb végvár szerepet. 1566-ban Schwendi Lázár császári főkapitány vette be a várat. 1604-ben Bocskay hajdúi szállták meg, s maradt náluk a bécsi béke megkötéséig, 1606-ig. 1612-ben Borsod vármegye közgyűlése Szendrőt egy időre megyeszékhellyé választotta. A török korban egyre több nemes választotta lakhelyéül a védművekkel kiépített várost.

1668. augusztus 18-án Szendrő ismert történelmi esemény színhelye lett: itt tartották az ún. Wesselényi-összeesküvést, melyen a Wesselényi Ferencné özvegye, Széchy Mária hívására összegyűlt főurak elhatározták, Apafi Mihály erdélyi fejedelemmel szövetkeznek és felkelést szítanak. A király 1670-ben az összeesküvést véresen megtorolta. A várost 1672-ben a kurucok foglalták el, azonban mit sem ért a foglalás, mivel az Alsóvár a várossal együtt fölégett. 1690-ben Csáky István országbíró szerezte meg a várost az Alsóvárral együtt az I. Lipóttal kötött csereszerződés révén, ám a Felsővár továbbra is császári kézen maradt. 1690. április 13-án kelt az a levél, melyben a vár parancsnoka írt a vármegyéhez, hogy Csákynak küldjön molnárokat, akikkel a langyos vizű forrásra fürdőházat építsen. A fürdő fel is épült, azonban száz év sem telt el, és elromosodott. Csak 1704-ben került Rákóczi kurucaihoz, végül a romosodó védművet a fejedelem parancsára, 1707 tavaszán a földdel tették egyenlővé. A Rákóczi-szabadságharc leverését követően a Csáky család maradt birtokosa egészen a 19. század végéig. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején a szendreiek is kivették a részüket az országos honvédharcokban, bár a császárhű gróf Pallavicini Roger földbirtokos igyekezett a helyi nemzetőrség megalakulását megakadályozni.

A 19. század végén, a „boldog békeidők” éveiben gazdasági fellendülés éri: iparosai, kereskedői megsokasodnak, piaca élénk, eléri a vasútvonal. Elért helyzetét visszafogja, hogy 1902-ben elveszti mezővárosi rangját és nagyközség lesz. 1908-ban egy kormánydöntés járási székhely rangját is elveszi és Edelénynek adja.

A századfordulótól egyre inkább visszaszerezte központi szerepét. Két gőzmalma, szénbányája működött a két világháború között. 1950-től 1966-ig önálló tanáccsal bírt, 1966-tól közös tanácsi székhelyközség lett. 1971-ben nagyközséggé nyilvánították, majd 1996. július 1.-jén visszakapta városi címét.

A Bódva-völgyi települések közül elsőként, 1959-ben jelent meg róla kismonográfia, melyet 2002-ben követett az új városmonográfia.

Örökségünk

Szendrő természeti adottságai, történelmének sokszínűsége, mindenkori lakossága adja azt az identitást, ami épületei, közterületei szintjén is kifejeződik.

A város alaprajzilag az útfifalu és halmazos települések sajátos kettősét mutatja: történetileg egyszerre igazodott a Bódva kanyarulataihoz, a folyó által képzett szigetekhez, holtágakhoz, és a magasabb térszíneket jelentő Várhegy meredek lejtőihez. A két vasúti megállóhely környékén, a Bódva jobb oldalán létrejött szabályosan kijelölt településrészek újabb keletűek.

Szendrő mai épített környezetét (= a város arculatát) alapvetően négy történetileg kialakult, funkciójában is elkülönülő építészeti „réteg" ötvözete alkotja. Ezek:

1. A várak maradványai, a református templom a templomtoronnyal, a római katolikus templom, illetve a Csáky-kastély.

2. Népi építészeti emlékek. Viszonylag nagy számú épület. Számos esetben az épületen felfedezhetők a későbbi átépítések nyomai, amik egyre komfortosabbá tették a paraszti sorban élő családok lakóépületeit. A településen jelentős a 20. század eleji épületek településkép-formáló hatása. A legújabb lakóházak a 20. század 30–40-es éveiből valók, illetve az 1950–60-as évekből, még mindig a szobasoros házformát idézve. Szép példája a pedellusház.

3. Polgári-mezővárosi igénnyel épült lakóházak és középületek. Szendrő polgárai, iparosai, kereskedői, a település tisztviselői már „városi" módra építették házaikat. Az utcafontra már nem két ablakocska néz, hanem több; megjelennek a módos vakolatdíszek, igényes nyílászárók, egyedi tetőmegoldások, a villaszerű épületek. A hivatalépületek közül a városháza a legigényesebb homlokzatú, méltóságot és tiszteletet parancsol. Helyét is ily módon jelölték ki a Várhegy oldalában.

4. Újabb középületek és lakóházak, előbbire példa a két ABC áruház, vagy a takarékszövetkezet épülete. Mindezek mellett ide tartoznak a II. világháború után megjelent lakóházak, először az ún. kockák (Kádár-kockák), majd az 1970–80-as évek – javarészt típustervek alapján – épült lakóházai.

Szendrőben öt országos védettségű műemlék található: az Alsóvár maradványai, a református templom harangtornya, a római katolikus templom, a temetőkápolna és a kékfestőház.

Szendrőhöz valójában három várat kell kötnünk: a Vár-hegy tetőjén állt egykor a Felsővár, a mai városközpontban terült el az Alsóvár és a ferences templom környezetében pedig a Német vár. Az Alsóvárnak napjainkban mindössze néhány falmaradványa látható a városon keresztülvágó főút mellett. A Német várból ennyi sem maradt: helye a Bódva partján fekvő Német várossal egyező, elhelyezkedését Bodnár Tamás levéltáros lokalizálta. A Felsővár 1997 és 2001 között folytatott ásatása során leglátványosabban egy bástya maradványai kerültek a felszínre.

1355-ből ismerjük a szendrei Alsóvár vagy másként Bebek-vár királyi várnagya, Cselenfi Sándor fia János nevét. 1370-től a Bebek család kezén volt egészen 1565-ig. 1404-ben Bebek Ferenc innen keltezi iratát, 1467-ben Bebek György lakóhelyeként értesülünk róla; bizonyos, hogy a Bebekek egyik jelentős központja ez időszakban. 1565-ben foglalta el Zolthai István és német őrséggel látta el, ezzel egy időre királyi végvárrá vált. I. Miksa, majd I. Rudolf idején kijavítják a meglévő várépítményeket, majd 1578 és 1582 között épült ki az első olasz rendszerű erődítmény. Ez az Alsóvártól nyugatra, a Bódva melletti síkon épült meg öt bástyával, nyújtott téglalap alaprajzzal, ez az ún. Német vár.

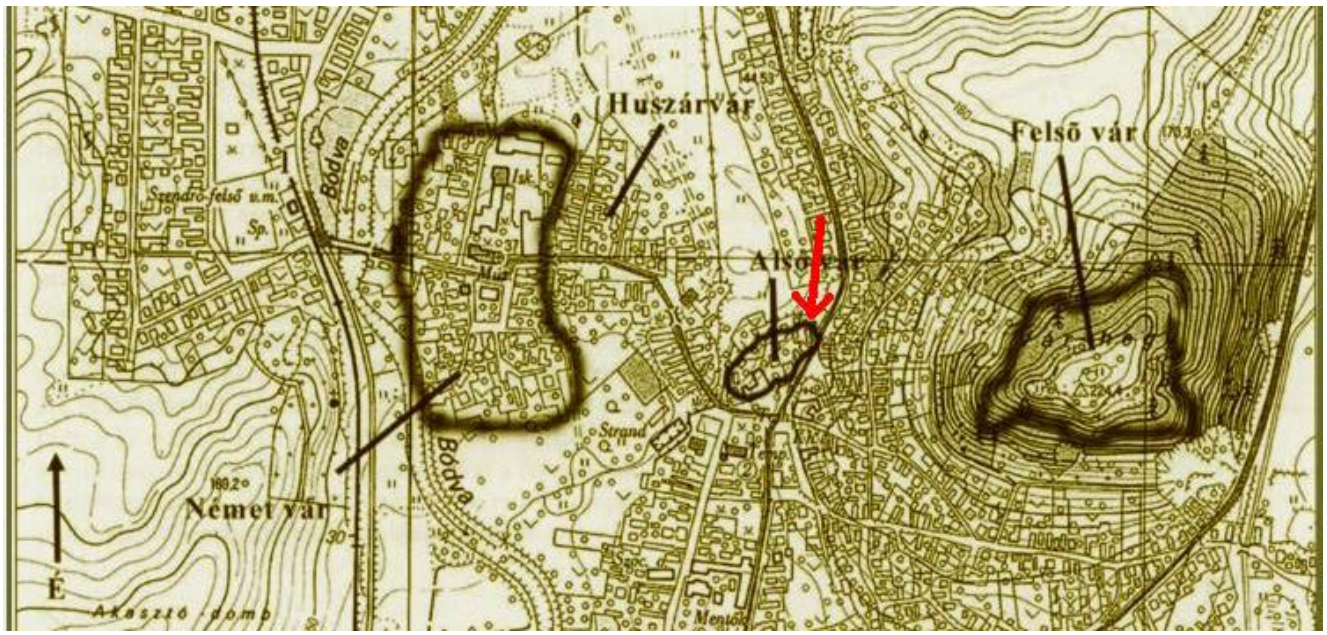

1588-ban kezdtek hozzá – bizonyára Cristoforo della Stella olasz hadiépítész tervei alapján – a Vár-hegyen a Felsővár, egy szabálytalan ötszög alaprajzú, ötbástyás erőd építéséhez,miután az Udvari Haditanács belátta, hogy a közeli Kálvária-dombról a tüzérség által könnyedén belőhető Német-vár nem alkalmas egy komolyabb ostrom kivédésére, a Bebek-, vagy Alsó-vár pedig a hadügyi forradalom következtében teljesen elavult.Az építkezés csak az 1660-as években fejeződhetett be. Korabeli forrásokból ismerjük a Felsővár bástyáinak megnevezéseit (Korláth-bástya, Kapu- vagy Szent Gábriel-bástya, Sáros-bástya, Császári-bástya, Szent Mihály- vagy Wesselényi-bástya). Az erőd a reneszánsz hadiépítészet elvei alapján épült. Központi részén egy sokszögű fallal övezett toronynak adott helyet. A stratégiai szempontból fontosabb északi bástyák korszerűbb, ágyútermes-füles kiképzéssel épültek, és folyamatosan korszerűsítették a kisebb déli védőműveket is: a palánkfalakat kőfallá építették át. A Felsővár mindvégig királyi kézben maradt. 1644–1645-ben I. Rákóczi György hadjárata idején az Alsóvár több ostromára is sor került és rövid ideig el is foglalták. 1646 és 1666 között Wesselényi Ferencé, aki egyúttal a Felsővár kapitánya is volt. 1667-ben Zrínyi Péter lett a zálogbirtokos, majd 1670-ben történt kivégzését követően Szendrő vára (a hozzá tartozó birtoktesttel együtt) ismét királyi tulajdonba ment át.

Szendrő Felsővár

1672-ben a Felsővár német parancsnoka – a kurucok támadását megelőzendő – felégette az Alsóvárat és a várost. Még 1676-ból van adatunk a város védelmének újbóli megerősítéséről, de az Alsóvár ekkortájt elveszti jelentőségét. 1690-ben Csáky István országbíró lett Szendrő és uradalmának ura. 1694-ben kezdik el építeni kastélyát, melybe befoglalják az Alsóvár egyes falait is.

1692-ben villámcsapás pusztította el a Felsővár központi épületét. Kapitánya 1683 és 1700 között az olasz származású Gvadányi Sándor (a költő Gvadányi József őse), utódja Malvezzi Alfonz. Kapitánysága idején igyekezett a várat jó állapotba hozni, de 1704-ben csak ostrom után, hosszas tárgyalások eredményeként II. Rákóczi Ferenc kurucainak kezére került. Utolsó kapitánya Szepessy István volt. A bécsi haditanács már 1702-ben döntött a Felsővár lerombolása felől, de ezt a Rákóczi-szabadságharc kitörése megakadályozta. Végül 1707-ben a fejedelem rendelte el a vár lerombolását, ami még abban az évben megtörtént. Az ásatási megfigyelések szerint a bástyák sarkait robbanthatták fel leginkább, a kötőgátakat a helyi lakosság hordhatta el.

Alsóvár maradványai

Az Alsóvár maradványait a város főúthoz közel eső részén találjuk. A házak mögé rejtőző bástya nagyméretű lőréses maradványai mellett a 17. század végén emelt Csáky-kastély földszinti épületének csonkán megmaradt barokk kapuját és ablakait fedezhetjük fel. A Csáky-kastély az Alsóvár helyén, feltételezhetően annak elbontott köveiből épült.

A Csáky-kastély mai maradványai

A régi Csáky-kastély és környéke a II. világháború előtt

Református templom

A város református temploma 1879-ben épült Dvorzsák Ferenc rudabányai pallér tervei alapján és művezetése mellett az akkor elbontott egykori gótikus templom helyén. Szószéke népies neobarokk, a padok feltehetően a korábbi templomból maradtak fenn. A karzathoz vezető csigalépcső és a karzatot tartó konzol a helyi vasmű terméke lehet. A református templom szomszédságában álló fa körgalériával épült harangtorony egyes, nehezen megerősíthető feltételezések szerint az Alsóvár védelmi rendszeréhez tartozott. A zömök torony építőanyaga helyben bányászott mészkő, belsejében falépcső vezet föl a harangokhoz.

Katolikus templom

Az 1636–38 között épült egykori ferences kolostor zárdatemplomát 1741-ben kibővítve újjáépítették, tornyát 1765-ben átalakították. Minderről tanúskodnak a reneszánsz kőkeretes ajtó Lorántffy-címere, a 18. századi papi stallumok és a könyvtár megmaradt értékei. Berendezése 1760 körül készült gróf Csáky Antal megbízásából. Ékessége a gazdag díszítésű, drapériás, rokokó főoltár. Oltárképén Assisi Szent Ferenc stigmatizációja. A főoltár két oldalán Szent István és Szent László nagyméretű szobrai. A templom kifestését Máger Ágnes végezte a közelmúltban. Számos szemet gyönyörködtető részletet rejt még a templom: ereklyetartók, a Loretói-oltár predellájában a ravatalon fekvő Nepomuki Szent János szobra (a ferencesek kedvelt szentjeként), a páduai Szent Antal-oltár menzáján Csáky-címer, barokk padok és stációképek.

Temetőkápolna

A Szendrő régi temetőjében álló barokk kápolnát 1760-ban a ferencesek építették. Négyszögű alaprajzon emelkednek falai, melyen homorú felületű sátortető ül, ezen kis bádogsisakos huszártorony magasodik. Belseje kétszakaszos és csehsüveg-boltozattal fedett. A főhomlokzat sarkait és a bejárat két oldalát lapos lizénák díszítik.

Csáky-kastély és parkja

A város kulturális életének központja a barokk Csáky-kastély és parkja. A Csákyak a 18. század végén már innen igazgatták uradal-mi birtokaikat. A család 1800 körül rövid ideig működő vasgyárat alapított, a kovácsoltas és az öntvények szeretete megmutatkozik a kerítések, tornác-oszlopok anyag-használatában is. A kastély állandó kiállítása az oktatástörténeti gyűjtemény, melyet a város és a Bódva-völgy iskolatörténeti értékeiből válogattak össze 1982-ben. A gyűjtemény 1991-ben további 26 ezer könyvvel és mintegy 5000 diplomamunkával gazdagodott, ez javarészt később a megyei levéltárba került.

Kékfestőház

A városban csak „festőház”-ként ismert épületet 1850–60 körül alakították ki kékfestőműhely céljára. Eszerint három szintre tagolható: pincéje fölött magas-földszint a textil festésére való kádakkal, felette szárítópadlás. A festőház ma a kékfestő mesterség kiállításának ad otthont.

Történeti ábrázolások, térképek

Mivel a török kori végvári háborúk idején Szendrőt fokozatosan a megye legkomolyabb erődítésévé építették ki, ezért a 16. század közepétől egészen a Rákóczi-szabadságharcig a város viszonylag nagy figyelmet kapott. Így különféle munkákban megjelent több olyan, a várost ábrázoló rajz, veduta készült, amely a vár(ak) melletti környezetet, így a várost, benne a ferences kolostort is ábrázolták. Ezek közel sem teljes válogatása:

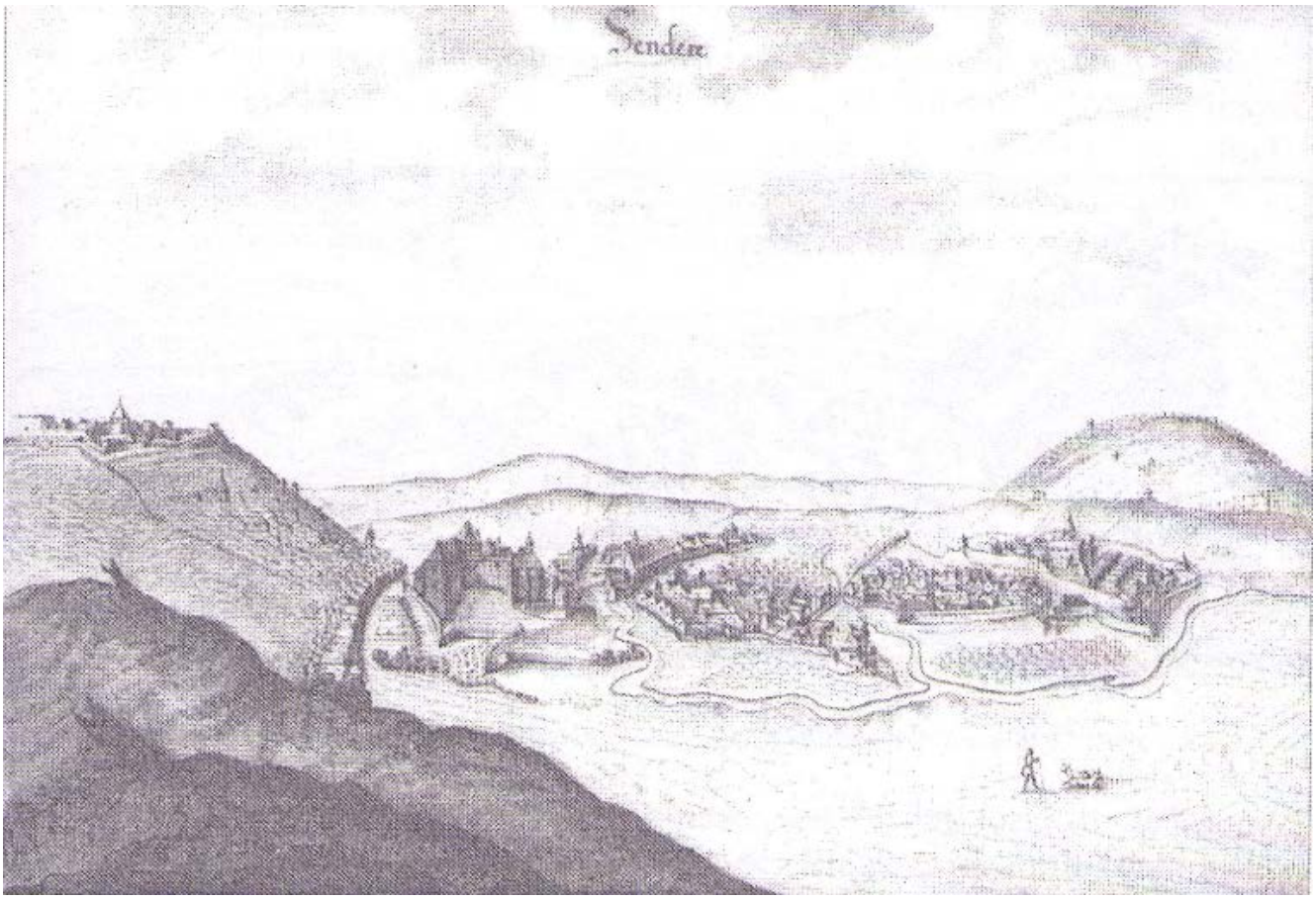

Szendrő képe északról a karlsruhei hadilevéltár képén – 1658.

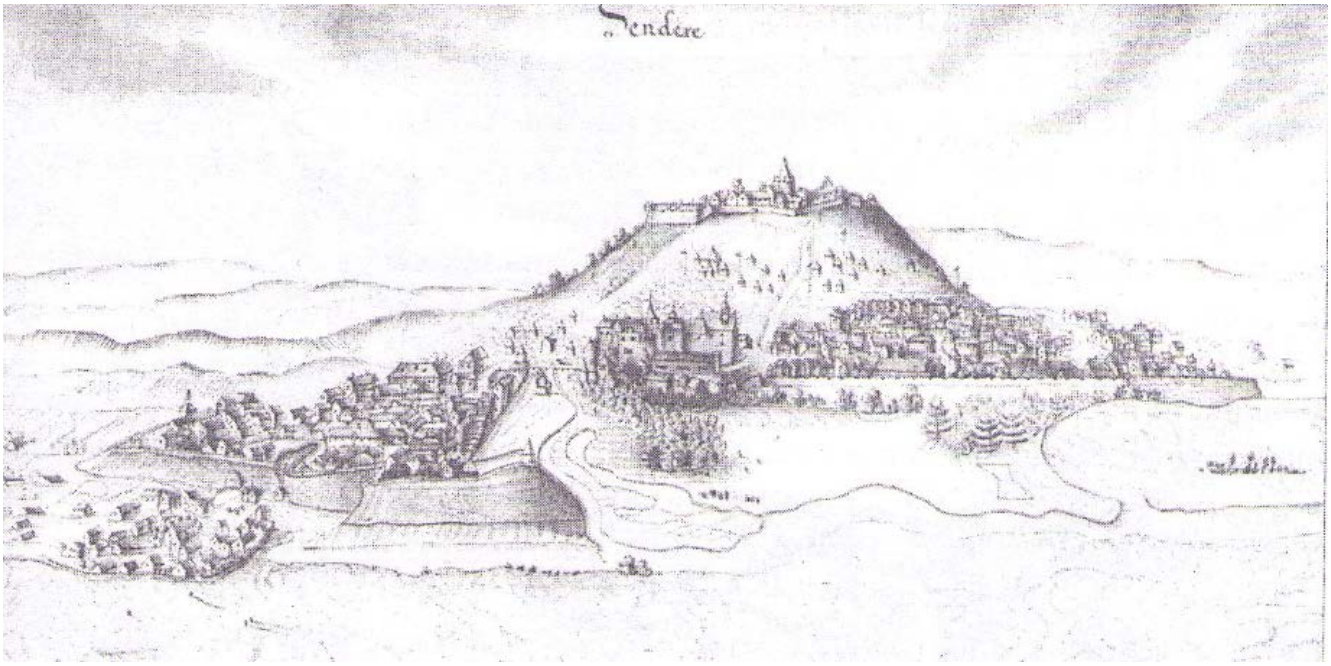

Szendrő képe nyugatról a karlsruhei hadilevéltár képén – 1658.

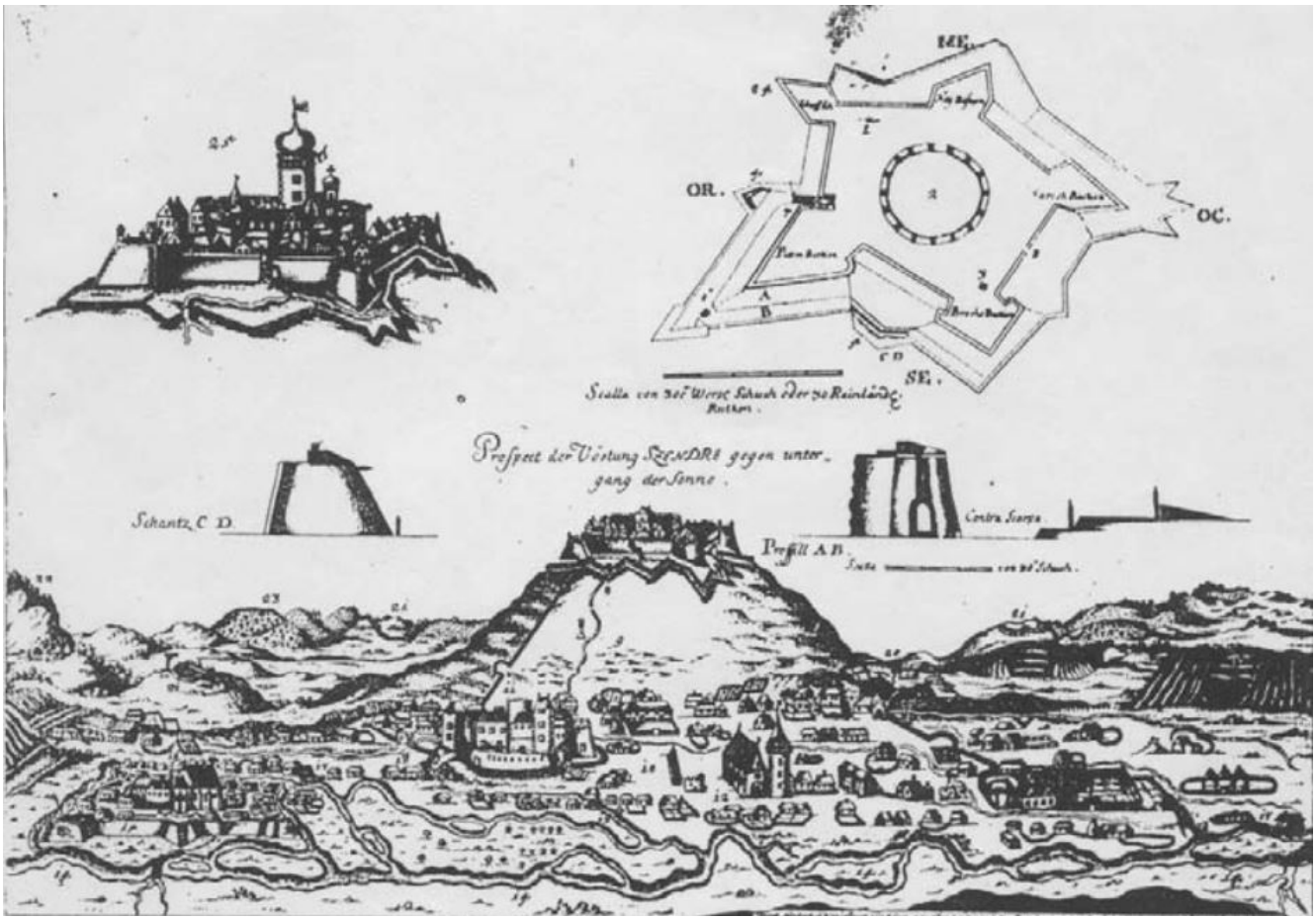

17. századi röpirat (Hadtörténeti Térképtár G. I. h. 641-1., 1692 után)

Az I. katonai felmérés térképe (18. század vége)

A II. katonai felmérés térképe – 1853

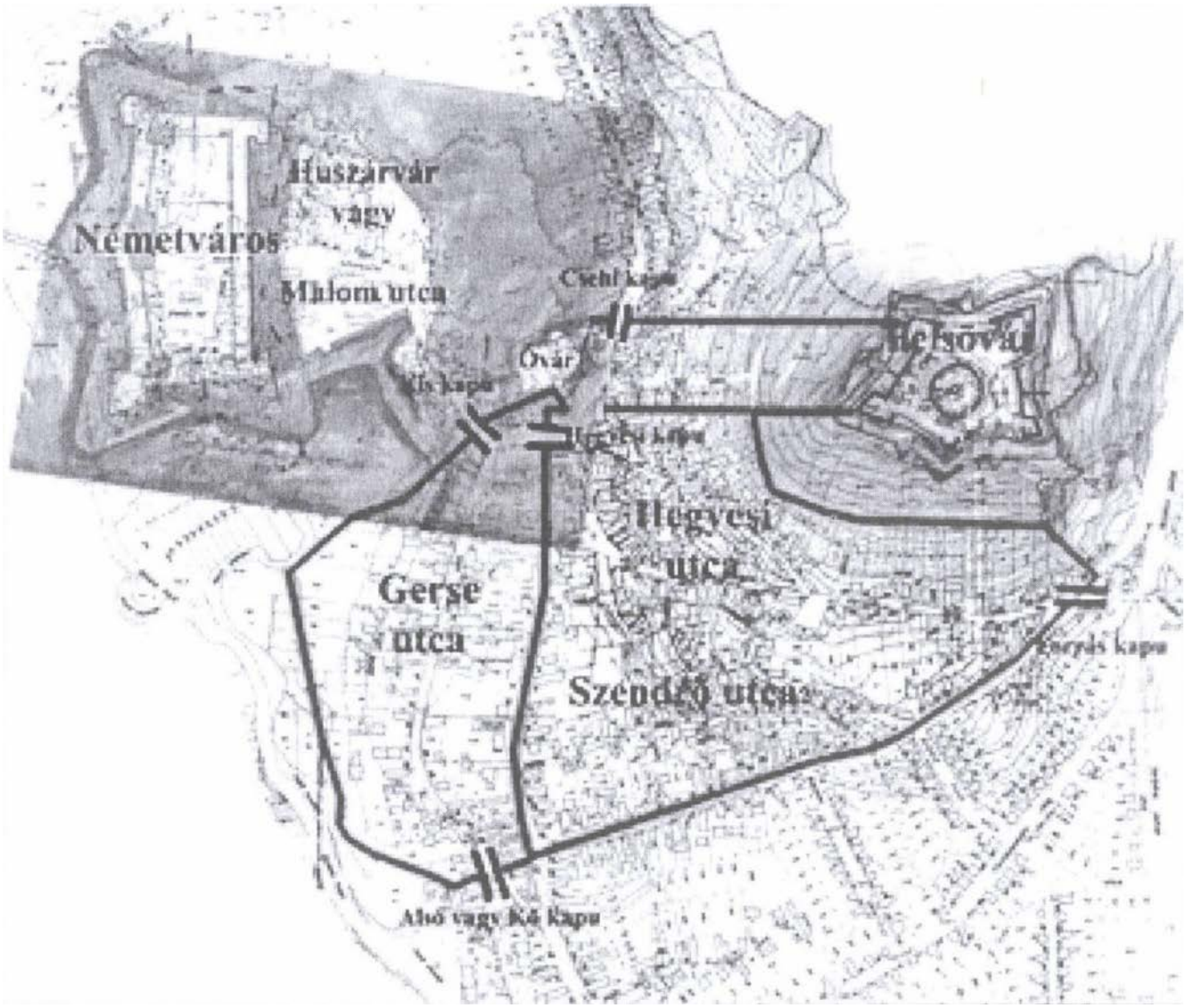

Szendrő város részei, a város név szerint ismert kapuival, a palánk feltételezett vonalával. A montázs a Karlsruhében őrzött alaprajznak a mai városszerkezetre történt vetítésével készült.

Szendrő építészeti karaktere

Szendrő városa a Bódva-völgyben, hegyek lábánál, a Verbéna patak befolyásánál fekszik. Környezetében szántók, rétek, erdőkoszorúzta hegyek találhatók. Kiemelkedő a község feletti várhegy, amelyen a hajdan híres végvár létezett. Természeti és agrártáj, önálló központ jelleggel, Edelény vonzáskörzetében. Létalapja – mint hajdan jelentős mezőváros – a mezőgazdaság mellett az ipar és kereskedelem volt, meglehetős gazdagsággal.

Eredeti településtípusa folyómenti város, folyóval párhuzamos főutcákkal, átkelőhellyel több út találkozásánál. A régi utcák telkeinek beépítése fésűs, néhol utcavonalas a városias jellegnek megfelelően.

Központja a református templom közelében lévő főtér, több irányban elágazó utcákkal, alközponti szerepet a római katolikus templom környezete kapott a Petőfi tér környezetében. Központi jelleggel bírt a régi főutca is, középtáján néhány kúriával. A község keleti oldalán több utcával bővült a 20.században, északkeleten pedig létrejött a Szendrő-felső településrész.

Hagyományos épülettípusa az oromfalas, nyeregtetős, a kontyolt vagy füstlikas tetejű oldaltornácos ház. A község mezőgazdasági arculata nem kifejezett, a falukép szokványos átalakulása kertvárosi részletekkel jellemző.

Szendrő települést az alábbi karakterterületekre osztottuk fel:

Történeti településrész - Mezővárosi jellegű
Történelmi településrész - Falusi jellegű
Falusias jellegű szlömösödő településrész
„Kockaházas” terület
Átalakuló, új településrész
Leszakadó településrész
Külterületi egységek
Zöldterület
Gazdasági terület

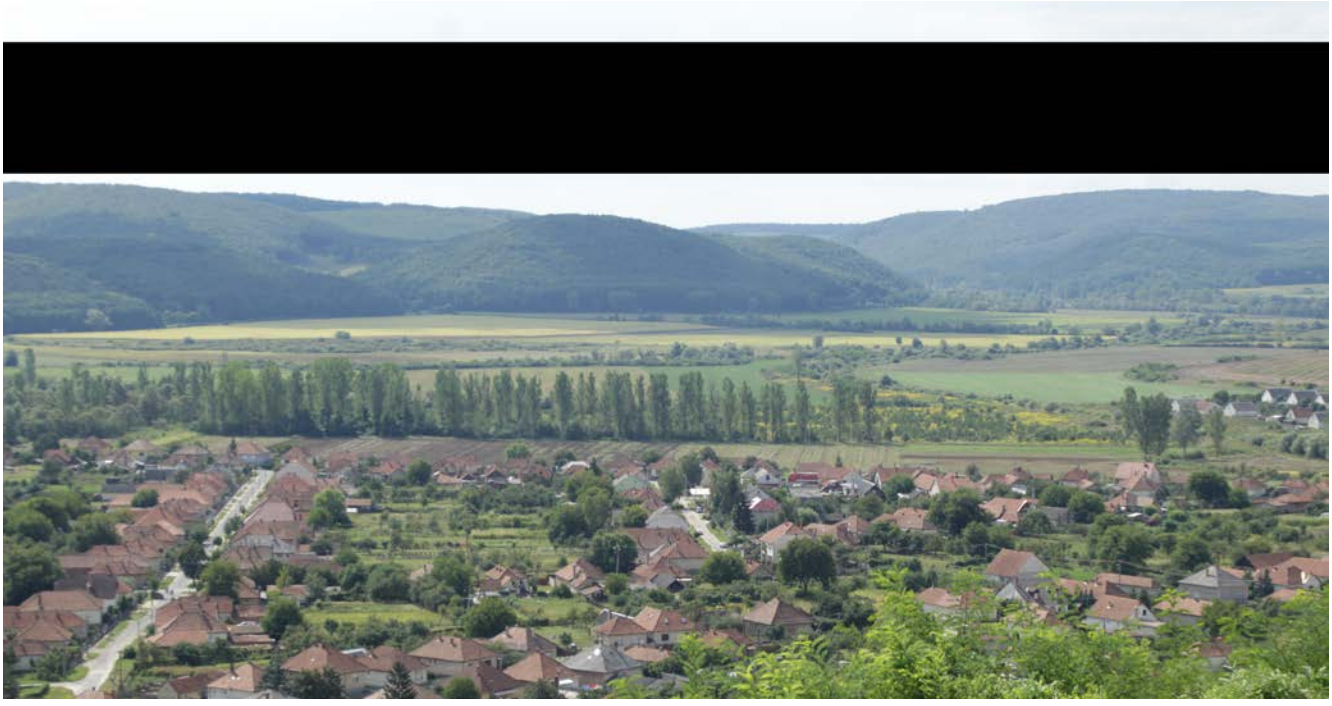

Történelmi településrész - **Mezővárosi jellegű**

Szendrő térségi központ szerepe a történeti időkben a mainál jelentősebb volt, mint a térség egyetlen mezővárosa. A városi élet nyomai az épületekben és a településstruktúrában is lekövethetők. A mai városi jellegű épületeket tartalmazó településrész felismerhető a II. katonai felmérés (1853) térképén is, ezek megfeleltethetők az egykori Alsóvár és az egykori Németvár területének.

Az említett két városközpont napjainkban nem a várak, sokkal inkább a két templom köré csoportosíthatók, ezek:

- A református templom környéke: Hősök tere, Fő utca, valamint a Rákóczi, Váralja és Kossuth utcák Hősök teréhez csatlakozó szakasza.
- A római katolikus templom környéke: Petőfi tér és a Kovács utca.

A mezővárosi és falusi jellegű településrész élesen nem válik egy egymástól, hiszen a városiként jelölt területen is találunk népi építészeti emlékeket, és a falusiként jelült településrészen is városisodó, polgári ízlést tükröző épületeket, attól függően, milyen korban, milyen céllal, milyen építtetői háttérrel jöttek létre azok. Így inkább ezek előfordulásának aránya határozza meg a terület karakterét. Másik ismérve a városi területnek, hogy itt sűrűbb a beépítés, ami összefügg azzal, hogy az itt lakók életmódja, megélhetése nem (csak) a mezőgazdasági termeléshez kötődött elsősorban, hanem a kereskedelemhez, kisiparhoz, közigazgatáshoz, katonáskodáshoz. Ugyancsak nem kizárólagosan, hanem inkább az előfordulási arányokat tekintve jellemző, hogy a városi jellegű terület lakóházai előkert nélkül, utcavonalra épületek, szemben a falusias beépítésre jellemző előkertes beépítéssel.

Mindkét területen megfigyelhetők ugyanakkor olyan épületek, amik láthatóan az idők során lettek átalakítva-kibővítve, egyszóval „városiasítva”. Éppen ezért – elsősorban a belváros egyes tömbjeiben – jellegzetes utcavonalas beépítést, zárt udvaros, sorházas kialakítást találunk, ezek is a mezővárosi arculatot hangsúlyozzák.

Ha a város szó névetimológiájából indulunk ki, mindkét említett településközpontot nevezhetjük VÁR-asnak, hiszen az Alsóvár és a Németvár területén belüli, vagy ahhoz kötődő területekről beszélünk. Az Alsóvárból sajnos mára csak romok maradtak, a Németvárból azok sem. (Kiterjedésére csak az irattári anyagokból, helyszínen a morfológiai adottságokból, az úthálózatból, telekosztásból következtethetünk)

Az említett kettős városközpont legjelentősebb épületei az egyházi középületek, a két templom, mindkettő kerítéssel határolt telekterületen. A református templom melletti harangtorony állítólag az alsóvár egyik tornyából lett kialakítva. A templomudvarhoz parókia csatlakozik. A Római katolikus templom a mellette lévő, egykori egyházi - ma önkormányzati - iskolával alkot egységet. Az iskola egyik szárnya az egykori kolostor épületrésze volt. A Kovács utcára néző épületrész.

Mezőváros nincs kellő méretű piactér nélkül, ez a város mindenkori térszervezésének jelentős tényezője. A középkori-újkori piacteret a főtéren álló régi templom mellett sejthetjük. (Ez ma a Hősök tere.)

A hivatalépületek közül a városháza a legigényesebb homlokzatú, méltóságot és tiszteletet parancsol. Helyét is ily módon jelölték ki a főtér keleti felén, a várhegy oldalában. A város polgárházai a főutcán foglalnak teret maguknak, nem egyben egykor kereskedés működött.

Szendrő polgárai, iparosai, kereskedői, a település tisztviselői már „városi” módra építették házaikat. Az utcafrontra már nem két ablakocska néz, hanem több; megjelennek a módos vakolatdíszek, igényes nyílászárók, egyedi tetőmegoldások, a villaszerű épületek.

A főtéren és környezetében a 20. század elmúlt évtizedei hoztak új tömegű épületeket a városképbe (pl. gyógyszertár, kétszintes áruház, új vegyesbolt, strand), azonban még így is sok épület hozza a két háború közötti időszakban jellemző arculatát, tömegalakítását tekintve pedig még az (17–)18–19. századi formát idézi vissza. (A régi épületek legtöbbször csak külsejükben változtak meg, az épülettömegek ma is azonosak a korábbival.)

Ugyancsak a városi jellegű területhez kell sorolnunk a főtértől délre futó Fő utcát. Ennek története és kialakulása a régmúlt időkbe nyúlik vissza.

Az Alsóvár mellett a várépítés után kialakult – vagy a Bebekek kialakítottak –, egy különleges státusszal rendelkező kiszolgáló telepet, a Gersét. Egy 1570-es elírás szerint a város még „csak egyetlen utca, az ún. Gerse utca." A 16. században a török előretörésével együtt a vár közvetlen közelsége felértékelődött. Egyre több lakos és nemes költözött a vár közvetlen szomszédságába, a Gerse utcába és a Gerse utca köré, mindeközben a királyi vár kiépítése folyamatos volt. A birtokosok, a király és a megye nem csak a várat, hanem a várost is erődítették, ami a biztonság miatt vonzóvá tette azt polgári személyek számára is. A Gerse városrész védvonala azonban nem kőből falazott városfal, hanem palánkfal volt, mely az utca két oldalán húzódó házsorok kertjeinek végében húzódott, nyugati oldalon egészen a Bódva folyó partján. Ezt a falat időnként a lakosok saját költségükön, saját telküknek végében a telek szélességében egyénenként tartották karban.

A 17. században az itt álló telkeket már mind nemesek lakták, a későbbi időkben ez lett a város Fő utcája. Természetesen a telekfelosztás ma már nem tükrözi a korabeli, 17. századi állapotokat, de az itt lévő épületállomány egy része mai is nemesi kúria jellegű architektúrát mutat, legjellemzőbben a Csáki-kastély.

Szendrő város életében jelentős szerepet töltött be a helyi zsidó lakosság. Szendrő a környék zsidóságának is központja volt, itt megvoltak a zsidó életvitelhez és vallási előírások betartásához szükséges épületek, amiket a főtértől délkeletre lévő, illetve a várhegy oldalába felkúszó területen alakítottak ki.

A hitközség imaháza a II. világháború után rommá vált, majd átalakították, és ma is tűzoltóság működik benne.

Szendrő, a zsinagóga romjai 1944 után

MUNGARÓCHEM

A szendrői zsidó hitközség első rabbija, Wolf Tannenbaumjesivát, azaz felsőbb fokú izraelita iskolát alapított, mely egyike volt a Magyar Királyság leglátogatottabb jesiváinak. Ezekben a tanulók az alsóbb fokú iskolai tanulmányaik után a zsidó vallás alapjait sajátíthatták el. Az intézmény 19. század utolsó harmadában szűnt meg. Az iskola épülete ma már nincs meg helyét feltételezzük, a zsinagóga közelében. Ugyancsak a közelben volt a mikve (fürdő) ennek maradványai egy mai lakóház pincéjében még láthatók (Rákóczi u. 9.).
A várhegy oldalában vezető váralja utcában zsidó kereskedőházakat találunk, melyek első része üzlet, hátsó része lakás volt.

Mint fentebb már utaltunk rá, a történelmi városközponthoz tartozik az egykori Németvár területe is. Ennek központja a Petőfi tér, mely a városrész főtere lehetett. A megközelítőleg négyzet alakú teret északról a római katolikus templom, három oldalról pedig előkert nélküli lakóházak tér felőli homlokzatának térfala határolja.

A mezővárosi jellegű történelmi településrészhez soroltuk még a két centrumot összekötő Kovács utcát és a Fő utcával párhuzamos Rákóczi utcát (újabb időkben ez vette át a Fő utcától az észak-déli fő közlekedési útvonal szerepét). Itt vegyesen találhatunk városias és falusi jellegű épületeket.

A 20. század elejétől, főként a módosabb családokra jellemző, hogy a házat az utcai oldalon derékszögben, „vinkellyel" toldják meg, ezzel még egy lakószobát alakítanak ki. Előfordul olyan változat is, ahol a tornác leköveti az épület alakját, vagyis befordul az új szoba mögött.

Szendrőn találunk olyan épületet is, ami „vinkelyes" ház, de láthatólag nem bővítéssel jött létre, hanem eleve így épült. Ez az épülettípus polgárosult ízlést tükröz, a városi polgárházak hatásának tudható be.

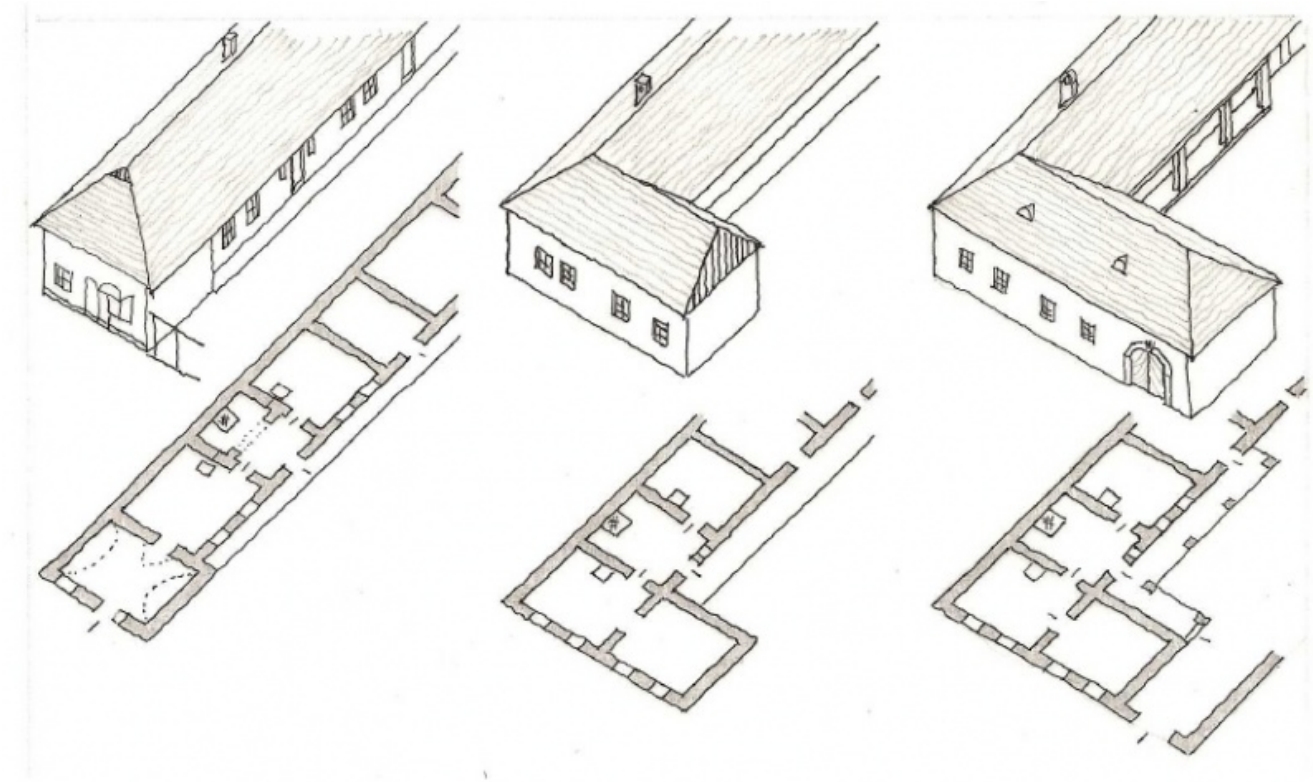

A háromosztatú ház bővítései a polgári, kisvárosi igényeknek megfelelően

Történelmi településrész - Falusi jellegű

A helyi társadalom jelentős szeletét adták a földművesek. A gazdák módjukhoz mérten építették és díszítették házaikat, kerítéseiket. A lakóházakra általánosan jellemző az egyszobasoros alaprajz, melyhez az udvar felől tornác csatlakozik. A portákat legtöbbször keresztcsűrök zárták le a kert felől.

A jellemző beépítés fésűs, soros udvarokkal, kertvégi pajtákkal. Hagyományos épülettípusa a kontyolt vagy füstlukas (alulkontyolt) tetejű oldaltornácos ház. Újabb házakon a felülkontyolt tetőforma is megjelenik.

A falusi településrészen is előfordul az egyszobasoros alaprajzú épületet átalakítása „vinkelyes" házzá a korábban ismertetett módon. Ilyenkor az utcai ablakosztás és az ablakok aránya is megváltozhat, az utcai homlokzatra polgári ízlés szerinti vakolatdíszítés kerülhet, illetve itt is előfordul olyan „vinkelyes" ház, ami nem bővítéssel jött létre, hanem eleve így épült.

Falusi karakterterületet jelöltünk a település peremterületein, onnan, ahol a történelmi város terület véget ér, de még ahol a telekosztás még nem a 20 század második felében történt (ez már kockaházas vagy átalakuló).

A hagyományos falusi portákhoz képest viszonylag sűrűbb beépítés, az egykori városszerkezethez (város-falakhoz), illetve a természetes és mesterséges vízfolyásokhoz igazodás azt eredményezték, hogy a telkek kisebbek, mint faluhelyen. Emiatt előfordul, hogy a keresztcsűr nem a lakóépület mögött külön épületként, hanem a lakóházzal egybeépülve, jelenik meg.

Természetesen a falusi karakter-területen is előfordulnak kockaházak vagy átalakuló épületek, ezek itt azonban nem a hagyományos épülettípust jelentik, átalakítással jöttek létre, vagy bontás utáni új építések.

A kettő nem jelent időbeli sorrendet, hiszen paraszthá̀z átalakítása kockaházzá megtörténhetett ötven éve és a közelmúltban is.

Az átalakításnál egy újabb szobát építettek az utcai oldalon. (Ez a mozzanat hasonló ahhoz, ahogy a század elején létrejöttek a vinkelyes házak.) A megmaradó utcai szoba két kisebb ablakát is kicserélték egy nagyobb, háromosztású, redőnyös ablakra, így a régi és az új szoba egységes utcai megjelenésű lett. Az új szoba mögött az épületet üvegezett verandával toldották meg, így már ki is alakult az a közel négyzetes épülettömeg, ami sátortetővel lefedhető.

Gyakoribb azonban, hogy az épületet az alapoktól kockaházas elrendezéssel építik, vagy a lebontott hagyományos épület helyén.

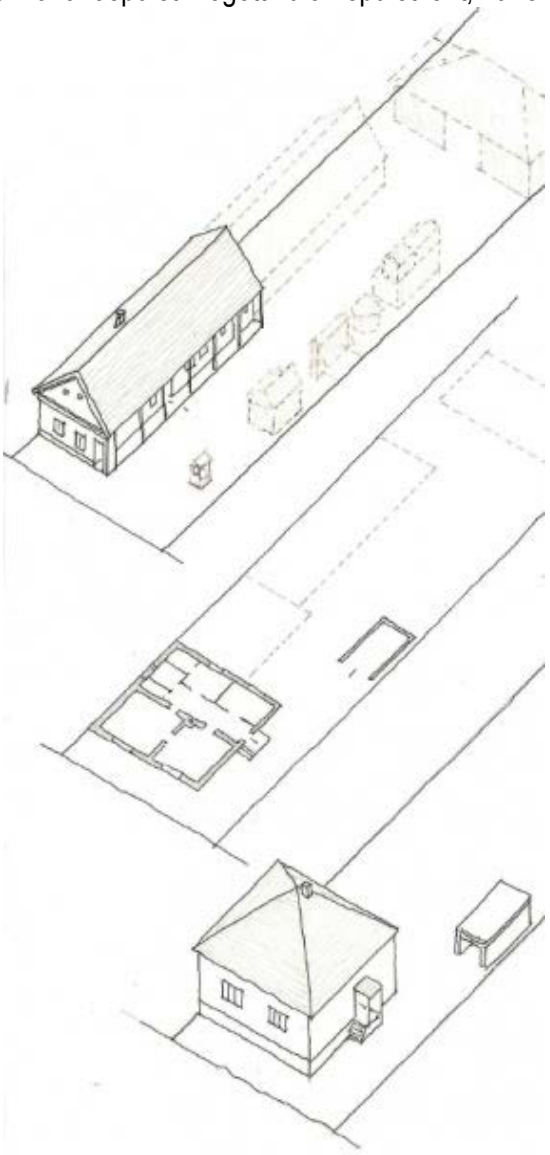

A hagyományos, gazdálkodó parasztporta átalakulása kockaházas épületté.

„Kockaházas” terület

A II. világháború utáni társadalmi változások, a komfortosság igénye, az iparosított építkezés hatása együttesen hozták létre a köznyelvben kockaházként nevezett épülettípust. A korábbi falusi házakra jellemző nyeregtetővel szemben ezt sátortető fedi, az egymenetes hosszanti elrendezést pedig felváltja a kéttraktusos alaprajz.

Kockaházas karakterterületként azokat a településrészeket jelöltük, ahol jellemzően nem a korábbi paraszthá átalakításával jött létre kockaház, hanem új építéssel. Tehát abban a korban, amikor ezeken a területeken történt a telekosztás, már egyértelműen ilyet „kellett” építeni.

Itt az új telkek a hagyományosnál valamivel szélesebbek, így az épület mellett marad még használható oldalkert. Az új osztású telkek hossza viszont lerövidült, így kisebb mezőgazdasági épületek éppen csak elfértek, de csűr már nem. Ez összefüggött a kollektivizálással, ahol az önálló gazdálkodás tiltva volt, csak a kisebb „háztáji” esett a tűrt kategóriába.

Az építő hozzáállás alapvetően megegyezett az elődök házépítő szokásaival: helyben beszerezhető anyagokból és helyben található hozzáértéssel. TÜZÉP (tüzelő és építőanyag kereskedés) mindenütt volt, és minden faluban volt városokba bejáró szakmunkás is, kőműves, villany- és vízszerelő. És még rendelkezésre állt a rokoni, baráti építő szolidaritás, a kaláka.

Az új házak középfolyosóról feltáruló alaprajzi elrendezése a modernizálódó, városiasodó ársadalom változó élet-formájához igazodott, megjelent a harmadik szoba, a komfortos fürdőszoba és konyha.

Bár a kockaház az egész ország területén azonos elrende-zésű, megjelentek változatai. A padlóvonalat a hagyományos paraszthá-nál jóval magasabbra emelték, így a bejárat elé lépcső került, amit előtetővel fedtek.

Újabb változatban a kiemelt lábazatban pince épült, majd garázs, ideiglenes használatú szuterénszint. Végül a pince is megközelítőleg normál belmagasságú lett, így az épület már emeletessé válik.

Átalakuló, új településrész

A ’80-90-es évek „nagyházas” típusterv építészetével új építkezésmód terjedt el, amely méreteivel igyekezett „többre-többre” emelkedni a szomszéd épületek fölé. Nincs még egy korszak, mely ennyire átírta volna településeink hagyományos képét, az építkezés a szocialista időszak tipikus presztízs kérdése lett. A módszer a kockaház fejlődési tendenciáját folytatta: alá és fölé építettek. Alá kerülhetett pince, műhely, garázs, szuterénszint, esetleg üzlet. Fölé emeleti szint, vagy nagy tetőtér, amit előbb-utóbb beépítenek majd, „hiszen felnő a gyerek, laknia kell valahol”. A korszak épületeinek nagy hányadában előfordul félszint-eltolásos elrendezés. A házon van erkély, vagy lodzsa-féle, bár nem használják semmire. Az ilyen házak már tervezői segítséggel épültek, nagyobbrészt típustervek adoptálásával. A nagy ház sokszor kihasználatlanul maradt: néhány év múlva a gyermekek elköltöztek, az energia drága lett, az építtető nem szívesen lépcsőzött. Így az az ellentmondásos helyzet is előfordulhatott, hogy csak a szuterénszintet használták, a földszinti és emeleti terek üresen álltak.

A nagyházak új parcellázású területen, oldalhatáron álló beépítéssel épültek, a hagyományos falusi arányrendszert figyelmen kívül hagyva, utcára merőleges, vagy azzal párhuzamos nyeregtetővel, valamint kő lábazattal.

Mint a korábbi karakterterületi határokon, itt is elmondhatjuk, hogy nincs éles határ a kockaházas és az átalakuló karakterterület között.

Átalakuló karakterterületként azokat a településrészeket jelöltük, ahol a telekosztás időszakában már nagyházakat volt divat építeni, tehát ez a jellemző épülettípus. Természetesen nagyházas épületek, átalakítással, bontás utáni új építéssel az eddig felsorolt karakterterületek mindegyikén előfordulnak.

Leszakadó településrész

A rendszerváltást követő társadalmi és gazdasági változások, az átmeneti korszak bizonytalanságai sokak számára negatív következményekkel jártak: munkahelyek elvesztése, elszegényedés, aluliskolázottság, kilátástalanság és valós életperspektíva hiánya. A csereháti, Bódva-völgyi térségben ezek a hátrányok helyenként halmozottan fordulnak elő, így előfordul, hogy teljes települések vagy településrészek kerülnek leszakadó élethelyzetbe, ami aztán ha szegregációval párosul, öngerjesztő folyamattá válik.

Sajnos Szendrő városban is érezhető, és az épületállományon is látható ez a folyamat. Ahol ez nagyobb számban jelentkezik, külön karakterterületet jelöltünk ki. Ez a település nyugati részén lévő Muskátli, Akácos, Rózsa, Hársfa utcák tömbje.

A telekosztás itt új, a beépítés oldalhatáros, előkertes. Az épületek formája és mérete változó.

Ezek egy része feltételezhetően csökkentett értékű (CS) lakásként épült, amelyek műszaki állapota újkorában sem érte el a komfortos lakásátlagot.

Külterületi egységek

Szendrőt értelmezhetjük egy nagy olvasztótégelynek, melyben számos kis, középkori település talált új formára, és élte túl a vidéki élet változásaival járó vándorlásokat. Szendrő területe számos kis települést foglal magába, részben kedvező Bódva-völgyi elhelyezkedése, részben a vár jelentette központi szerepe miatt. A víz-, földrajzi- és helységnevek nyomán kideríthető, hogy több középkori település határát is bekebelezte a későbbi Szendrő. Okleveles említése ismert Csákány, Garadna, Szentmiklós, Csehi, Pusztakazinc, Iván és Naprad elpusztult településeknek. Gacsalt régészeti feltárás lokalizálta az 1980-as években.
A 19–20. századi helységnévtárak a következő (külterületi) lakotthelyeket ismerik: Állomásvidék, Büdöskútpuszta, Csehipuszta, Garadnapuszta, Ipartelep, Ivánkapuszta, Joótanya, Köves, Lejtősakna, Szentmiklóspuszta, Szőlőhegy, Téglaszin, Ürgevárpuszta, Vadaskert.

Csehipuszta

A korábban fent felsorolt középkori településekből Csehi az egyetlen, mely felismerhető, és nevében azonos maradt a középkori településsel.

Csehipuszta külterület, amely része Szendrő közigazgatásis területének, Szendrő központjától számítva nagyjából 2 kilométer távolságra található Szalonna irányába. Jellegét tekintve gazdasági tevékenységhez, vagy egyéb funkcióhoz nem köthető lakóhely; valójában mezőgazdasági birtokközpont. A területén található lakások száma pedig körülbelül 10 darab. Arculatukban többnyire a két háború közötti időszak lakóházait idézik.

Büdöskútpuszta

Büdöskútpuszta külterület, amely része Szendrő város területének, amelynek központjától számítva nagyjából 3 kilométer távolságra található. Jellegét tekintve gazdasági tevékenységhez, vagy egyéb funkcióhoz nem köthető lakóhely. Korábban honvédelmi raktár működött itt, de vasúti megállóhely is kapcsolódik hozzá.

Valójában két területet lehet elkülöníteni: a vasúti megálló környezetét: koloniális épületsorral, a kapcsolódó raktárteleppel, és a dombon túl a kifejezettel falusias, két háború közötti hangulatot idéző utcát.

Utóbbihoz működő biomangalica-telep kapcsolódik, ami teret foglal a volt gazdasági telepen is.

Joótanya

A településrész a Szuhogy felé vezető műút mellett terül el. Valójában iparterület (galvanizáló üzem található itt), melyhez rövid egyutcás lakott hely kapcsolódik. A lakott rész soros, előkertes beépítésű.

Zöldterület

A kálvária dombi (római katolikus) temetőben számos olyan síremléket találunk, melyek a 19. századi, 20. századi eleji temetőből származnak: öntöttvas síremlékeket, öntöttvas kereszteket, kősíremlékeket. Azonban ma már itt is a kő- és műkősíremlékek az uralkodók a temető képében.

A Várhegy oldalában lévő temető még viszonylag kevéssé hat újnak: itt nem annyira szabályos az elrendezése a síremlékeknek, síroknak.

Az egykor jelentő zsidó közösség temetője a város Szalonna felé vezető útja mentén, domboldalban található. Számos kősíremlék maradt meg és a tokaj–hegyaljai borkereskedő települések temetőivel rokonítható.

Zöldfelületként mutatkoznak az árkok, az egykori kusza Bódva-ágak lefűzött, részben feltöltött medrei.

A beépítetlen telkek még sok helyütt mezőgazdasági művelés alatt állnak.

Gazdasági terület (ipar, **mezőgazdasági** feldolgozás)

Szendrő térségben ősidőktől fogva nagy hagyománya van a juhtartásnak, ami nagyüzemi formában a Szendrői Állami Gazdaságban folytatódott (1973-tól Bábolnai Állami Gazdaság része).

A Szendrői Gazdaság a kezdetek óta vegyes profilú gazdaságként működött: a juhtenyésztés mellett fontos megemlíteni a szántóföldi növénytermesztést, a baromfitartást, valamint a keveréktakarmány-gyártást is.

Szendrőn a bányászatnak is van hagyománya. A település korábban egészen a 20. század első feléig rendelkezett néhány kisebb, ún. suszterbányával, melyekből barnaszenet termeltek ki. Később a település bányászai jellemzően a rudabányai vasércbányában, vagy az ormosbányai szénbányában dolgoztak. A bányaművelés mementó-jaként magasodik a település keleti oldalán – a vasúton túl – a bányaüzem egykori kéménye.

Ma már sem a nagyüzemű mezőgazdaság, sem a bányászat nem ad munkát az embereknek. A korábbi területeket privatizálták, többször tulajdonost cseréltek. Helyükön kisebb vállalkozások tevékenykednek.

A Szuhogy irányába vezető közút mentén – a Joótanya melletti területen – fémfeldolgozó üzem működik. A nagy(vasút)állomás melletti területen – a vasút túloldalán lévő telephelyen – pedig biotermékeket állítanak elő.

Ajánlások a Történelmi, mezővárosi jellegű karakterterületre

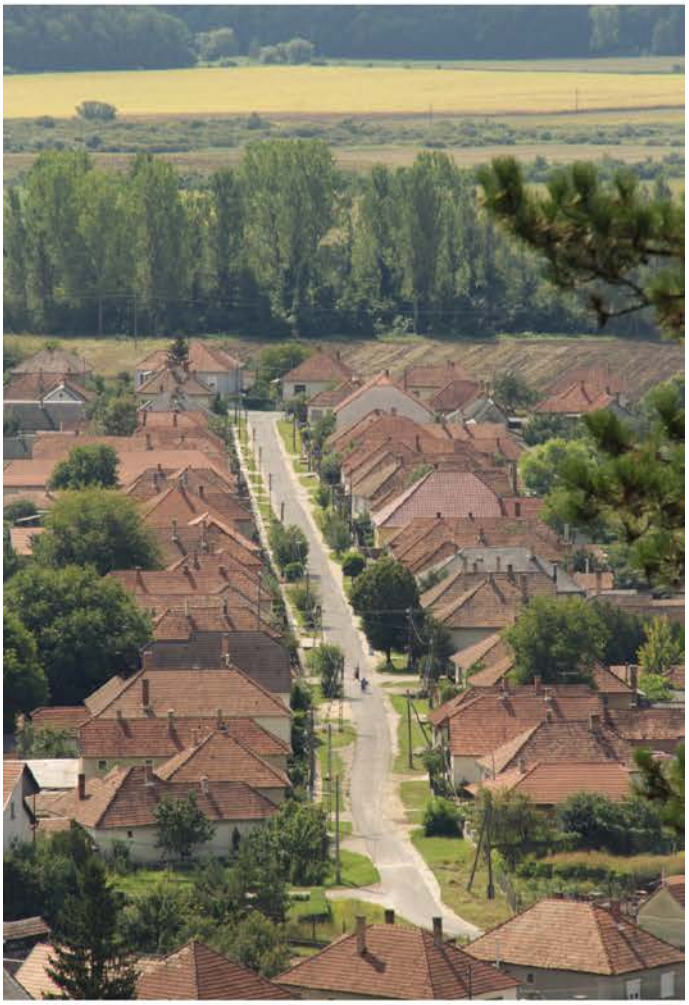

Az ajánlások kiterjednek minden olyan elemre, ami a településen járva befolyásolja az összképet. Legyen az kerítés, előkert, alkalmazott növények, tornácok, tetődíszek, ajtók, ablakok vagy egyéb díszítő részletek. Mutatunk szakmai szempontból néhány jó példát, ami a későbbi felújításoknál mintául szolgálhat.

Hagyományos településkép

A település szerkezetét, építészeti karakterét tiszteletben tartva e településen elvárás, a meglévő településképhez való igazodás, ami elsősorban az új építések léptékét(méretét), a beépítési módot, a tömegalakítását, másodsorban az anyaghasználatot és a részletformálást jelenti. A településen nagyon fontos, hogy hol építkezünk, ami az egyik karakterterületen idegen elem, az a másikon elfogadható vagy akár javasolt is lehet.

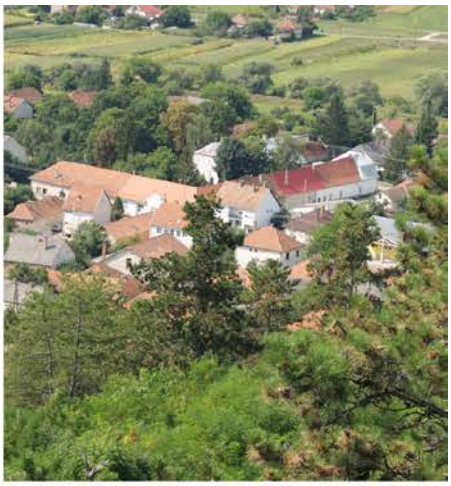

Középületek

Szendrő múltja, a térség – sőt az ország – történelmének alakulásában betöltött szerepe jogán, méltán tarthat igényt régióközponti szerepre. A 20. század második felének meghatározó középületeinek – pl. gyógyszertár, kétszintes áruház, új vegyesbolt, strand – építészeti nívója azonban alulmarad ettől az igénytől. Típus épületek, amik bárhol lehetnének, nem igazodnak a városhoz. A közelmúltban történtek színvonalas középület-építések, és átalakítások – pl. Ökumenikus Segélyszervezet Központ, Szociális Szolgáltató Központ – azonban nem ezek a meghatározók. Javasoljuk, hogy az új középületek a történelmi településmag városi jellegét hangsúlyozzák. Ezen a területen megengedett a nagyobb építménymagasság, utcavonalra épült félig zártsorú beépítéssel. Helyénvalónak tartanánk azokat a tipikus kisvárosi épületeket, ahol a földszinten üzlet, az emeleten lakások találhatók.

A római katolikus templom környezete a Petőfi térrel – mint települési alközpont – kihasználatlan lehetőségeket rejt magában. A templom, és az iskola közelsége miatt kialakulhatna itt egy oktatási és egyházi központ.

A kékfestőház épülete mutatja, milyen nívós épületek vették vehették körül valamikor a Petőfi teret. A tér négyzetes szerkezetét megtartva rangos köz és lakóépületeket lehetne itt elhelyezni, melyek hézagosan zártsorú beépítéssel, emeltebb homlokzatmagassággal térfalat képeznek. Természetesen nem a kékfestőház díszítőelemeit, stílusát kellene leutánozni, de az épülettömeget folytatva, kortárs építészeti eszközökkel is el lehet a kívánt hatást érni. A tér intenzív zöldjét megtartva-átalakítva, autóforgalmát lekorlátozva kellemes városi tér jöhetne itt létre.

Lakóépületek

A mezővárosi karakterterületen a lakóépületekkel is erősíteni kívánjuk a városi jelleget. Az értékes régi épületeket meg kell őrizni, fel kell újítani. Ezen a területen a lakóépületeken is megengedett a nagyobb építménymagasság, utcavonalra épült félig zártsorú beépítéssel. Az utcával párhuzamos gerincű, az utca felé polgári ház megjelenésű, „vinkelyes” (L alakú alaprajzú) ház típusát új építésnél is alapul vehetjük, ezzel az elrendezéssel korszerű alaprajzot lehet kialakítani. A bejáratot célszerű az L alaprajz két szárának találkozásánál a „hónaljban” kialakítani.

Kerülni kell azonban a falusi „nagyház” jelleget, a kockaház, vagy a ma divatos „amerikai stílusú”-nak mondott architektúrát.

A meglévő kockaházak felújítása, korszerűsítése sok esetben elodázhatatlan. Ha a felújítás a tetőszerkezet cseréjével jár, érdemes az épülettömeget átformálni. Utcával párhuzamos gerincű, az utca felé magasabb ereszvonalú tetőformára történő átépítés, valamint az utcai „tűzépes” háromszemes ablak kicserélése hagyományos ablakformára máris a polgárház megjelenést eredményezi.

Új építésű házaknál divatba jött a gépkocsi tároló utca felé történő elhelyezése. Ez praktikusnak tűnik, mert a behajtó nem vesz el az értékes telekből. Azonban az utcára kitolt garázskapuk a hagyományos településkép rovására vannak, ezért bár praktikus, mégsem javasoljuk ezt a megoldást. A garázs inkább a telek hátsó részébe kerüljön.

Bár Szendrőben nem elterjedt a dufartos kocsi behajtó, a zártsorúsodó belvárosi beépítés forma elképzelhető ezzel a megoldással. Ebben az esetben a dufart áthajtó lehet a telek belseje felé, de akár gépkocsi tárolóként is szolgálhat.

Tetőforma - Tetőhajlásszög

A mezővárosi jellegű településrészen lévő házak tetőformája egyszerű, így új építéseknél is kerülni kell az összetett tetőidomokat. Felújításoknál, átalakításoknál meg kell őrizni az eredeti tetőformát.

Kerülni kell a túl magas és a túl alacsony tetőhajlásszöget, javasolt a hagyományos35-40 fok közötti hajlásszögnél maradni.

Az új építésű „L” alakú alaprajzi formát követű házak tetején az utcával párhuzamos tetőgerinc is megjelenik. Ennek lezárása lehet kontyolt, oromfalas, vagy a kettő keveréke (ekkor az oldalhatárhoz közelebbi tető kontyolt, élszaruval átfordul az utcára merőleges tetőbe, a másik oldal oromfalas)

Az utca felé oromfalas épülettömeg is elképzelhető. Ilyenkor azonban az oromfal ne egy hatalmas háromszög legyen a teljes épületszélességben, hanem csak az épület egy része fölött magasodjon. Ha az oromfal a teljes épületszélességet követi, felülkontyolt megoldással lehet csökkenteni annak hatalmas felületét.

Tetőhéjazat, eresz

Szendrő épületeire a cserépfedés jellemző, mind a lakó mind a melléképületeken. Kisebb arányban fordul elő elemes palafedés, (franciafedés) még kisebb arányban hullámpala.

Tetőfelújításoknál és új építéseknél leginkább cserépfedés használata javasolt. A méltósággal öregedő cserépfedés nagyszerű látványt nyújt, ezért javasoljuk a bontott és átválogatott, megtisztított cserép újrahasznosítását. Különösen mentendők a különböző formájú (hódfarkú vagy szegmensvágott, olykor egyenes végződésű), helyben készült, ún. lászipusztai, vörösre égetett egyfüles, horony nélküli cserepek. Ha lakóépületre már nem alkalmazható, a melléképületen még megfelelő lehet.

Ha új cserepet veszünk, az lehetőleg a régihez hasonló mintázatú legyen: hódfarkú, íves vágású,illetve szalagcserepek. Nem javasoljuk a nagyhullámos cserepeket.

Oromzatos tetőnél nem javasolt a szegélycserép elem alkalmazása, az oromlezárás oromdeszkás vagy habarcsos kiképzésű falazott legyen.

A tetőn lévő bádogos szerkezetek – oromszegély, kéményszegély – filigrán kilapításúak legyenek, lehetőleg ne legyenek láthatóak.

Az elemes palafedés ma már ritkán alkalmazott,egyes fajtái azbeszt tartalmuk miatt egészségre károsak.

Hullámpala, cserepes lemez, műanyag hullámlemez, polikarbonát fedések használata nem javasolt.

Falazati anyagok

A szendrő-belvárosi épületek többségére téglafal és kőfal a jellemző, kisebb részben vályog. A kőanyag feltehetően az elbontott régi épületekből is kikerült, vagy a közeli kőbányákból.

Új építéseknél a korszerű kerámia falazóblokk termékek használatát javasoljuk, lehetőleg olyan vastagságban, hogy ne kelljen homlokzati hőszigetelés.

Épületbontásnál érdemes a bontott anyagokat újrafelhasználni, főleg a helyi követ, ami más anyagokkal nem pótolható. (Rendkívül ellentmondásos, amikor a természetesség érzetét szeretnénk kelteni több ezer km-ről behozott kínai kőanyaggal.)

A kőfal hagyományos ugyan, de rossz hőszigetelő képessége miatt fűtött épületekhez nem javasolt használata, annál inkább fűtetlen tárolóépületekhez, támfalakhoz, vagy homlokzati burkoló kőként.

Vakolatok, színhasználat

A falakat kevés kivételtől (olykor a vakoldal, végfal) eltekintve az épületen mindig bevakolták. A falazaton lévő vakolat, mészhabarcs anyaga meszes homok vagy helyben fejtett kőzetliszt. A fal végül meszelést kapott.

Meglévő és új épületeknél is a vakolt homlokzatképzést javasoljuk. Az épületek utólagos polisztirol hőszigetelését lehetőleg el kell kerülni. A lábazat lehet vakolt vagy kőből rakott, de semmiképp sem aprókavicsos díszvakolat, vagy ragasztott kő.

Szendrő épületeinek színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott illeszkedés, hasonló anyag- és színhasználat, jellemzők a pasztellszínek, a „föld” színek. Nem jellemzők azok az élénk színek, amik a természetben sem fordulnak elő.

Az új színezés lehetőleg illeszkedjen a település meglévő színvilágához. Kerülni kell a feltűnő, élénk színű, vagy túl sok színt felvonultató színezést. Egy épületen legfeljebb három szín használata javasolt.

A mai napig fellelhetők a homlokzati vakolatdíszek szép példái. Gyakori a nyílások keretezése,alatta könyöklőpárkány, fölötte szemöldökpárkány, vakolatpilaszterek (oszloputánzatok) .Előfordulnak ornamentális vagy geometrikus formákat felvonultató vakolathímek, illetve városi ízlést utánozó, szecessziós motívumok. Ezeket a mintákat meg kell őrizni, ha másképp nem lehetséges, a még megmaradt részekből mintát kell venni, és újragyártani épületszobrász minőségben.

Új épületeken a régi díszítőelemek használatával óvatosan kell bánni. Sok esetben előfordul, a díszítő motívumok bár egy az egyben a régiek másolatai, elhelyezésük, arányrendszerük hibás így az összkép kedvezőtlen. A kivitelezés előtt érdemes megfelelő részletezettségű tervet készíteni, szakember bevonásával.

Mindenképpen kerülni kell az előregyártott polisztirol díszítőelemeket, mivel ezek sem stílusukban, sem minőségükben nem illenek a hagyományos városképbe.

Ajtók, ablakok

Szendrőn szép régi nyílászárókat találunk, amik a korabeli asztalosmesterek remekei.

A 20 század fordulójától általánosan elterjedtek az 1:2 arányú, cca 1×2 m-es, alul felnyíló, felül bukószárnyas, három vagy hatszemes, kétrétegű gerébtokos ablakok. Az ettől korábbi nyílászárók kisebbek és általában egyrétegűek. A későbbiek nagyobbak, de megőrizték az 1:2 arányt. Érdekesek a szecessziós díszítéseket idéző ablakosztások. A 20 század második felétől megjelennek a háromosztatú „tüzépes” ablakok

A hagyományos ajtók a lakórészen felül ablakosak, a külső, gyakran kétszárnyú köpenyajtókon ablak nincs. Minden ajtó jellemzője, hogy fílungosak, azaz betétesen kazettásak, a betéteken gondosan profilgyaluval megmunkált szegéllyel.

Felújításnál javasolt a régi nyílászárók megtartása, asztalos felújítás azok fémszerkezeteivel együtt. A korszerű hőszigetelt üvegezések fogadásához nagyobb tokprofilszélesség kell, ezért ha szükséges hőszigetelt üvegezés, az a belső szárnyra kerüljön, ami az utcáról nem látszik. Megfelelő átalakítással hőszigetelt szárny a régi tokba is beépíthető.

Újépítésű ház esetén a hagyományos homlokzati arányoknak, a nyílások arányrendszerének, osztásrendjének megtartása javasolt.

Műagyag nyílászárók nem ajánlottak, a hagyományos utcaképet megtörik.

Épületen megjelenő gépészeti és elektromos berendezések, felépítmények

Elvitathatatlan igénye a mai kor emberének a komfortos életforma, ami bizonyos épületen megjelenő gépészeti és elektromos berendezések, felépítmények telepítését vonja maga után: antenna, szerelt kémény, riasztó berendezés, napelem, napkollektor stb. Amennyire lehet ezeket úgy kell elhelyezni, hogy az utcaképet ne befolyásolják, inkább a hátsó kert felé, vagy a melléképületekre. Ha beépítésük elkerülhetetlenek, lehetőleg ne az épület kiemelt pontjára kerüljenek. A napelemeket ne szórtan helyezzük el, hanem egy blokkban lehetőleg egy teljes tető felületet fedjenek le.

A szerelt kéményeket lehetőleg a régi kéménybe húzzuk be, vagy kapjanak falazott köpenyt.

Kerítések

A kő kerítések általában sárba rakottak,vakolás nélkül, vagy egyszerű vakolással (kanálfröccs-vakolással). Nagyon szépek – és hasznosak – azok a kőkerítések, amik egyben támfalként is funkcionálnak.

A rakott kőkerítés szépsége leginkább akkor domborodik ki, ha mélyfúgával készül. A vastag, cementhabarcsos fúga lerontja a kőfal textúrájának természetességét, lehetőleg kerülendő. Még inkább idegenül hat, ha a fúgákat be is festik, vagy cementes anyagból csíkozást alakítanak ki.

A településen szép számmal vannak acél kerítések is. A legrégebbi míves kovácsoltvas kerítések már a két világháború közötti időszakban megjelentek. A II. világháború után ezek egyszerűbb, kevésbé míves, sokszor lemezelt változatai jelentek meg, esetenként drótfonattal kombinálva. A 20. század második felének lakatos termékei sokszor lemezgyári hulladékból készültek.

A kovácsoltvas kerítéseket lehetőleg meg kell menteni, lakatos javítással, átfestéssel. A lemezgyári hulladékból épült kerítésekért nem kár, azokat nyugodt szívvel el lehet bontani.

Újabban egyre inkább terjedőben vannak a gépi előregyártású, kovácsoltvas utánzatú kerítések. Ezek felhasználásával óvatosnak kell lenni, formavilágukok sokszor tájidegen. Aki kovácsoltvas kerítést szeretne, próbáljon bontásból szerezni, vagy a régi minta alapján gyártasson újat.

Ha az új acélkerítés drótfonatos, a drótfonat sűrű legyen, az összkép ne a drótkerítésre rímeljen. Szögesdrót még inkább kerülendő.

Alárendelt helyen – pl szomszédok közötti telekhatáron – ha alkalmazunk drótkerítést, az legyen növényzettel takarva, futtatva.

Mind a régi, mind az új fémkerítések festésénél kerülni kell az élénk színeket, a mázas festést. Javasolt a mélyzöld, sötétbarna, grafitszürke, fekete matt színek – lehetőleg egy színnel megvalósuló – használata.

A településen egyértelműen a fa kerítések a dominánsak, abból is a vékony léckerítés fordul elő leggyakrabban. A keményfából készült léckerítéseknél érdemes odafigyelni a lecek fejének kialakítására: általában hátracsapták és hegyezték, vagy legömbölyítették azokat. A leceket a tartófára, szögezték, későbbi változatban acél vázra csavarozták. A léckerítés mezőit gyakran meszelt kő- vagy téglaoszlopok közé tették, a kerítéseknek lábazatuk is lehetett.

A léckerítéséknél kisebb számban, de Szendrőn is előfordulnak deszkakerítések. Ha ilyet szeretnénk újonnan létrehozni, fontos hogy ezek sohasem ritkán rakottak, illetve illesztéseken nem használnak kifűrészelt motívumokat.

A kerítések leglátványosabb eleme a nagy- és a kiskapu. A nagykapu deszkázatos, lehet két- vagy egyszárnyú, borításos. A kiskapuk között szép számmal találunk fedeles ácsolt keretűeket. Ismerünk vésett-faragott díszítésű kapufélfát is a településről. Új építéseknél ezeket vegyük mintának, semmiképp se akarjunk székelykapu utánzatot létrehozni.

Ha az új fa kerítés tartóoszlopai is fából vannak javasolt faanyagvédelemmel ellátni földbe kerülő részt. A fa anyagú kerítések színezésénél is visszafogottnak kell lenni, nem használhatók kirívó színek, legjobb a fa természetes színét megjelenítő mélybarna szín(lazúrozás vagy lenolajkence használatával).

Járdák, kerti burkolatok

A településen már a II. világháborút megelőzően készültek járdák, többnyire nagyméretű lapos kövekből kirakottan.

A 20. század 2 felétől elterjedtek a beton járdák, később a térkő burkolatok. Ha lehet ezek területét minimalizálni kell, a falusi környezettől idegen a faltól-falig burkolt udvar.

Szerencsés, ha az új járdák elemesek, és köztük fű nő. Helyi nagyméretű lapos követ elég nehéz beszerezni.

Kompromisszumos megoldásként beton tipegő kő használható. Megformálása azonban ne akarjon követ vagy fát utánozni, megfelelő a legegyszerűbb, 40×40 cm-es négyzetes kialakítású. Ebből az elemből lejtős területen is kialakítható járófelület, vagy tereplépcső.

Térkő alkalmazása estén kerülni kell a természetidegen geometrikus mintákat – csontkő, fodorkő, hullámkő – inkább maradjunk a legegyszerűbb téglányformánál. Javasolt ökogreen térkő, ahol az elemek között fű nőhet.

Meglévő épületek komfortosítása, új épületek építése a történelmi településrészen

Egy 70-80 évvel ezelőtt épült ház átalakítása a mai igényeknek megfelelően nehéz feladat, de nem lehetetlen. Az egymenetes, hosszanti elrendezésben nehezen alakítható ki korszerű alaprajz. Segíthet, ha a tornác egy része vagy a kiugró tornácrizalit beépítésre kerül, beüvegezéssel, mellvéd felfalazással. Az épület hátsó kert felőli vége lehet nagyobb arányban üvegezett, folytatódhat ugyanazon tetőidom alatti fedett-nyitott teraszban.

A vizes technológiák a hagyományos szerkezetű régi házakban ugyancsak gondos elválasztást igényelnek. Egy fürdőszoba beépítése például régi vályogtégla, kő, fafalazatú házban „kabinelv" szerint – légréteges, vízzáró szerkezeti egységben történhet. A korszerű, egybeépített műanyag falú kabinok (WC, fürdő) behelyezése kitűnően bevált bármilyen régi szerkezetű épület esetén, nyugati országokban általános megoldás.

A 20. század elejétől, főként a módosabb családokra jellemző, hogy a házat az utcai oldalon derékszögben, „vinkellyel" toldják meg, ezzel még egy lakószobát alakítanak ki. Egy-egy épület esetén elfogadható ez a bővítési módszertana is, azonban nem kívánatos, hogy ez általános legyen, főleg ott ahol ez az értékes utcai homlokzat és tetőforma visszabontását jelenti.

Fontos hogy a tetőidomot ne uralják sorolt tetőfelépítmények. Az egykori istállóajtó fölötti padlásbedobóból kiváló tetőablak alakítható ki. Több helyen elterjedt megoldás, hogy a füstlikas tető átépített oromfalán a deszkázat hézagos, ami mögött lévő síkban helyezik el az üvegezett ablakot.

A hátsókert felé eső oromfal, hasonlóan a földszinthez, nagyobb üvegfelület elhelyezésére alkalmas. Ha szükséges még tető bevilágító, inkább tetősík ablakot használjunk, de csak egyet-egyet tetőfelületenként.

Új építésű házak formálásánál javasolt a helyi motívumok, szerkezetek, építőanyagok használata, - többek között ez is a célja jelen Arculati Kézikönyvnek - azonban az fejlődés nem állhat meg, egy-egy új építészeti elem, modern formálás is feltűnhet az épületeken. Azonban fontos, az új házak ne minden elemükben akarjanak mások lenni, az illeszkedés legyen a fő szempont.

Kertek

A rendben tartott kertek a falu ékei lehetnek, főleg, ha a gazda gondossága az előkertben is megmutatkozik. Több szép kertet és kertrészletet találhatunk Szendrőn. A gondozott kertek egy ápolt, élettel teli faluképet adnak, mert a kert az élet tere és a hagyományos falusi porta része. Nincs paraszthaz kert nélkül.

„Minden kertképzetünk gyökere a paradicsomi kert”

Szűcs Gábor

Ha az épület szempontjából nézzük a képet, akkor képzeljünk el telket csak épülettel és kerítéssel rajta. Meztelen!Ha ugyan ezt a házat előkerttel, bokrokkal, szépen rendben tartott gyeppel és fákkal képzeljük el, sokkal vonzóbb és élhetőbb együttest látunk. Összetartozik a zöld és az épített környezet, egymás kiegészítve adnak egy egészet.

Az előkertben a színek megjelenése, az épület előtt a bátor forma-használat, és alacsony, maximum 1 méter magas növények a hátsó kertben pedig a nyírt gyep és az idős fák gondozása ajánlott. Ha van tornáca a háznak, és a tulajdonos nem sajnálja eltakarni a faragásokat, akkor ajánljuk futó növények, különösen szőlő ültetését a tornác lábához.

Növények

Növények a kert csodái. Színesek, illatosak és szinte egész éveben megörvendeztetik a kert tulajdonosait. A növények hálásak, meghálálják a törődést, a gondoskodást, és cserébe ellátnak minket szemet gyönyörködtető látvánnyal, ínycsiklandó terméssel.

A településen járva látszik, milyen növények érzik jól magukat, és mik jellemzők a falu egészére. Becskeháza esetében számos jó növénnyel találkozhatunk, amik további telepítésével üdeséget adhatunk az utcáknak.

Egy virág bájos, két virág kedves, sok virág döbbenetes hatást tud elérni, ezért javaslatunkban a közterekre vonatkozóan tömeges ültetést ajánlunk. Ezt legkönnyebb évelőkkel vagy magról vetett virágokkal lehet megtenni. Ajánlott virágok:

- ligetszépe / *Oenothera biennis, Oenothera speciosa* 'Siskiyou'

- kerti liliom / *Lilium regale, L. bulbiferum, L. lancifolium*

- menyecskeszem / *Coreposis laciniata, C. tinctoria*

- borzas kúpvirág / *Rudbeckia hirta* 'Glória, 'Napfény'

- díszgyertya / *Gauralind heimeri* 'Gambit Whtie', 'Siskiyou Pink'

A fák az utca és a település ruhái. Ha felülről ránézülnk egy falura, meglepően sok zöld felületet, és ezen belül sok lombot látunk. A hagyományos faluképhez hozzátartoznak az idős lombos fák, és a girbe-gurba gyümölcsfák. Utóbbiak nem egyszer a településen régóta jelenlévő, hagyományos fajták.

Egy idős fa értéke abban rejlik, hogy 100 év alatt számtalan hatás érte, számtalan sérülés érte, mégis áll, terem és árnyékot ad. Minden meglévő, idős fát meg kell becsülni a faluban.

Szendrő központjában, ha fásításra kerül sor a következő fajokat ajánljuk ültetésre:

- kislevelű hárs / *Tilia cordata, T. cordata* 'Debrecen'
- ezüst hárs / *Tilia tomentosa, T. tomentosa* 'Szeleste'
- közönséges dió / *Juglans regia*

A belterületen kívül eső zöldfelületeken is szükség van a fákra, akár egyedül akár ligetben állva. Értékként tartjuk számon a réteken, legelőkön, kaszálókon álló hagyásfák, mert árnyékot és élőhelyet jelentenek a határban. A leggyakoribb hagyásfafajok:

- egybibés galagonya / *Crataegus monogyna*
- vadkörte / *Pyrus pyraster*
- mezei juhar / *Acer campestre*
- vénic szil / *Ulmus laevigata*

Gazdasági épületek

A ház mellett a telek egyéb építményeiről sem feledkezhetünk meg, amikor a jellemző településképi elemeket vesszük számba. Szendrőn a mai napig megtalálhatók a hagyományos paraszti gazdasághoz kapcsolódó melléképületek, mint istálló, csűr, disznó- és baromfi ól, udvari kemence, fészer, nyári konyha, kukoricaszárító, árnyékszék stb.

A leggyakoribb csűrtípus a téglalap alaprajzú kétfiókos áthajtós csűr. Középső része a szérű, a cséplés helye. A pelyvás szinte mindig az egyik csűrfiók hosszanti végéhez épül. A csűrök szerkezete általában favázas, külső deszkázottal, tetőszerkezete mindkét végén kontyos vagy deszkaoromfalas nyeregtető, héjazata cserép. Az udvarelrendezés jellegzetesen keresztcsűrös, ami hazánkban északi, északkeleti sajátosság. Mint neve is mutatja, a lakóházra merőlegesen, „keresztben” áll az udvart lezáró csűr. A csűr mögött a kert kezdődik. Szendrő település képében a csűrsor („pajtasor”) meghatározó, a majdnem összeérő építménysor védelmi gyűrűt is képez a kül- és belterület között.

Az istálló ritkán épült külön, szinte csak abban az esetben, ha a ház folytatásaként nem fért el. Fontos gazdasági építmények voltak a rovátékos ólak: a disznó- és tyúkól, melyek korai darabjain ősi ácsszerkezetek rögzültek.

A gazdasági melléképületek a gazdálkodó építészet szabályai szerint évszázadok alatt kialakult logikus rendben helyezkedtek el, de úgy hogy a portahasználat funkcionális igényei mellett a szomszédság és a település érdekeit is figyelembe vették.

Az épületek használatához tehát egy egész településre kiterjedő közmegegyezésen alapuló, gazdálkodó életforma tartozott, ahol a szereplők figyelembe vették egymás érdekeit, együttműködtek egymással (pl. csorda, konda kihajtás, legeltetés rendje, közös használatú utak karbantartása stb.)

A 20 század második felének társadalmi átalakulásai ezt az évszázados gazdálkodó rendet is megtörték, a gazdálkodó épületek funkciójukat veszítették. Pedig ezek az épületek Szendrő település épületállományában pótolhatatlan értéket képviselnek. Ma már nincs meg sem a megfelelő alapanyag, (pl. bárdolt keményfa) sem a szakmai tudás ezek reprodukciójához, ezért mindenképp javasoljuk ezek megtartását. Ezzel felvetődik a kérdés milyen funkciót kaphatnak ezek? Ennek megválaszolása új települési közmegyézésen kell alapuljon, hogy az új igényeknek megfelelő, esetenként egymástól eltérő portahasználat ne zavarja egymást.

Az első és legfontosabb, kialakítani annak feltételeit,hogy aki arra vállalkozik, hogy vidéken újra gazdálkodásba kezd, ezt megtehesse. Az 50 évvel ezelőtti hagyományos portahasználat ma már nem versenyképes, meg kell teremteni a korszerű gazdálkodás feltételeit. A nagyüzemi tömegtermeléssel szemben Szendrőn inkább a minőségi terméket előállító kisüzemek lehetnek versenyképesek: biogazdálkodás, kézműves húsárú-, tejtermék előállítás, gyümölcsfeldolgozás, méhészet stb. A hagyományos épületek átalakítással alkalmasak lehetnek ezekre a funkciókra. Amennyiben egy porta terület nem elég, megoldás lehet két egymás melletti telek megvásárlása, közös használata. Amennyiben új épület szükséges, akkor annak elhelyezésénél, formájának, anyagának megválasztásánál arra kell törekednünk, illeszkedjen a hagyományos rendbe. Pl. a ma népszerű, acélvázas fémlemez szendvicspaneles mezőgazdasági épületek tájidegenül hatnak. Kompromisszumos megoldás lehet, ha gazdálkodásra olyan telket választunk, aminek hátsókertje a külterülettel határos, így az ilyen jellegű épületek úgy helyezhetők el, hogy ne zavarja a falu képet. Másrészt a tevékenységgel járó ki- és beközlekedés, anyagszállítás, állatok ki-behajtása sem terheli a falut. A település szabályozási tervét ezen szempont figyelembe vételével kell elkészíteni.

- A hagyományos gazdasági épületek átalakítással alkalmassá tehetők arra, hogy a lakóház kiegészítéseként lakó, szálláshely vagy tároló funkciókat fogadjanak. Erre több jó példát látunk nem csak Nyugat-Európában hanem pl. Erdélyben is. A csűrök többszintes belső tere izgalmas közösségi-szálláshely épület lehet, vagy lehet belőle garázs. A nyári konyha, fészer lehet egy vendéglátó apartman.

Veszélyt rejt az, ha a falusi turizmus égisze alatt a hagyományos paraszti gazdálkodás épületeit és eszközeit használhatatlan kiállítási tárgyként értelmezzük, ezzel állnépi romantikát teremtünk. (pl. muskátlival megpakolt szekér) Legjobb, ha a falusi turizmus működő élő gazdasággal párosul, így több lábon álló vállalkozás jön létre. A gazdálkodás és a turizmus ne egymást kizáró, hanem egymást erősítő legyen.

A meglévő gazdasági épületek karbantartása-felújítása elengedhetetlen. A bárdolt keményfa elemeket elég nehéz pótolni, megoldás lehet bontásból beszerezni. Ha másként nem lehet megmenteni, ezek az épületek szétszedhetők és újraépíthetők másik helyen.

A hagyományos gazdasági épületek - vagy csak egyes elemük, pl. szerkezeti megoldásaik, anyaghasználatuk, tömegformálásuk - mintául szolgálhatnak új gazdasági vagy turisztikai-közösségi épületek építésére is. Pl a ma divatos dézsás fürdő elhelyezhető egy csűrben, vagy a hagyományos keresztcsűr helyén épült új fa épületben. Nem szerencsés, ha az új épület telepítése olyan helyre történik, ahol a hagyományos portán nem volt épület, pl az udvar közepére helyezett kiülős szaletli. Az egységes településkép szempontjából is javasolt megőrizni a hagyományos beépítési helyeket. A szabályozási tervben viszont lehetővé kell tenni hogy a keresztcsűrök helye építési hely legyen, a „pajtasor” újra kialakulhasson. (A szokásos oldalhatáros beépítés a kötelező oldalkert előírás szerint ezt nem tenné lehetővé)

Kutak

A kutak rendeltetésüknek megfelelően talajvizek, illetve mélységi vizek gyűjtésére szolgáló építmények. Víznyerés szempontjából nélkülözhetetlennek számított a magyar népi építészetben, hiszen a jószágok mellett ivóvizet biztosított a lakosság számára is. Leginkább vidéken terjedt el, jellemzően a falu határában, mint közös használatú gémeskutak, illetve magánportákon.

A gémeskutak méretét nagyban befolyásolta emelési magasságuk. Részeit tekintve megemlítjük a kútgödröt, amelynek kikövezett majd döngölt oldalfala a fő vízadó rétegig lenyúlt. A földbe mélyesztett, általában élő fából készült *ágas* csapolt végében egyensúlyozott a kétkarú emelő, más néven *gém*. Kapcsolatukat vastengely biztosította. A gém feladata a kútgödörből való víz kinyerése, végére erősített vödörtartó rúd ún. *ostor* segítségével. A vödör egyensúlyozását a kar másik végén lévő kő vagy fatuskó biztosította.

A korszerűbbnek számító kávás kutak funkciója mellett, az esztétikai igény is szerepet kapott. Formájuk változatos, legtöbbször a helyi mesteremberek fantáziájától függ. Tetejét zsindellyel, cseréppel vagy bádoggal borították.

Ajánlások a történelmi falusi jellegű karakterterületre

Az ajánlások kiterjednek minden olyan elemre, ami a településen járva befolyásolja az összképet. Legyen az kerítés, előkert, alkalmazott növények, tornácok, tetődíszek, ajtók, ablakok vagy egyéb díszítő részletek. Mutatunk szakmai szempontból néhány jó példát, ami a későbbi felújításoknál mintául szolgálhat.

Hagyományos településkép

A település szerkezetét, építészeti karakterét tiszteletben tartva e településen elvárás, a meglévő településképhez való igazodás, ami elsősorban az új építések léptékét(méretét), a beépítési módot, a tömegalakítását, másodsorban az anyaghasználatot és a részletformálást jelenti.

Az épület nagysága, alaprajzi elrendezése a történelmi településrészen

Szendrő történelmi településrészén a házak magassága közel azonos. A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló magassággal kell épülniük, mint környezetük. A túl magas házak nem illeszkednek utcaképébe. Emeletes épület nem javasolt, legfeljebb tetőtér-beépítéses.

Az épületek utcafonti szélessége se legyen nagyobb, mint a hagyományos szomszédos épületeké, legfeljebb 10-15 %-kal, (ilyen méretnövekedési lépcsők voltak régebben is.) Ez azt jelenti, hogy a hagyományosan jellemzően 5-6 méter utcai traktus szélesség felmehet 7-7,5 m-ig. Ha az elhelyezni kívánt funkciók miatt szükséges a nagyobb épületszélesség, az inkább az épület hátsó részén legyen, ami az utca felőli látványban kevésbé zavaró.

Új épületek alaprajzi szerkesztését illetően javasolt az egymenetes, hosszanti alaprajzi elrendezés, lineárisan sorolt helyiségekkel. A hosszúház elleni érv, hogy keskenységébe nem férnek be a korszerű kényelmi berendezések (fürdő, wc, stb). Ha a lakáshasználatban is követni akarjuk a hagyományt, akkor középen a konyha legyen, „ahol az asszony intézi a család dolgait" Ebből a központi térségből nyithatók a lakószobák, esetleg padlástér-beépítés. Az új, különleges rendeltetések helye – nagy terasz, műhely, műterem – hátul legyen, ahol elegendő hely van, ott ahol a hagyományos elrendezésben az istálló volt. A gépkocsitároló is inkább a telek hátsó részébe kerüljön, semmiképpen ne az utcáról behajtható pinceszinten. (Amennyiben lehetséges, meglévő csűr átmentésével oldható meg a tárolótér.)

Új épület eseten a „vinkelyes" (L alakú alaprajzú) ház típusát is alapul vehetjük, ezzel az elrendezéssel korszerű alaprajzot lehet kialakítani. A bejáratot célszerű az L alaprajz két szárának találkozásánál a „hónaljban" kialakítani.

Beépítési mód, telepítés - a történelmi településrészen

A településre jellemző az oldalhatáros (fésűs) beépítés, előkerttel vagy előkert nélkül. Az oldalhatáron álló lakóház hagyományosan istállóval folytatódik, amihez további kisebb állattartási és tároló épületek kapcsolódhatnak, előzővel összeépítve vagy különállóan. A lakóházzal átellenes oldalon a szigetszerűen előfordulhatnak kisebb tároló, állattartó vagy egyéb épületek. (udvari kemence, kútház), ritkán kisebb lakóépület nyári konyha.

Az udvarelrendezés jellegzetesen keresztcsűrös, ami hazánkban északi, északkeleti sajátosság. Mint neve is mutatja, a lakóházra merőlegesen, „keresztben" áll az udvart lezáró csűr. A csűr mögött a kert kezdődik.

Keskenyebb telekszélesség esetén a keresztcsűrök majdnem a telek teljes szélességét lefedik, a szomszédos csűrök láncolatot alkotnak. Ma már sajnos a csűrök csak részben maradtak meg.

A falukép kialakításában a legszembeötlőbb az utcabeépítettség, azaz hogy a lakóházak az utcához viszonyítva miként helyezkednek el. Szendrőre jellemző az előkertes beépítés, ahol az épületek többé-kevésbé merőlegesek az útra, az út (a kerítés) és a ház közé kisebb előkert szorul.

Terepalakítás

Szendrő dombos, ezért a családi házak építésénél lejtős telekre kell számítani. Nem elfogadható az épület földbevájása, az így kialakuló mélyedésben. az esővíz összegyűlik, a kert rosszul használható. Nem elfogadható továbbá a ház teljes kiemelése sem, mivel így a ház feltűnő platóra kerül, kiemelkedik szomszédjai közül. Jó megoldás a terepalakításnál a családi ház részleges bevágása. Az így kitermelt földdel feltölthető egyenesre a telek, kevesebb földet kell megmozgatni. Kiváló megoldás továbbá, ha az épület eleve terepbe illesztve épül, így kapcsolata a környezetével jó, a földmunka minimális. Erre a meglévő épületeknél is számtalan példát látunk, az épület utcai része alápincézett.

Tetőforma - Tetőhajlásszög

Szendrőn az épületek legtöbbjének tetőformája: füstlukas (alulkontyolt), kisebb részben kontyolt, de előfordul oromfalas és felülkontyolt tetőforma is. A nyeregtető az épületvégen jellemzően oromfalas. Előfordul, hogy az épületet az oldalkert felé rizalit-szerűbejárattal („tornáckiugró") bővítik, ekkor nyeregtetős tetőidom csatlakozik merőlegesen a fő tetőidomhoz. A tetőn nincsenek felépítmények, esetleg egy padlás-szénabedobó.

A történelmi településrészen lévő családi házak tetőformája egyszerű, így új építéseknél is kerülni kell az összetett tetőidomokat. Felújításoknál, átalakításoknál meg kell őrizni az eredeti tetőformát.

Szendrő hagyományos településrészén a családi házak tetőhajlásszöge közel azonos. (35-40 fok között.) A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló tetőhajlásszöggel kell épülniük, mint környezetüknek. A túl magas illetve túl alacsony hajlásszögű tetővel rendelkező épületek nem illeszkednek az utcaképbe.

Az új építésű „L" alakú alaprajzi formát követű házak tetején az utcával párhuzamos tetőgereinc is megjelenik. Ennek lezárása lehet kontyolt, oromfalas, vagy a kettő keveréke (ekkor az oldalhatárhoz közelebbi tető kontyolt, élszaruval átfordul az utcára merőleges tetőbe, a másik oldal oromfalas)

Tetőhéjazat, eresz

Szendrő épületeire a cserépfedés jellemző, mind a lakó mind a melléképületeken. Kisebb arányban fordul elő elemes palafedés, (franciafedés) még kisebb arányban hullámpala.

Tetőfelújításoknál és új építéseknél leginkább cserépfedés használata javasolt. A méltósággal öregedő cserépfedés nagyszerű látványt nyújt, ezért javasoljuk a bontott és átválogatott, megtisztított cserép újrahasznosítását. Különösen mentendők a különböző formájú (hódfarkú vagy szegmensvágott, olykor egyenes végződésű), helyben készült, ún. lászipusztai, vörösre égetett egyfüles, horony nélküli cserepek. Ha lakóépületre már nem alkalmazható, a melléképületen még megfelelő lehet.

Ha új cserepet veszünk, az lehetőleg a régihez hasonló mintázatú legyen: hódfarkú, íves vágású,illetve szalagcserepek.

Oromzatos tetőnél nem javasolt a szegélycserép elem alkalmazása, az oromlezárás oromdeszkás vagy habarcsos kiképzésű falazott legyen.

A tetőn lévő bádogos szerkezetek - oromszegély, kéményszegély – filigrán kilapításúak legyenek, lehetőleg ne legyenek láthatóak.

Az elemes palafedés ma már ritkán alkalmazott,egyes fajtái azbeszt tartalmuk miatt egészségre károsak.

Hullámpala, cserepes lemez, műanyag hullámlemez, polikarbonát fedések használata nem javasolt.

Falazati anyagok

A falszerkezetek sokfélesége a magyar építészetben részben történeti fejlődés eredménye, részben a helyben elérhető építőanyagokból eredő kényszerhelyzet folyománya.

A szendrőii lakóházak többségére a vályogtégla fal, égetett téglafal és kőfal a jellemző. A kőfal anyagát a falu határában fejtett üledékes kőzetek adják, főként mészkő és sífer (agyagpala, homokkő). A köveket igyekeztek laposra hasítani, hogy a fal sorosan rakható legyen. A teherhordó falak átlagos vastagsága 60—80 cm, a belső falaké hasonlóképp.

A falazat kötőanyaga a régebbi épületeken sár vagy pelyvával kevert sár, csak később jelenik meg a mészhabarcs, és a cementes mészhabarcs használata. A nyílászárókat felülről kőből vagy téglából rakott teherhárító ívek zárják le.

Ugyanazon épületen többféle falazóanyag is jelen lehet, ez lehet az építéskor is így, de lehet a későbbi bővítés, átalakítás jele is.

Épületbontásnál érdemes a bontott anyagokat újrafelhasználni, főleg a helyi követ, ami más anyagokkal nem pótolható. (Rendkívül ellentmondásos, amikor a természetesség érzetét szeretnénk kelteni több ezer km-ről behozott kínai kőanyaggal.)

Új építéseknél természetesen megkerülhetetlen korszerű kerámia termékek használata.

A környezettudatos modern építészet újra felfedezte a vályogtégla, illetve a favázas, vályogtégla vázkitöltésű falelőnyeit, egyszintes épületeknél az 50-60 cm-es vályogtégla fal sem esztétikai, sem szerkezeti kifogás alá nem esik, ha vályogépítés alapelveit betartják. (Szilárd alap, vízmentes hely, szigetelés, rendszeres karbantartás és használat.) Hőszigetelés, hőszabályozás nem kell, helyi gyártása energiatakarékos és munkaalkalmat is jelenthet.

A kőfal hagyományos ugyan, de rossz hőszigetelő képessége miatt fűtött épületekhez nem javasolt, annál inkább fűtetlen tárolóépületekhez, támfalakhoz.

Vakolatok, színhasználat

A falakat kevés kivételtől (olykor a vakoldal, végfal) eltekintve az épületen mindig bevakolták vagy sártapasztást alkalmaztak. A falazaton lévő vakolat, mészhabarcs anyaga meszes homok vagy helyben fejtett kőzetliszt, a tapasztásé agyag, agyagos föld. A fal végül meszelést kapott.

Szendrő épületeinek színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott illeszkedés, hasonló anyag- és színhasználat, jellemzők a pasztellszínek, a „föld" színek. Nem jellemzők azok az élénk színek, amik a természetben sem fordulnak elő.

Szendrőn a mai napig fellelhetők a homlokzati vakolatdíszek szép példái. Gyakori a nyílások keretelése, alatta könyöklőpárkány, fölötte szemöldökpárkány, vakolatpilaszterek (oszloputánzatok), kváderezés (téglautánzatú vakolatdísz).Előfordulnak ornamentális vagy geometrikus formákat felvonultató vakolathímek, évszámok, címerek.

Épület felújításoknál javasoljuk a hagyományos sártapasztás vagy mészvakolat használatát. Gyakran elkövetett hiba, hogy a régi falazatokra cementes vakolat kerül, mely lezárja a falazat „lélegzését", ami aztán előbb utóbb tönkremegy, leválik. Ha előre gyártott vakolatot használunk, fontos hogy légáteresztő legyen.

A színezés lehetőleg illeszkedjen a település meglévő színvilágához. Kerülni kell a feltűnő, élénk színű, vagy túl sok színt felvonultató színezést. Egy épületen legfeljebb három szín használata javasolt.

Festésként kizárólag a meszelés a megengedhető, ez nemcsak esztétikai kívánalom, hanem a páraáteresztést is biztosítja. Diszperziós műfestékek használata kerülendő.

Az épületek utólagos hőszigetelése nem javasolt, régi épületeknél. Új épületek esetében célszerű olyan falazóelemet választani, ami polisztirol vagy kőzetgyapot nélkül is megfelel a hőtechnikai előírásoknak.

Az egykori vakolatdíszeket helyre kell állítani. Ehhez mészhabarcs a megfelelő (1 térfogatrész mészpép és 3 térfogatrész száraz, 2 mm-es homok), nagyobb tagozatoknál gipsz.

Új épületeken a régi díszítőelemek használatával óvatosan kell bánni. Sok esetben előfordul, a díszítő motívumok bár egy az egyben a régiek másolatai, elhelyezésük, arányrendszerük hibás így az összkép kedvezőtlen. A kivitelezés előtt érdemes megfelelő részletezettségű tervet készíteni, szakember bevonásával.

Kerülni kell az előregyártott polisztirol díszítőelemeket, mivel ezek sem stílusukban, sem minőségükben nem illenek a hagyományos faluképbe.

Tornácok

A hagyományos magyar lakóház leglátványosabb építészeti eleme a tornác, aminek Szendrőn is szép példái találhatók. A tornác a zárt lakótereket kiegészítő, közlekedésre, tárolásra, esetleg munkavégzésre használt fedett-nyitott tér. A forró nyári napot leárnyékolja, de az alacsony téli napsugarakat beengedi.

A Szendrői tornác oszlopainak anyaga kő, tégla vagy fa, vagy ezek együttesen. Az oszlopokat alul kőmellvéd vagy fűrészelt díszes deszkamellvéd,felül gerendás áthidalás vagy falazott ívek kapcsolják össze.

A deszkákat egyszerű páccal, kencével kenhették, színük szinte mindig öregbarna. Szendrő egyes épületein jellemző a rizalitszerű tornáckiugró építése. A tornác fölötti mennyezet nádazott-vakolt, vagy deszkázott, jellemező a tornác hosszán végigfutó deszkázat alsó takaróléccel.

A régi tornácokat helyre kell állítani! A rekonstrukciónál ügyelni kell az egykori szerkezeti illesztésre, a pótlások pontos cseréjére, mindehhez rajzoljuk meg a pontos sablont. Festést csak favédő sötétbarna pácot (paliszander) használjunk, esetleg lenolajos kenést, a többit bízzuk a nap barnító ibolyántúli sugárzására.

Új tornác építésénél – hasonlóan a ház többi díszítő eleméhez – gondos tervezést és visszafogottságot javaslunk. A díszítő motívumok másolása nem garantálja a sikert, szükséges a megfelelő arányrendszer, a jó szerkezeti kialakítás megtervezése, amihez szakember bevonását javasoljuk.

Több példát látunk a településen arra, hogy tornác nélküli ház ereszéhez rögzített szarufákkal új tornácot építenek. Ez a szerkezeti megoldás több szempontból is aggályos: a hagyományos szendrői házak ereszvonala egy magasságban fut, az utólagos tornác ereszvonala ez alatt marad, ami a toldott jelleget hangsúlyozza, a tornác nem integráns része az épületnek. A ház egyensúlya, hagyományos arányrendszere elbillen. A hagyományos tornác mennyezete sík-deszkázott vagy vakolt, a toldott tornácé ferde félnyereg-tető, alulról látszó cserepezéssel.

Ha új tornácot akarunk építeni, az a teljes tető átépítését kell hogy maga után vonja, ahogy az korábban is szokásos épület-átalakítási fázis volt. Még inkább nemkívánatos, idegen elem a tornácbővítés, ha a tartószerkezet és héjazat anyaga is „korszerű”, pl acél vázszerkezeten műanyag fényáteresztő hullámpala.

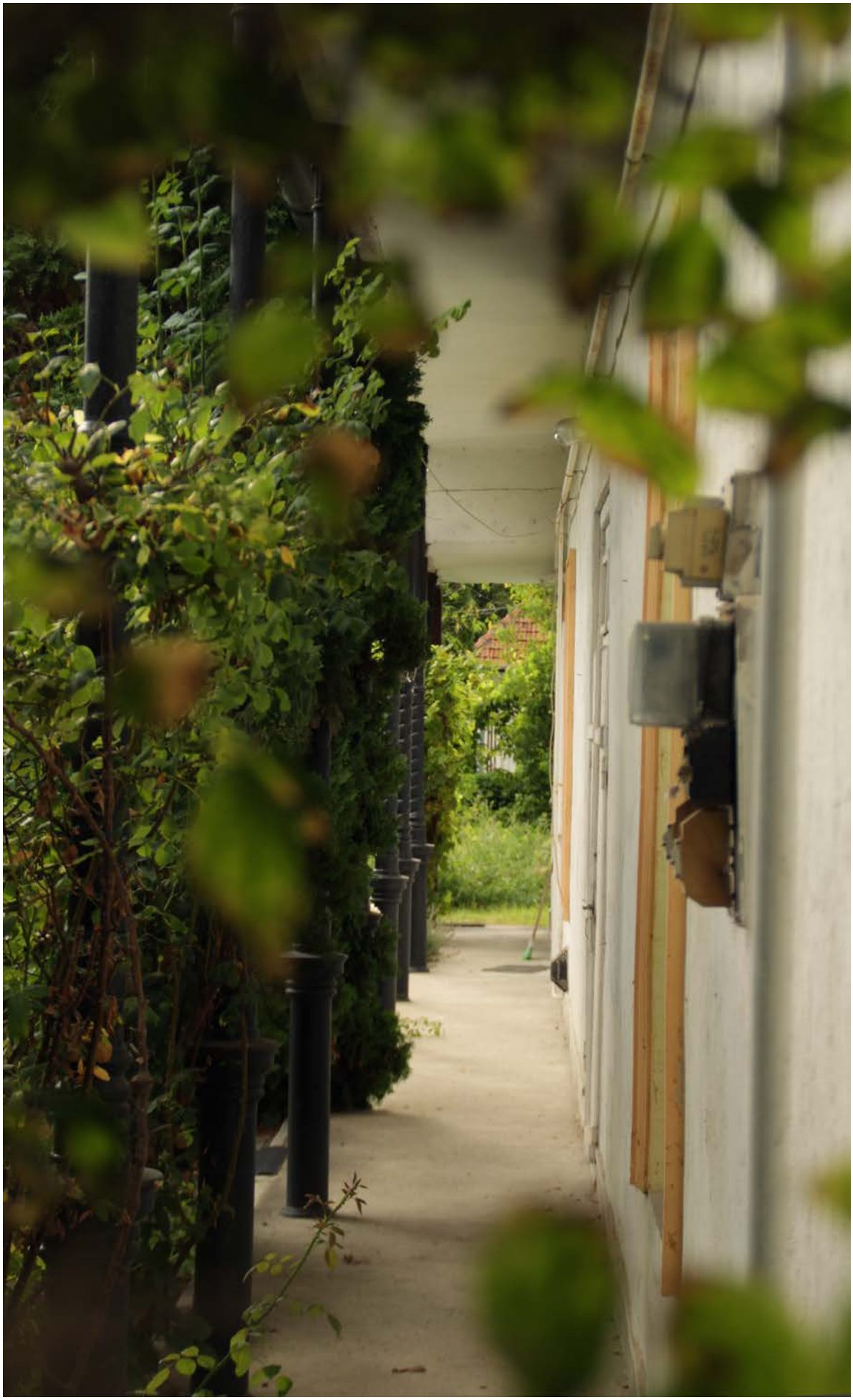

Ajtók, ablakok

Szendrőn szép régi nyílászárókat találunk, amik a korabeli asztalosmesterek remekei.

A 20 század fordulójától általánosan elterjedtek az 1:2 arányú, cca 1×2 m-es, alul felnyíló, felül bukószárnyas, három vagy hatszemes, kétrétegű gerébtokos ablakok. Az ettől korábbi nyílászárók kisebbek és általában egyrétegűek. A 20 század második felétől megjelennek a háromosztatú „tüzépes" ablakok

Az ajtók a lakórészen felül ablakosak, a külső, gyakran kétszárnyú köpenyajtókon ablak nincs. Minden ajtó jellemzője, hogy fílungosak, azaz betétesen kazettásak, a betéteken gondosan profilgyaluval megmunkált szegéllyel.

Felújításnál javasolt a régi nyílászárók megtartása, asztalos felújítása azok fémszerkezeteivel együtt. A korszerű hőszigetelt üvegezések fogadásához nagyobb tokprofilszélesség kell, ezért ha szükséges hőszigetelt üvegezés, az a belső szárnyra kerüljön, ami az utcáról nem látszik. Megfelelő átalakítással hőszigetelt szárny a régi tokba is beépíthető.

Újépítésű ház esetén a homlokzati arányoknak, a nyílások arányrendszerének, osztásrendjének megtartása javasolt. A környékünkön létezik olyan asztalosműhely, ahol a régi nyílászárók szerkezeteivel azonos, de hőszigetelt új nyílászárókat tudnak gyártani.

Műagyag nyílászárók nem ajánlottak, a hagyományos utcaképet megtörik. (Emellett egyfajta „túlszigetelést" okoznak annak összes nemkívánatos velejárójával: dohosodással, penészedéssel.)

Épületen megjelenő gépészeti és elektromos berendezések, felépítmények

Elvitathatatlan igénye a mai kor emberének a komfortos életforma, ami bizonyos épületen megjelenő gépészeti és elektromos berendezések, felépítmények telepítését vonja maga után: antenna, szerelt kémény, riasztó berendezés, napelem, napkollektor stb. Amennyire lehet ezeket úgy kell elhelyezni, hogy az utcaképet ne befolyásolják, inkább a hátsó kert felé, vagy a melléképületekre. Ha beépítésük elkerülhetetlenek, lehetőleg ne az épület kiemelt pontjára kerüljenek. A napelemeket ne szórtan helyezzük el, hanem egy blokkban lehetőleg egy teljes tető felületet fedjenek le.

A szerelt kéményeket lehetőleg a régi kéménybe húzzuk be, vagy kapjanak falazott köpenyt.

Kerítések

Ha ránézünk egy utcára, a házak mellett a legmeghatározóbb elem a kerítés, mert nagy felületen tudja gazdagítani az utcaképet. Szendrőn még ma is fellelhetők archaikus anyagú és formavilágú kerítések és kapuzatok, amik az új építésnél is mintául szolgálhatnak.

A kerítések anyaga kő, fa vagy fém, illetve ezek kombinációja.

A kő kerítések általában sárba rakottak,vakolás nélkül, vagy egyszerű vakolással (kanálfröccs-vakolással). Nagyon szépek – és hasznosak – azok a kőkerítések, amik egyben támfalként is funkcionálnak.

A rakott kőkerítés szépsége leginkább akkor domborodik ki, ha mélyfúgával készül. A vastag, cementhabarcsos fúga lerontja a kőfal textúrájának természetességét, lehetőleg kerülendő. Még inkább idegenül hat, ha a fúgákat be is festik, vagy cementes anyagból csíkozást alakítanak ki.

A településen szép számmal vannak acél kerítések is. A legrégebbi míves kovácsoltvas kerítések már a két világháború közötti időszakban megjelentek. A II. világháború után ezek egyszerűbb, kevésbé míves, sokszor lemezelt változatai jelentek meg, esetenként drótfonattal kombinálva. A 20. század második felének lakatos termékei sokszor lemezgyári hulladékból készültek.

A kovácsoltvas kerítéseket lehetőleg meg kell menteni, lakatos javítással, átfestéssel. A lemezgyári hulladékból épült kerítésekért nem kár, azokat nyugodt szívvel el lehet bontani.

Újabban egyre inkább terjedőben vannak a gépi előregyártású, kovácsoltvas utánzatú kerítések. Ezek felhasználásával óvatosnak kell lenni, formaviláguk sokszor tájidegen. Aki kovácsoltvas kerítést szeretne, próbáljon bontásból szerezni, vagy a régi minta alapján gyártasson újat.

a az új acélkerítés drótfonatos, a drótfonat sűrű legyen, az összkép ne a drótkerítésre rímeljen. Szögesdrót még inkább kerülendő.

Alárendelt helyen - pl szomszédok közötti telekhatáron - ha alkalmazunk drótkerítést, az legyen növényzettel takarva, futtatva.

Mind a régi, mind az új fémkerítések festésénél kerülni kell az élénk színeket, a mázas festést. Javasolt a mélyzöld, sötétbarna, grafitszürke, fekete matt színek – lehetőleg egy színnel megvalósuló – használata.

A településen egyértelműen a fa kerítések a dominánsak, abból is a vékony léckerítés fordul elő leggyakrabban. A keményfából készült léckerítéseknél érdemes odafigyelni a lecek fejének kialakítására: általában hátracsapták és hegyezték, vagy legömbölyítették azokat. A leceket a tartófára, szögezték, későbbi változatban acél vázra csavarozták. A léckerítés mezőit gyakran meszelt kő- vagy téglaoszlopok közé tették, a kerítéseknek lábazatuk is lehetett.

A léckerítéséknél kisebb számban, de Szendrőn is előfordulnak deszkakerítések. Ha ilyet szeretnénk újonnan létrehozni, fontos hogy ezek sohasem ritkán rakottak, illetve illesztéseken nem használnak kifűrészelt motívumokat.

A kerítések leglátványosabb eleme a nagy- és a kiskapu. A nagykapu deszkázatos, lehet két- vagy egyszárnyú, borításos. A kiskapuk között szép számmal találunk fedeles ácsolt keretűeket. Ismerünk vésett-faragott díszítésű kapufélfát is a településről. Új építéseknél ezeket vegyük mintának, semmiképp se akarjunk székelykapu utánzatot létrehozni.

Ha az új fa kerítés tartóoszlopai is fából vannak javasolt faanyagvédelemmel ellátni földbe kerülő részt. A fa anyagú kerítések színezésénél is visszafogottnak kell lenni, nem használhatók kirívó színek, legjobb a fa természetes színét megjelenítő mélybarna szín(lazúrozás vagy lenolajkence használatával).

Járdák, kerti burkolatok

A településen már a II. világháborút megelőzően készültek járdák, többnyire nagyméretű lapos kövekből kirakottan.

A 20. század 2 felétől elterjedtek a beton járdák, később a térkő burkolatok. Ha lehet ezek területét minimalizálni kell, a falusi környezettől idegen a faltól-falig burkolt udvar.

Szerencsés, ha az új járdák elemesek, és köztük fű nő. Helyi nagyméretű lapos követ elég nehéz beszerezni.

Kompromisszumos megoldásként beton tipegő kő használható. Megformálása azonban ne akarjon követ vagy fát utánozni, megfelelő a legegyszerűbb, 40×40 cm-es négyzetes kialakítású. Ebből az elemből lejtős területen is kialakítható járófelület, vagy tereplépcső.

Térkő alkalmazása estén kerülni kell a természetidegen geometrikus mintákat - csontkő, fodorkő, hullámkő - inkább maradjunk a legegyszerűbb téglányformánál. Javasolt ökogreen térkő, ahol az elemek között fű nőhet.

Meglévő épületek komfortosítása, új épületek építése a történelmi településrészen

Egy 70-80 évvel ezelőtt épült ház átalakítása a mai igényeknek megfelelően nehéz feladat, de nem lehetetlen.

Az egymenetes, hosszanti elrendezésben nehezen alakítható ki korszerű alaprajz. Segíthet, ha a tornác egy része vagy a kiugró tornácrizalit beépítésre kerül, beüvegezéssel, mellvéd felfalazással. Az épület hátsó kert felőli vége lehet nagyobb arányban üvegezett, folytatódhat ugyanazon tetőidom alatti fedett-nyitott teraszban.

A vizes technológiák a hagyományos szerkezetű régi házakban ugyancsak gondos elválasztást igényelnek. Egy fürdőszoba beépítése például régi vályogtégla, kő, fafalazatú házban „kabinelv" szerint – légréteges, vízzáró szerkezeti egységben történhet. A korszerű, egybeépített műanyag falú kabinok (WC, fürdő) behelyezése kitűnően bevált bármilyen régi szerkezetű épület esetén, nyugati országokban általános megoldás.

A 20. század elejétől, főként a módosabb családokra jellemző, hogy a házat az utcai oldalon derékszögben, „vinkellyel" toldják meg, ezzel még egy lakószobát alakítanak ki. Egy-egy épület esetén elfogadható ez a bővítési módszer ma is, azonban nem kívánatos, hogy ez általános legyen, főleg ott ahol ez az értékes utcai homlokzat és tetőforma visszabontását jelenti.

Alaprajzi területnövekményt padlástér beépítéssel is el lehet érni. Fontos hogy a tetőidomot ne uralják sorolt tetőfelépítmények. Az egykori istállóajtó fölötti padlásbedobóból kiváló tetőablak alakítható ki. Több helyen elterjedt megoldás, hogy a füstlikas tető átépített oromfalán a deszkázat hézagos, ami mögött lévő síkban helyezik el az üvegezett ablakot.

A hátsókert felé eső oromfal, hasonlóan a földszinthez, nagyobb üvegfelület elhelyezésére alkalmas. Ha szükséges még tető bevilágító, inkább tetősík ablakot használjunk, de csak egyet-egyet tetőfelületenként.

Új építésű házak formálásánál javasolt a helyi motívumok, szerkezetek, jellemző építőanyagok használata, - többek között ez is a célja jelen Arculati Kézikönyvnek - azonban az fejlődés nem állhat meg, egy-egy új építészeti elem, modern formálás is feltűnhet az új épületeken. Azonban fontos, az új házak ne minden elemükben akarjanak mások lenni, az illeszkedés legyen a fő szempont.

Gazdasági épületek

A ház mellett a telek egyéb építményeiről sem feledkezhetünk meg, amikor a jellemző településképi elemeket vesszük számba. Szendrőn a mai napig megtalálhatók a hagyományos paraszti gazdasághoz kapcsolódó melléképületek, mint istálló,csűr, disznó- és baromfi ól, udvari kemence, fészer, nyári konyha, kukoricaszárító, árnyékszék stb.

A leggyakoribb csűrtípus a téglalap alaprajzú kétfiókos áthajtós csűr. Középső része a szérű, a cséplés helye. A pelyvás szinte mindig az egyik csűrfiók hosszanti végéhez épül. A csűrök szerkezete általában favázas, külső deszkázottal, tetőszerkezete mindkét végén kontyos vagy deszkaoromfalas nyeregtető, hélyazata cserép. Az udvarelrendezés jellegzetesen keresztcsűrös, ami hazánkban északi, északkeleti sajátosság. Mint neve is mutatja, a lakóházra merőlegesen, „keresztben” áll az udvart lezáró csűr. A csűr mögött a kert kezdődik. Szendrő település képében a csűrsor („pajtasor”) meghatározó, a majdnem összeérő építménysor védelmi gyűrűt is képez a kül- és belterület között.

Az istálló ritkán épült külön, szinte csak abban az esetben, ha a ház folytatásaként nem fért el. Fontos gazdasági építmények voltak a rovátékos ólak: a disznó- és tyúkól, melyek korai darabjain ősi ácsszerkezetek rögzültek.

A gazdasági melléképületek a gazdálkodó építészet szabályai szerint évszázadok alatt kialakult logikus rendben helyezkedtek el, de úgy hogy a portahasználat funkcionális igényei mellett a szomszédság és atelepülés érdekeit is figyelembe vették.

Az épületek használatához tehát egy egész településre kiterjedő közmegegyezésen alapuló, gazdálkodó életforma tartozott, ahol a szereplők figyelembe vették egymás érdekeit, együttműködtek egymással (pl. csorda, konda kihajtás, legeltetés rendje, közös használatú utak karbantartása stb.)

A 20. század második felének társadalmi átalakulásai ezt az évszázados gazdálkodó rendet is megtörték, a gazdálkodó épületek funkciójukat veszítették. Pedig ezek az épületek Szendrő település épületállományában pótolhatatlan értéket képviselnek. Ma már nincs meg sem a megfelelő alapanyag, (pl. bárdolt keményfa) sem a szakmai tudás ezek reprodukciójához, ezért mindenképp javasoljuk ezek megtartását. Ezzel felvetődik a kérdés milyen funkciót kaphatnak ezek? Ennek megválaszolása új települési közmegyézésen kell alapuljon, hogy az új igényeknek megfelelő, esetenként egymástól eltérő portahasználat ne zavarja egymást.

Az első és a legfontosabb, kialakítani annak feltételeit,hogy aki arra vállalkozik, hogy vidéken újra gazdálkodásba kezd, ezt megtehesse. Az 50 évvel ezelőtti hagyományos portahasználat ma már nem versenyképes, meg kell teremteni a korszerű gazdálkodás feltételeit. A nagyüzemi tömegtermeléssel szemben Szendrőn inkább a minőségi terméket előállító kisüzemek lehetnek versenyképesek: biogazdálkodás, kézműves húsárú-, tejtermék előállítás, gyümölcsfeldolgozás, méhészet stb. A hagyományos épületek átalakítással alkalmasak lehetnek ezekre a funkciókra. Amennyiben egy porta terület nem elég, megoldás lehet két egymás melletti telek megvásárlása, közös használata. Amennyiben új épület szükséges, akkor annak elhelyezésénél, formájának, anyagának megválasztásánál arra kell törekednünk, illeszkedjen a hagyományos rendbe. Pl. a ma népszerű, acélvázas fémlemez szendvicspaneles mezőgazdasági épületek tájidegenül hatnak. Kompromisszumos megoldás lehet, ha gazdálkodásra olyan telket választunk, aminek hátsókertje a külterülettel határos, így az ilyen jellegű épületek úgy helyezhetők el, hogy ne zavarja a falu képet. Másrészt a tevékenységgel járó ki- és beközlekedés, anyagszállítás, állatok ki-behajtása sem terheli a falut. A település szabályozási tervét ezen szempont figyelembe vételével kell elkészíteni.

A hagyományos gazdasági épületek átalakítással alkalmassá tehetők arra, hogy a lakóház kiegészítéseként lakó, szálláshely vagy tároló funkciókat fogadjanak. Erre több jó példát látunk nem csak Nyugat-Európában hanem pl. Erdélyben is. A csűrök többszintes belső tere izgalmas közösségi-szálláshely épület lehet, vagy lehet belőle garázs. A nyári konyha, fészer lehet egy vendéglátó apartman.

Veszélyt rejt az, ha a falusi turizmus égisze alatt a hagyományos paraszti gazdálkodás épületeit és eszközeit használhatatlan kiállítási tárgyként értelmezzük, ezzel állnépi romantikát teremtünk. (pl. muskátlival megpakolt szekér) Legjobb, ha a falusi turizmus működő élő gazdasággal párosul, így több lábon álló vállalkozás jön létre. A gazdálkodás és a turizmus ne egymást kizáró, hanem egymást erősítő legyen.

A meglévő gazdasági épületek karbantartása-felújítása elengedhetetlen. A bárdolt keményfa elemeket elég nehéz pótolni, megoldás lehet bontásból beszerezni. Ha másként nem lehet megmenteni, ezek az épületek szétszedhetők és újraépíthetők másik helyen.

A hagyományos gazdasági épületek – vagy csak egyes elemük, pl. szerkezeti megoldásaik, anyaghasználatuk, tömeg-formálásuk – mintául szolgálhatnak új gazdasági vagy turisztikai-közösségi épületek építésére is. Nem szerencsés, ha az új épület telepítése olyan helyre történik, ahol a hagyományos portán nem volt épület, pl az udvar közepére helyezett kiülős szaletli. Az egységes településkép szempontjából is javasolt megőrizni a hagyományos beépítési helyeket. A szabályozási tervben viszont lehetővé kell tenni hogy a keresztcsűrök helye építési hely legyen, a „pajtasor” újra kialakulhasson.

Ajánlások a kockaházas településrészhez

Lehet őket szeretni, gyűlölni, azonban koruknál fogva lassan e házak is épített örökségünkké válnak, s sokunk számára a nagyszülők szeretett hajlékát jelentik. A kockaház tökéletesen megfeleltethető a 21. századi ember igényeinek,energetikai korszerűsítésük is megvalósítható.

Átalakítás-felújításnál gyakran felmerül az alapterületi bővítés igénye. Az épületek utcafronti szélessége a telekszélességhez viszonyítva már így is nagy, ezért az oldalkert felé nem bővíthetünk. A hátsó kert irányába az egykori háztáji épületek helyére kerülhet az utcafrontinál kisebb szélességgel egytraktusos bővítmény, ekkor azonban a bajárat helyét is érdemes megváltoztatni, az új bejárat a „hónaljba" kerülhet. Másik lehetőség a tetőtér beépítés, ha a födém alkalmas erre. Nem javasoljuk a sátortető átalakítását oromfalas nyeregtetővé, mert a 90-es évek nagyházainak léptéktévesztési hibájába esünk. A tetőforma maradjon meg, esetleg csak az egyik utcai szoba szélességében kerüljön rá oromfal. Egy-egy tetőtéri ablakot fogadó tetőfelépítmény kerülhet a tetősíkokra, de nem szerencsés azok sorolása. Ha szükséges további bevilágító felület, inkább tetősík ablakot alkalmazzunk.

Ha a kockaház a hagyományos településrészen épült – Szendrőn erre alig van példa – az átalakítás megcélozhatja a század eleji polgárosult falusi lakóházak formájához hasonulást.

Hagyományos falusi léptékű házak között célszerű úgy átformálni az épületet, hogy az ne egy nagy tömbszerű épület hatását keltse, hanem több kisebb elem összetettségét. (ez figyelhető meg a 20. sz első felének kertvárosi lakóépületein)

Nem szerencsés a hagyományos népi építészeti motívumokat kockaházra aggatni, mert ez általában ellentmondásos végeredményt szül.

Ha erre a településrészre új házat építünk, azt az illeszkedés jegyében tegyük, vegyük figyelembe a meglévő épületek karakterét. Ne akarjunk a környező épületeknél nagyobbat építeni, a tető hajlásszög maradjon meg a szokásos 35-40 fok közötti. Színek tekintetében legyünk visszafogottak, ne használjunk előregyártott polisztirol épületdíszeket. Lehetőleg fa ablakot építsünk be a műanyag helyett. Az esetleges tárolókat, melléképületeket a főépülettel összhangban, azzal együtt tervezve alakítsuk ki.

Kerítés építésekor nyugodtan meríthetünk ihletet az ófalu kerítéseiből. Érdemes a meglévő, szép példákat megfigyelni, s ezek alapján mai, modern, de a faluképbe illeszkedő kerítést tervezni.

Magasság

Szendrő kockaházas övezetében a családi házak magassága közel azonos. A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló magassággal kell épülniük, mint környezetük. A túl magas házak nem illeszkednek Szendrő kockaházas övezetének utcaképébe.

Terepalakítás

Szendrő dombos, ezért a családi házak építésénél lejtős telekre lehet számítani. Nem elfogadható az épület földbevájása, az így kialakuló mélyedésben. az esővíz összegyűlik, a kert rosszul használható. Nem elfogadható továbbá a ház teljes kiemelése sem, mivel így a ház feltűnő platóra kerül, kiemelkedik szomszédai közül. Jó megoldás a terepalakításnál a családi ház részleges bevágása. Az így kitermelt földdel feltölthető egyenesre a telek, kevés földet kell megmozgatni. Kiváló megoldás továbbá, ha az épület eleve terepbe illesztve épül, így kapcsolata a környezetével jó, a földmunka minimális. A kockaházak lábazatainak magassága Szendrőben jellemzően 60-70 cm.

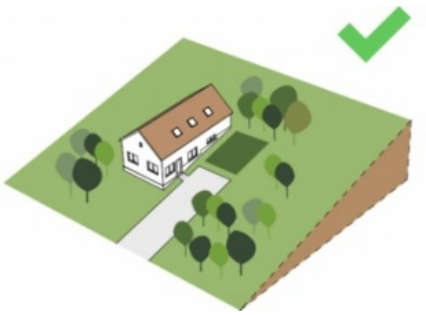

Telepítés

A kockaházas övezetben a családi házak telepítése oldalhatáron álló, a telken belüli elhelyezkedése az utcára merőleges rendszerű. A nem utcára merőlegesen telepített, indokolatlanul, nagy mértékben hátrahúzott családi ház építése nem javasolt. A családi házak a telek oldalhatárán állnak, a ház mögött növényzettel határolva kialakítható a védett kert.

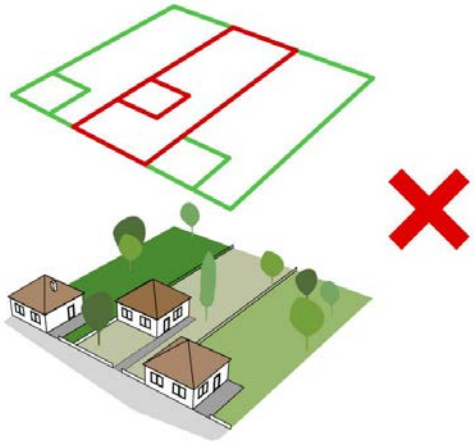

Tetőhajlásszög

Szendrő kockaházas övezetében a családi házak tetőhajlásszöge közel azonos (35–40°). A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló tetőhajlásszöggel kell épülniük, mint környezetüknek. A túl magas illetve túl alacsony hajlásszögű tetővel rendelkező épületek nem illeszkednek Szendrő kockaházas övezetének utcaképébe.

Tetőforma

A településrészen lévő családi házak tetőformája egyszerű sátortető. Új házak építésénél a szomszédok figyelembe vételével kell illeszkedni.

Amennyiben az építési telek körül sátortetős épületek állnak, úgy oda ne tördelt tetőformájú épület kerüljön, hanem a többi épülethez hasonló tömegű és tetőformájú.

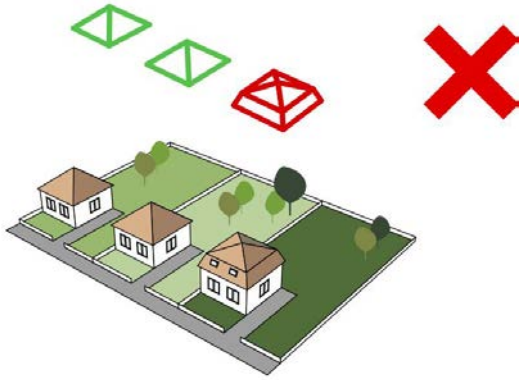

Színhasználat

Szendrő kockaházas övezetének színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott illeszkedés, hasonló anyag- és színhasználat. Szendrő kockaházas településrészén a meglévő épületek színvilágához illeszkedő új épületek építése ajánlott. Nem elfogadható a feltűnő és kirívó színhasználat, a rikító színű fémlemez fedés és burkolat.

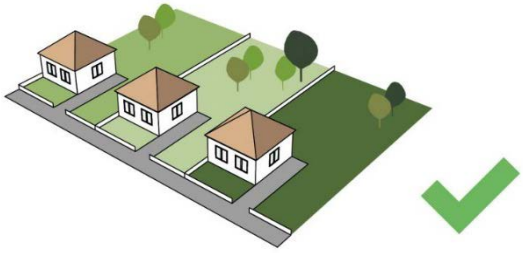

Kerítés

Szendrő kockaházas részein az áttört kerítések kívánatosak, tömör és nem átlátható megoldások nem elfogadhatóak. Hagyományosan ajánlott a beton/kő lábazatos kovácsoltvas kerítés, míg a szomszédok felé a fa/betonoszlopokra szerelt drótháló praktikus megoldás.

Ennek színesi a pasztellt közelítik, gyakori a fehér, szürke, halvány zöld és kék, rajta fehér, piros díszítéssel.

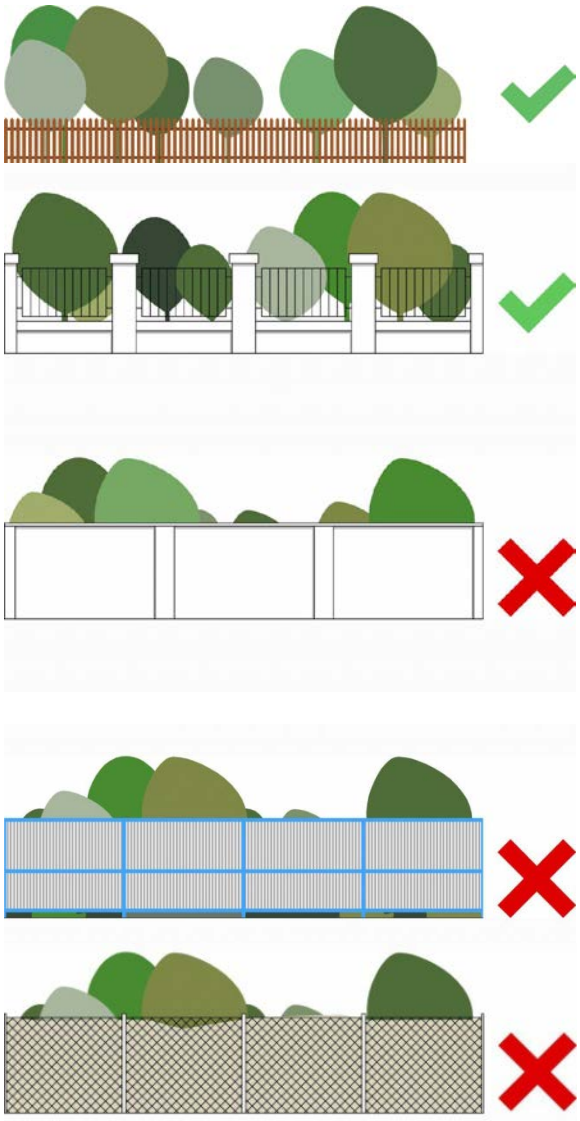

Ablakok

A kockaházak vakolt keretezésű, hatalmas ablakai jól példázzák az ablakok településkép formáló szerepét. Látnak és láttatnak. Többnyire rejtett redőnytokkal egybeépítve készültek, cseréjükkor igyekezzünk e karakter megőrzésére – a látszó, külső redőnytok nemcsak a hasznos bevilágító felületet csökkenti, de sokat ront a gondozott településképen is. Ha mégis külső tokos redőnyt választunk (mert például a beépített tok energetikailag nem korszerűsíthető), javasolt a vakolható redőnytok választása, így az a homlokzat színezése után beolvad a falsíkba.

Részletek

A település ezen részén egyértelműen uralkodnak a kőlábazatok, és ezt a sort érdemes tovább vinni, új építés esetén is alkalmazni a terméskövet, mint anyagot. Nem megengedhető azonban a manapság divatos 'kőtapéta', ami világos mészkő lapokból (általában horvát eredetű) és széles fugákból áll. A régi, tömbkövekből álló lábazat, faragva (ciklop) vagy válogatva is jó megoldás.

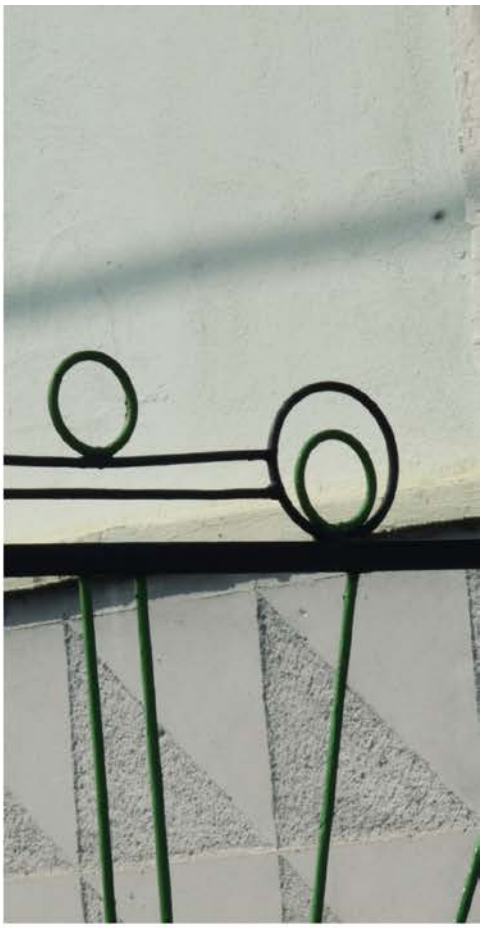

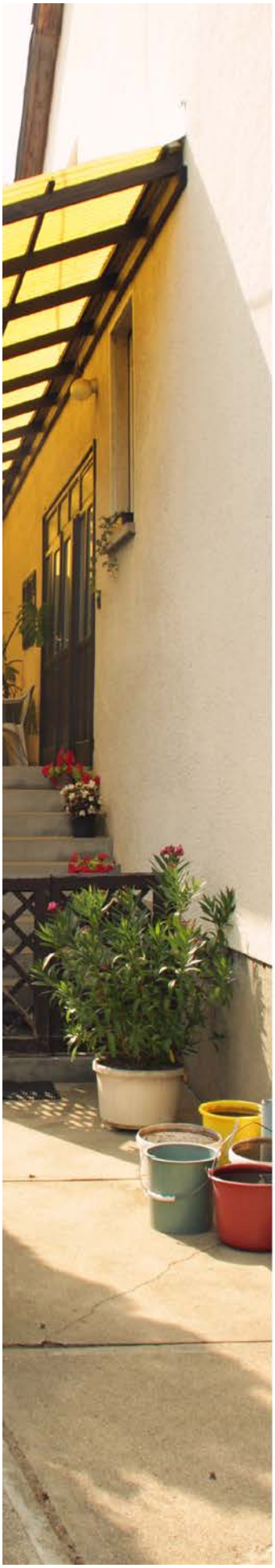

Kertek

Klasszikus virágos és előkert alakítható ki a kockaházak környezetében. Az előtető kiváló lehetőséget ad futónövények ültetésére, mely szinte egy zöld homlokzat látványával ér föl. Az épület előtt, az előkert a tulajdonos büszkesége lehet, ha időt és energiát szán rá, minden arra járó megdicséri, milyen gonddal műveli a kertjét. Javasolt fajok a ház körüli kertrészekbe:

- pompás varjúháj / *Sedum spectabile* fajták
- kövirózsa / *Sempervivum tectorum* fajták
- körömvirág / *Calendula officinalis*
- gyöngyvessző / *Spirea japonica* 'Shirobana'
- füzérajak / *Physostegia virginiana*
- leander / *Nerium oleander*

Ajánlások az átalakuló, új településrészhez

A 80-90-es évek nagyházas építési stílusának folytatását nem javasoljuk, és semmiképp a méretbeli rivalizálást Felújításnál-átalakításnál próbáljunk visszafogottságra törekedni, színezésekor kerüljük a harsány, élénk színeket, hogy az épületek ne tűnjenek még nagyobbnak. A nagy homlokzati felületek takarására megoldást jelenthet az előkertek intenzív növénytelepítése.

Új épület építése esetén ne csak a magasságban, hanem az épületszélességben is csökkentsük a méreteket, inkább hátrafelé jobban elnyúló beépítést alkalmazzunk, utcára merőleges nyeregtetővel.

A tető hajlásszög maradjon meg a szokásos 35-40 fok közötti. A homlokzaton ne használjunk előregyártott polisztirol épületdíszeket. Lehetőleg fa ablakot építsünk be a műanyag helyett. Az esetleges tárolókat, melléképületeket a főépülettel összhangban, azzal együtt tervezve alakítsuk ki.

Kerítés építésekor nyugodtan meríthetünk ihletet az ófalu kerítéseiből. Érdemes a meglévő, szép példákat megfigyelni, s ezek alapján mai, modern, de a faluképbe illeszkedő kerítést tervezni.

Magasság

Szendrő új építésű övezetében a családi házak magassága közel azonos (általában szuterén + földszint+magastető). A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló magassággal kell épülniük, mint környezetük. A túl magas házak nem illeszkednek az újépítésű övezet utcaképébe. Nem ajánlott tornyos, „mediterrán” tömegformálású házak építése sem.

Terepalakítás

Szendrő dombos, ezért a családi házak építésénél lejtős telekre kell számítani. Nem elfogadható az épület földbevájása, az így kialakuló mélyedésben. az esővíz összegyűlik, a kert rosszul használható. Nem elfogadható továbbá a ház teljes kiemelése sem, mivel így a ház feltűnő platóra kerül, kiemelkedik szomszédai közül. Jó megoldás a terepalakításnál a családi ház részleges bevágása. Az így kitermelt földdel feltölthető egyenesre a telek, kevés földet kell megmozgatni. Kiváló megoldás továbbá, ha az épület eleve terepbe illesztve épül, így kapcsolata a környezetével jó, a földmunka minimális.

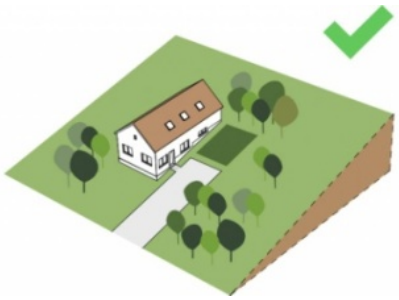

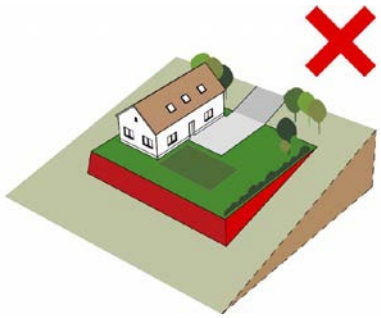

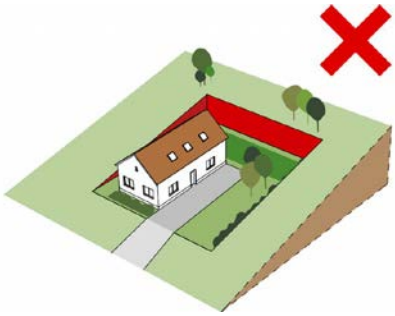

Telepítés

Az új építésű övezetben a családi házak telepítése oldalhatáron álló, a telken belüli elhelyezkedése az utcára merőleges rendszerű. A nem utcára merőlegesen telepített, indokolatlanul, nagymértékben hátrahúzott családi ház építése nem javasolt. A családi házak a telek oldalhatárán állnak, a ház mögött növényzettel határolva kialakítható a védett kert.

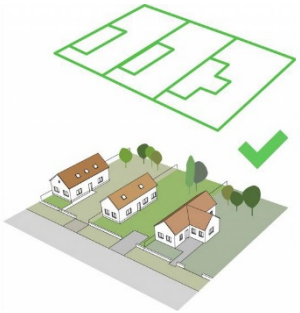

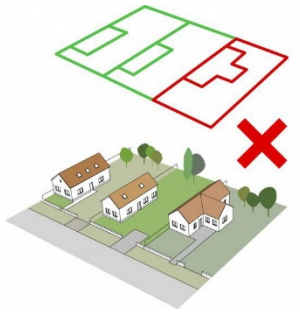

Tetőhajlásszög

Szendrő új építésű övezetében a családi házak tetőhajlásszöge közel azonos (35–40°). A meglévő épületek közé épülő új házaknak hasonló tetőhajlásszöggel kell épülniük, mint környezetüknek. A túl magas illetve túl alacsony hajlásszögű tetővel rendelkező épületek nem illeszkednek az új építésű övezet utcaképébe.

Tetőforma

A településrészen lévő családi házak tetőformája egyszerű nyeregtető. Új házak építésénél a szomszédok figyelembe vételével kell illeszkedni.

Amennyiben az építési telek körül kialakult egy nyeregtetős házakból álló utcakép, úgy oda ne tördelt tetőformájú, vagy sátortetős épület kerüljön, hanem a szomszédokhoz hasonló nyeregtetős tetőformájú.

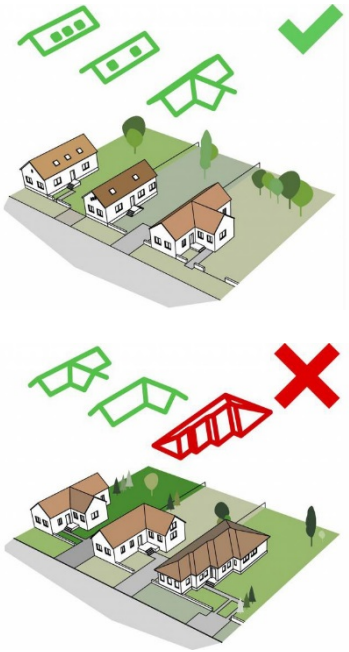

Színhasználat

Szendrő új építésű övezetének színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott illeszkedés, hasonló anyag- és színhasználat. Szendrő új építésű településrészén a meglévő épületek színvilágához illeszkedő új épületek építése ajánlott. Nem elfogadható a feltűnő és kirívó színhasználat, a rikító színű fémlemez fedés és burkolat.

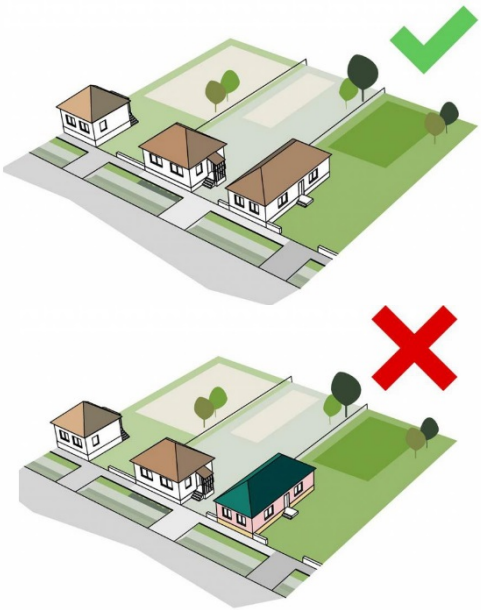

Kerítés

Az új építésű részén Szendrőnek a kerítések nagy változatosságot mutatnak. A rusztikus fakerítéstől a teljes kőkerítésig mindent találni. Az övezetben a szomszédhoz való illeszkedés jegyében kell a kerítéshez hozzáállni, akár a szomszéd házról, akár a szomszéd utcáról legyen szó.

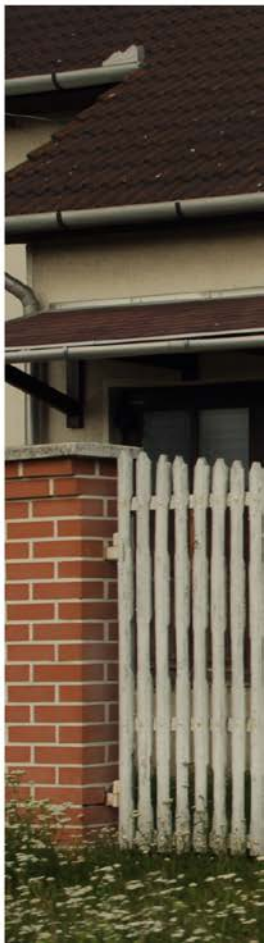

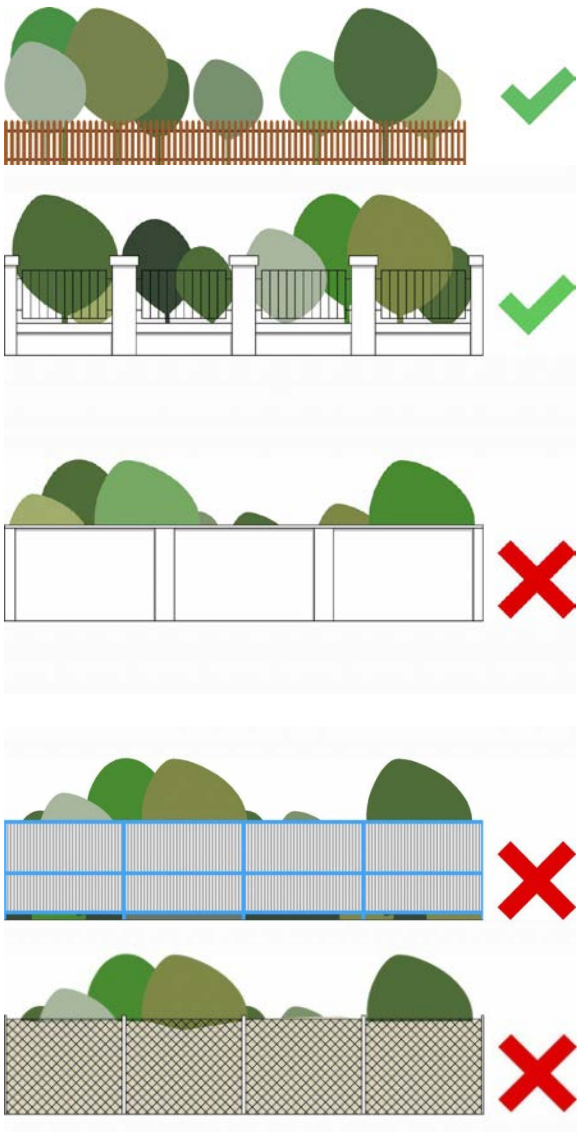

Ablakok

Ebben az övezetben nem az ablak a legkarakteresebb épített eleme a házaknak, ezért nem szükséges szigorú szabályokkal ellátni. Újépítés esetén az arany betétes ablakok, ajtók kerülendők, egyéb megkötés nincs.

Műagyag nyílászárók ebben az övezet engedélyezhetők, mert nincs olyan védendő, karakteres utcakép, amit a műanyag ablakok megtörnének.

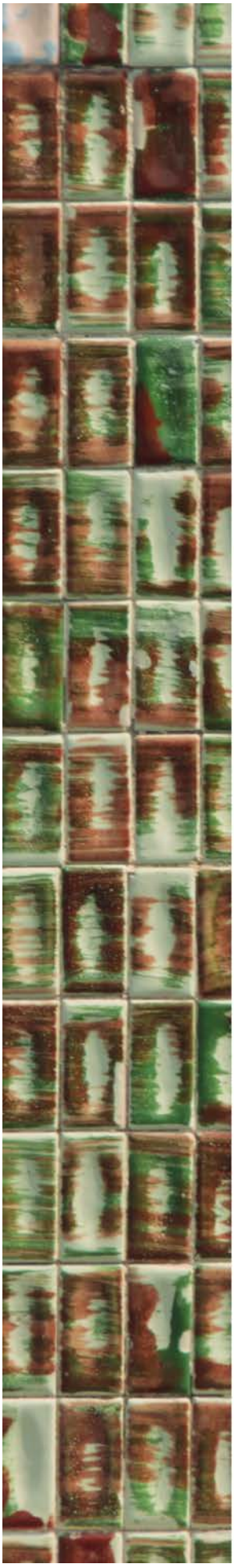

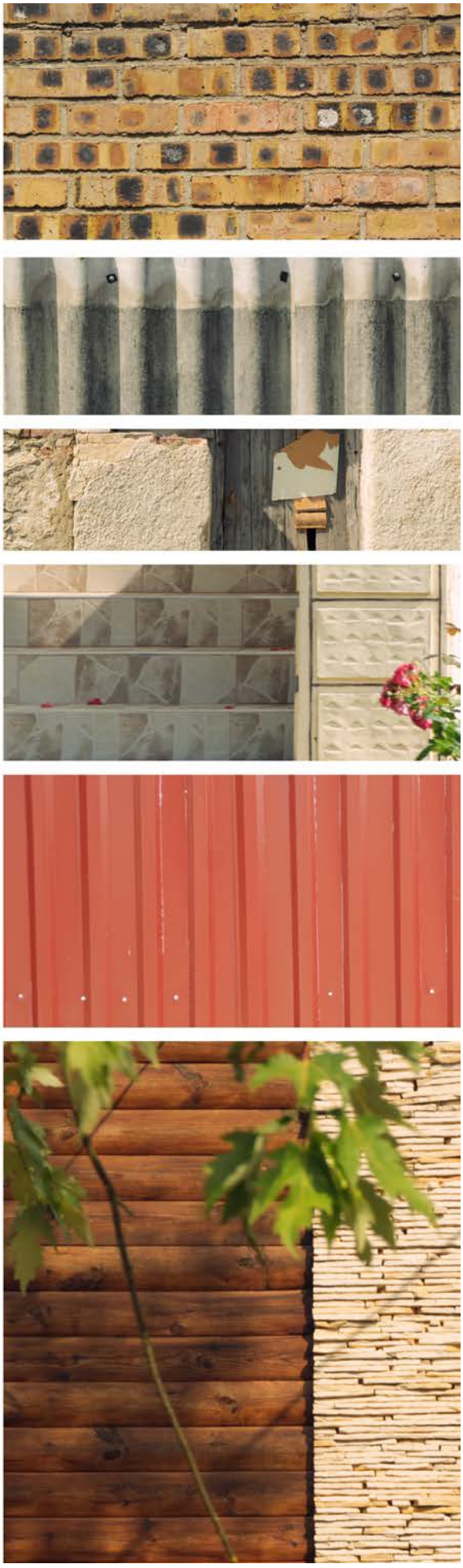

Tetők

Gondosan válasszuk meg a tetőnk anyagát mérlegelve, hogy ami most olcsó, vagy netán divatos az nem feltétlenül állja ki az idő próbáját.

Semmilyen formában nem javasoljuk bitumenes lemez használatát!

Ajánlott a klasszikus kerámia cserép alkalmazása, illetve szintén jó választás lehet egy természetes színű, matt felületű cserepeslemez.

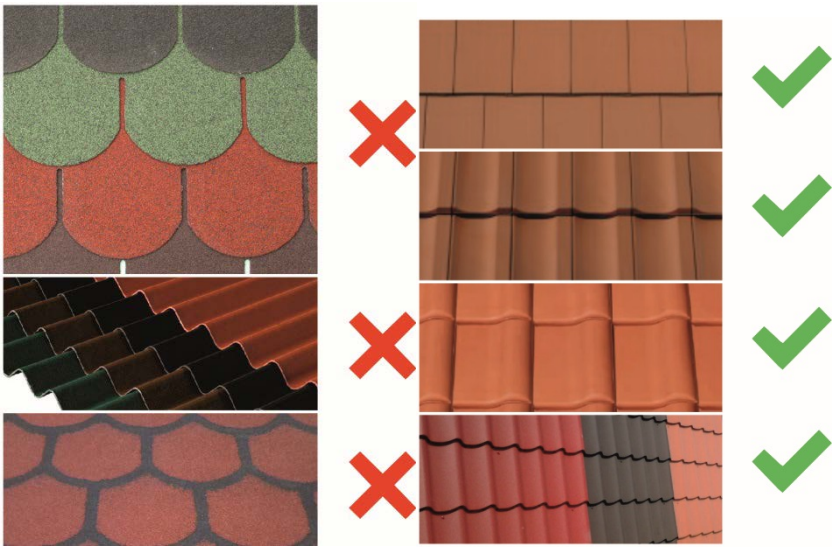

Ablakok

Nem javasolt az ablakok posztmodern stílusú keretezése.

Ha vakolatdísszel szeretnénk ablakainkat hangsúlyosabbá tenni, bátran merítsünk ihletet a paraszthá zak és a kockaházak formavilágából. A kevesebb több.

Lábazat

Kőburkolat esetén kerüljük a látványosan ragasztott hatású, szabálytalan alakú meg-oldásokat. Szintén kerülendő a követ imitáló kerámialapok felragasztása.

A jól megépített, megfelelő anyagválasztású kőburkolat házunk dísze lesz.

Gazdasági terület / Külterület

Természetvédelmi szempontból kívánatos lenne a jelenleg még gyep, rét, legelő, mocsár művelési ágként nyilvántartott területeken a fenti művelési ágak megtartása, illetve ezeken a területeken a hagyományos módszerekkel történő, művelési ágnak megfelelő gazdálkodás fennmaradása. A szántókkal érintkező gyepterületek mellett fokozottan vigyázni kell, hogy a gyepek ne kerüljenek szélről fokozatosan beszántásra. Természetvédelmi szempontból értékes nedves, üde réteken, ahol a terület nem legelő művelési ágban van nyilvántartva, a legeltetés komoly károkat okozhat, ezért elkerülendő.

Hosszú távon is felhagyásra tervezett szántókon kialakuló másodlagos gyepek esetében javasolt a kaszálás és legeltetés beindítását a gyepstruktúra érdekében. A gyepek égetése nem megoldás a természetes társulás újjáélesztésére. Kis területeken való pihentetés javasolt, melyek szomszédságában természetes gyepek találhatók, ahol nem a művelés következtében megjelenő rudeális fajok uralkodnak.

Új erdők telepítését Igazgatóságunk szántókon, meddőhányókon, roncsolt felszíneken, illetve a természetvédelmi szempontból nem értékes gyepeken tatja előzetesen elfogadhatónak. Nem erdőművelési ágú természeti területeken, illetve védett területeken Igazgatóságunk az erdőtelepítést nem javasolja. Minden esetben törekedni kell az adott termőhelyi adottságoknak megfelelő igényű, őshonos fafajok használatára.

Természeti területen –a jogszerűen beépített területek kivételével- tilos a természetes és természetközeli állapotú vízfolyások, vizes élőhelyek partvonalától számított 50 méteren, a tavak partjától számított 100 méteren belül, valamint a vízfolyások hullámterében új épületek, mesterséges létesítmények elhelyezése. A vízi létesítmények, a Perkupai tározó megvalósulása esetén a hajózási, a halastavakon a halászati hasznosítást szolgáló létesítmények elhelyezésére a külön jogszabályban meghatározott módon és esetben, az igazgatóság hozzájárulásával kerülhet sor.

A külterületen nem támogatott építmények elhelyezése, megtöri táj egységét és folytonosságát, melynek részei a művel területeket elválasztó mezsgyék (egyben ökológiai folyosók), megőrzött facsoportok, a szántással kikerült nedves területek és a vízfolyások, mélyvonalak. Ezen tájelemek biztosítják a táj élhetőségét és dinamikáját.

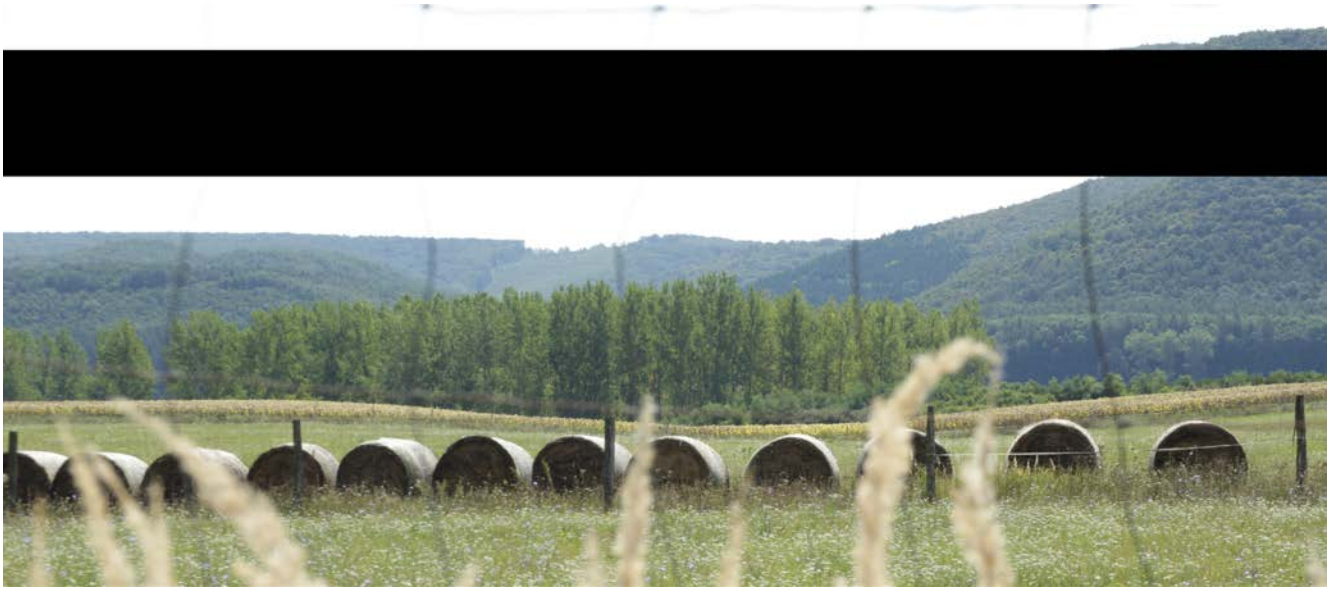

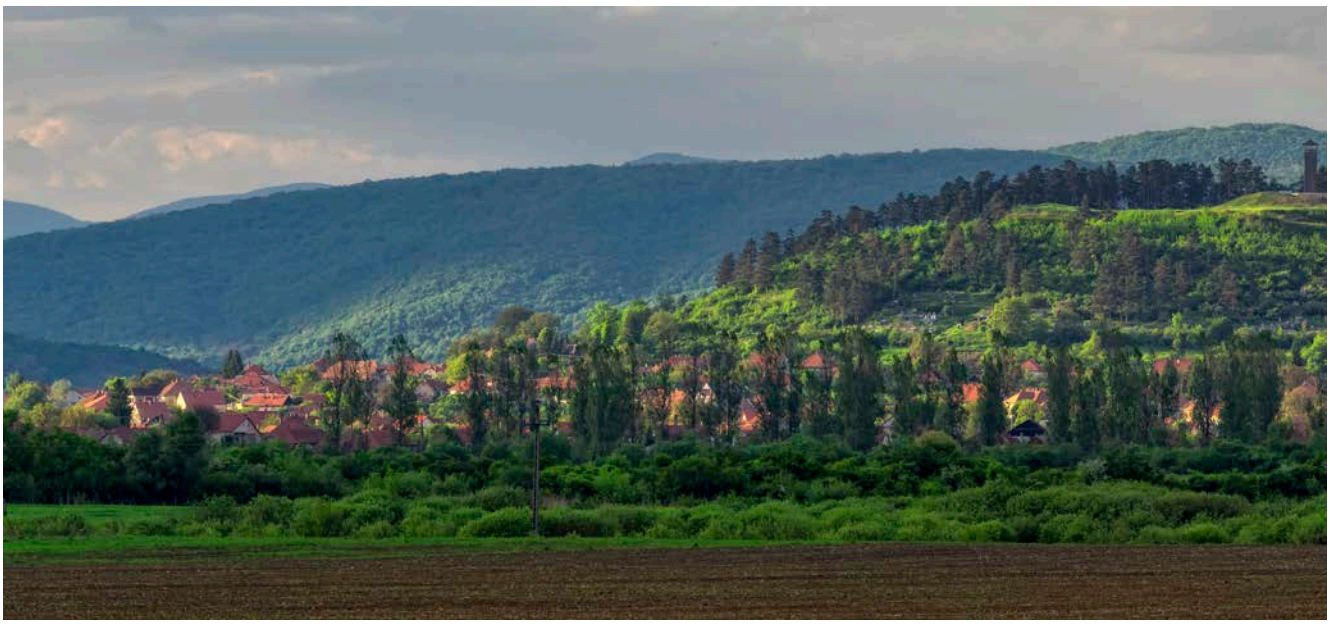

A külterületi beépítések általában adott területen több funkciójú épületek csoportjában ölt testet, ilyen módon az összes épületet azonos rendezőelvek mentén szükséges kialakítani. A lakó funkciójú épületet önállóan szükséges megfogalmazni.

Tetőforma

Mezőgazdasági funkciójú épületek esetén a 20-40° közötti tetőhajlás megengedett. Az épületeket egy szintesként kell kialakítani.

Új épület építésekor vagy meglévő felújításakor vegyük ezt figyelembe. Kerülendő a terjengős, tagolt tetőforma.

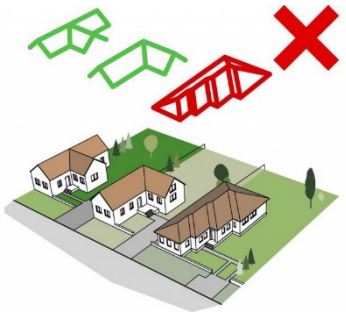

Színhasználat

A tájtól idegen az élénk színűre festett homlokzatú épület, az élénk színek alkalmazása, a hagyományostól eltérő színű tetőfedő anyagok használata tilos!

Ne építsünk tehát ide rikító színű, a környezetből kiugró épületeket. Meglévő jó példák alapján javasolt a kő és a fa használata.

Csarnok épületek esetében a trapézlemez fedés megengedett, de kizárólag nem tükröződő matt felülettel és visszafogott színben (pl zöld)

Telepítés

Külterületen az épületek telepítése szabadon álló. A tájképbe kizárólag az egyszerű tömegképzésű, nyeregtetős épületek illeszkednek.

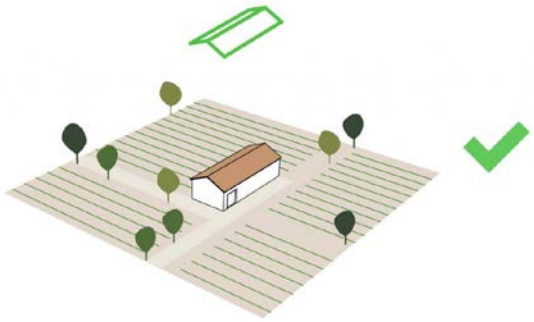

Kerítés, takarás

A külterületi gazdasági területeket takaró fásítással kell körbevenni, a megközelítést biztosító bekötő út mellett kísérő fasor telepítése szükséges. Telepítésre kizárólag őshonos és közvetlen környezetben fellelhető fajok alkalmazhatók.

A külterületi útmenti, vagy mezővédő fasorok folyamatos pótolásával (újra telepítésével) szükséges az állományt megújítani.

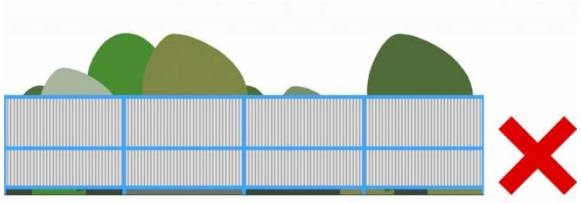

Mai példák

Minden újítás, szín és helyreállított elem azt jelenti a faluban, hogy itt élet van. Az ilyen beavatkozásokat az illeszkedés jegyében kell tenni, figyelembe véve a közvetlen környezetet és a hasonló példákat a településen. Egy oromdísz, egy kerítés vagy homlokzat felújítása kiváló minőségben, dicséretre méltó munka és tisztelgés a múlt előtt. Így van esélye megmaradni a 19–20. századi utcaképnek, ha apránként, de odafigyelünk, hogyan válhatna egy-egy új elem a régi, teljes egész részévé válni.

Amennyiben figyelembe vesszük az illeszkedés szabályait, a tervezés során megismerjük a falu színvilágát, épületeinek jellemző tömegét, arányait, akkor az új építésű házak is e harmonikus egész részeivé válnak. Jó érzés egy olyan utcaképet látni, melyben régi, új és felújított házak egységes hangulatot árasztanak.

Jelen fejezetben szeretnénk a településen megtalálható főbb háztípusokra vonatkozó felújítási példákat bemutatni, illetve mutatunk néhány új építésű házat is, melyek tömegformálásuk, anyaghasználatuk miatt szintén pozitív előképek lehetnek egy esetleges új építésnél.

Parasztházak

Az alábbi képeken néhány jó példa látható parasztházak korszerűsítésére, felújítására. A felújítás általában külső-belső helyreállítást jelent, energetikai korszerűsítés nélkül. Alapvető fontosságú az eredeti épületeken sokszor hiányzó ereszcsatornák megépítése, valamint ezekhez kapcsolódóan a csapadékvíz elvezetése – lehető legtávolabb a lábazattól. Mivel e házak lábazata a tornáccal védett falszakasz kivételével csapadéknak erősen kitett, javasolt kifejezetten e célra gyártott lábazati alapvakolat, valamint lábazati színvakolat alkalmazása. Amennyiben lehetséges, parasztházaknál kerüljük a műgyanta bázisú vakolatokat.

Láthatjuk, hogy kis odafigyeléssel, az eredeti állapot helyreállítását szem előtt tartva e házak újra száz évvel ezelőtti pompájukban tündökölnek. Amennyiben a fehéren kívül több színre vágyunk, nézzünk körül falunkban, valamint a környező községekben! Nyitott szemmel járva észrevesszük, hogy a ’30-as években divat volt színes vakolatú házakat építeni. E házak színvilágából, vakolatmintáiból bártan meríthetünk a felújításhoz, azonban tartsuk szem előtt azt is, hogy a harsányabb színekkel visszafogottan kell bánni, különben az összhatás giccsessé válik.

Végül a két utolsó képen két, energetikailag is korszerűsített paraszthéz látható. Jó példa ez arra, hogy a feladat bár nehéz, nem megoldhatatlan. Külön dicséretet érdemel, hogy a felújítás során a településen fellelhető régi épületek színvilágából merítettek, valamint, hogy a vakolatdíszek alkalmazása során sem szakadtak el a faluban kialakult évszázados mintáktól. Javasoljuk, hogy paraszthéz korszerűsítéséhez mindenképp kérje építész segítségét!

Kockaházak

Az alábbi képeken néhány jó példa látható kockaházak korszerűsítésére, felújítására.

Figyelmet érdemel az itt látható ház ereszképzése, mely az utca felől árnyékol, míg a kert felől előtetőként funkcionál. Ettől a gesztustól az épület egyszerre izgalmas és modern.

Az eredeti vakolatdíszekből ihletet merítő hőszigetelt homlokzat korszerű, mégis magán hordozza az építés korának gondolkozásmódját, ízlésvilágát. Láthatjuk, hogy a visszafogott színezés néhány harsány vakolatcsíkkal is harmonikus marad, az ehhez illő csatornák és lefolyócsövek pedig erősítik az összhatást.

Szintén egy visszafogott színvilágú felújítás óvatos ablakkeretezéssel.

Az ablaksáv határozott kiemelése is jó eszköz a formai monotonitás megbontására. E háznál is dicséretet érdemel a színek harmóniája. Mint láthatjuk, a bemutatott házaknak közös eleme a visszafogott színhasználat, az épülettömeg megtartása, esetleg óvatos bővítése.

Az egyhangú színezés redőnnyel is feldobható-bár építészetileg nem a legjobb út. Mégis példaértékű, hogy ez a ház is egységes koncepció alapján, harmonikus, korunk modernizáló ízlésvilágát tükröző homlokzatot kapott.

Új építés

Az egyik legnagyobb kihívás a tervező és az építtetők számára, hogy a megálmodott új épület úgy töltse be a 21. századi ember igényei által meghatározott funkciók térbeli igényeit, hogy közben szellemiségében, arculatában illeszkedjen az építésnek helyt adó faluba.

Meglátásunk szerint ez az illeszkedés két elemen áll, vagy bukik. Első a tömegformálás: az épület tagoltsága, gerinc-magassága, ereszmagassága, tetőhajlása hasonul-e a környezetéhet, vagy sem. Második az anyaghasználat: az épület homlokzatain megjelenő színek, textúrák fellelhetők-e a környezetében?

Amennyiben e két kérdésre igennel válaszolunk, épületünk jó eséllyel bele illik a faluképbe. Amennyiben valamelyik pontnak nem felelünk meg, gondoljuk át, tudunk-e ezen változtatni. Mi az a funkció, elképzelés, ami miatt fel akarjuk áldozni az illeszkedést.

Az itt bemutatott példák mindegyikében közös, hogy a falu szín- és formavilágából merítenek, valamint tömegükben a falusi házak méreteihez illeszkednek. Figyeljük meg az épületek visszafogott méretrendjét, a tömör felületek és a nyílások arányait! Ezek minden szónál erősebben mesélnek a tervezéshez, az építési helyhez való hozzáállásról.

Külön szeretnénk kiemelni, hogy a visszafogott színhasználat és tömegformálás semmit nem von le a belső terek használhatóságából. Az itt bemutatott megépült és épülő házak mindegyike korszerű, a jelen igényeinek megfelelően használható.

Bár e könyv gondolatai, képei csak ajánlások, azonban a településkép védelmi rendelet már kötelez a faluban elfogadott irányelvek betartására, így mindenképp ismerjék meg az építés szabályait, mielőtt belevágnak életük nagy projektjébe!

Reklámhordozók

A településkép formálása nem merül ki az épületek vagy a növényzet megfelelő kialakításában. A kedvező utcakép eléréséhez nagy hangsúlyt kell fektetni a hirdetőtáblák, reklámfelületek, cégérek és egyéb információs felületek formálására. Üzletünk vagy szolgáltatásunk népszerűsítésére kiváló lehetőséget nyújt az épület jellemzőihez illeszkedő formában megfogalmazott cégér, cégtábla. Üzletfelirat esetén a térbeli betűk plasztikussága önmagában is figyelemfelkeltő, ezért nincs szüksége (egyéb erőteljes elem alkalmazására).

Reklámozás céljára kizárólag az önkormányzat által rendeletben meghatározott utcabútorok használhatók fel.

Cégérek, üzletfeliratok és reklámhordozók kialakítása során fontos, hogy anyagukban, színeikben, méretükben illeszkedjenek az épülethez. A finoman megvilágított felület kedvező, de a világító, villózó fények zavaró hatásúak, ezért kerülni kell azokat.

Új cégér, reklámtábla készítésekor először tájékozódjunk a helyi előírásokról, illetve nézzünk szét a faluban, hogy milyen méretű, stílusú reklámhordozók vannak használatban. Igyekezzünk az anyag és a színválasztáskor szem előtt tartani, hogy a reklámhordozónak illeszkednie kell a hirdetett szolgáltatáshoz, a hordozó épülethez, valamint a falunk arculatához is.

Javasoljuk, hogy cégér, reklámtábla készítésekor keressenek fel reklámgrafikus, vagy arculattervező szakembert, illetve konzultáljanak a települési főépítésszel!

Műszaki berendezések

Korunk emberének vitathatalan igénye a komfortos életforma, ami bizonyos épületen megjelenő gépészeti és elektromos berendezések, felépítmények telepítését vonja maga után: antenna, szerelt kémény, riasztó berendezés, napelem, napkollektor stb.

Amennyire lehet ezeket úgy kell elhelyezni, hogy az utcaképet ne befolyásolják, inkább a hátsó kert felé, vagy a melléképületekre. Ha beépítésük elkerülhetetlenek, lehetőleg ne az épület kiemelt pontjára kerüljenek.

Energiatudatos életmódunk egyik segédeszköze lehet a napelem, napkollektor. Elhelyezése során az energiatermelés szempontjából ideális tetősík kiválasztásánál mérlegelni kell annak utcaképi hatásait is. Utcafronti síkra napelemet, napkollektort ne helyezzünk el. A napelemek kiosztását szimmetrikusan, egységesen végezzük.

Jó példa a fenti képen látható elhelyezés, amikor az épület udvar felőli tetőfelületére, illetve a mögötte megépült melléképület tetejére kerültek a napelemek.

Napjainkban növekszik az igény a kellemesebb hőmérsékletű házbelső megteremtése iránt. Ennek egyik lehetséges eszköze klímaberendezés beépítése. A beltéri egységek számtalan kialakításban kaphatók, szinte bármely stílusú enteriőrbe illeszkednek. Azonban a kültéri egységekről ez nem mondható el, típustól függetlenül méretesek, zajosak, egyáltalán nem díszei az épület homlokzatának, sem a kertünknek. A telepítés során legyünk figyelemmel arra, hogy a kültéri egység utcai és szomszéd oldali homlokzatra nem kerülhet.

A legideálisabb, ha a hátsókert irányába takartan helyezzük el. A földre telepített kültéri klíma egység könnyen eltakarható elé ültetett örökzöld növényzettel vagy esztétikus udvari bútorral. Az épülettől távolabb telepített egység akár kis kerti építménynek is álcázható.

Utcák

Egy település megjelenése nem függetleníthető az épületektől, de még meghatározóbbak az utcák, terek, parkok és közkertek, melyek a falu közösségi felületei. Akkor tűnik egészségnek egy utcakép, ha rendezett. Ennek eszköze az árok rendbetétele (legyen szó akár gyepes, akár betonozott árokról), a nyírt gyepfelületek, az ápolt fák, fasorok, a virágokkal díszített közterek és az egységes utcabútor használat. Különösen fontosak a növényes egy olyan utca esetében ahol komoly forgalom jelent terhelést, és zajt a mindennapokban. Ennek ellensúlyozására virágosak előkertek és fásított köztereket javasolt kialakítani.

Méretéből és eszmei értékéből adódóan is az egyik legfontosabb épület a településen a templom, ezért megérdemel egy olyan előteret, ami tükrözi a státuszát, hívogató és a minőséget hordozza. Dombetetőn álló helyzete miatt, aki áthalad Aggteleken, biztosan találkozik a templommal egyik vagy másik oldalról. Akkor tekinthető élőnek egy település, ha stabil hívői, közössége és működő temploma van. Az épület környezetének is ezt kell sugallania.

Egy látványt harmonikusnak érzünk, ha könnyen átlátható, ezért az utcákon a különböző felületeket érdemes határozott vonalak mentén elválasztani, például az útnak szegélyt adni, a gyepet a saját felületén belül tartani, sövénnyel segíteni az utósokat, gyalogosokat az úttestérzékelésében, illetve az utca épségét védő árkot működésének megfelelően, tisztán tartani.

Vonalas elemként érzékeljük a fasorokat is, mely esztétikai élményt és árnyékot is ad. Ahol lehetőség van utcafásítást elindítani, ott ajánlott egy-egy utcának arcot adni gyümölcsfák, díszfák ültetésével, egységes koncepció mentén. Ügyelni kell azonban a közművektől és a burkolt felületektől való távolságra, mert a fák gyökere megsérülhet és kárt is okozhat egyszerre. Légvezeték alá kis növésű, gömb koronájú fát ajánlott ültetni, de jobb teljesen szabad űrszelvényű helyen telepíteni egy-egy példányt.

Hosszútávon az utcaképet zavaró, kusza légkábeleket földkábelre javasolt cserélni, melynek első lépése lehet, hogy az ingatlanok bekötése már felszín alatt történik. Egy-egy ízléses kandeláber (meleg fényű, az ANP javaslata alapján lefelé világító, ernyős fényforrás alkalmazása ajánlott az élővilág védelmében) is segíthet az utca vagy tér összképén.

Gyepes, betonozott és köves árkot is találunk a településen, mint lineáris elem szembeötlő része az utcának, és működés szempontjából a tisztított, nyírt árkok szinte kötelező. Ökológiai szempontból a gyepes árkok ajánlottak, mert lehetővé teszik a víz közvetlen a talajba jutását.

Az utak mentén elhelyezett berendezések, például információs táblák, hulladékgyűjtők, utcabútorok megjelenésükben illeszkedjenek egymáshoz, a település általános arculatához. A buszmegálló kialakítás szintén illeszkedjen az utcaképbe, az egyéb környezet architektúra elemekhez és növényekhez.
A nem használt, esetleg romos megjelenésű közterületi elemeket javasolt elbontani, helyüket rendezni.

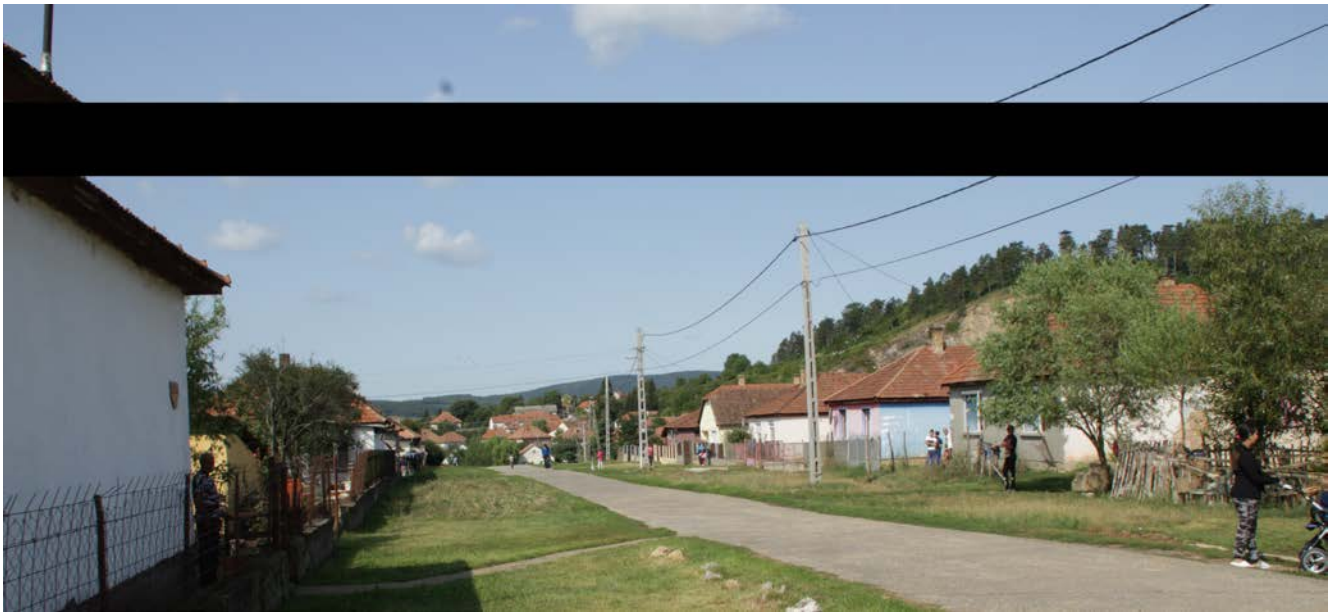

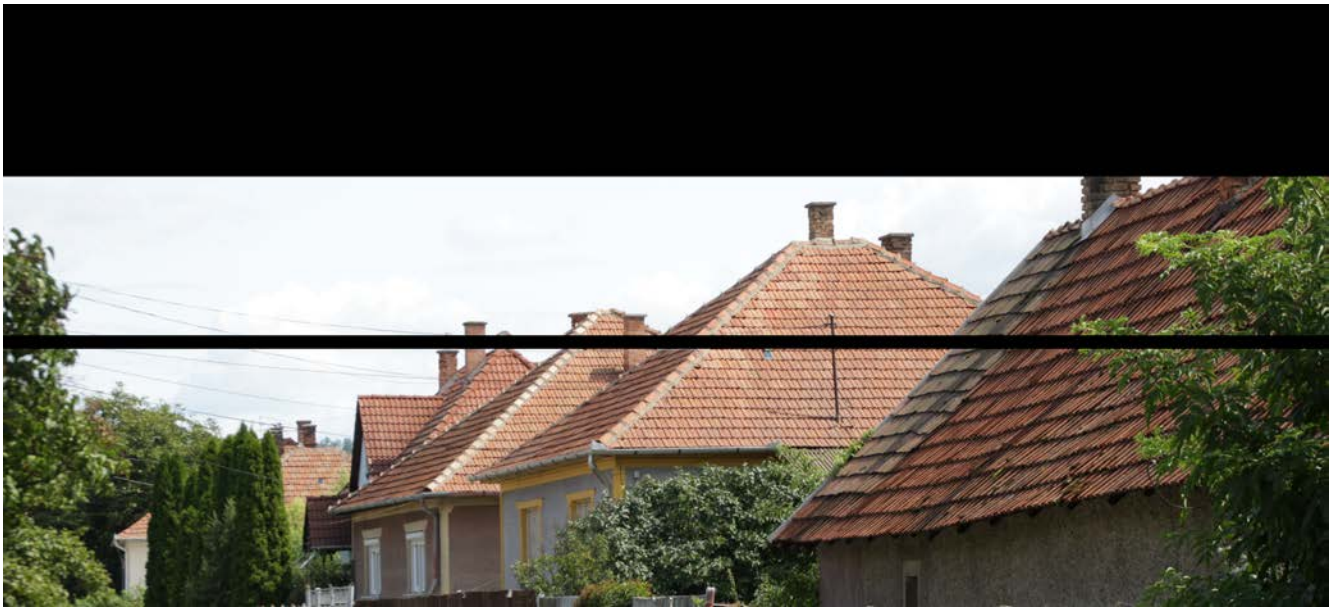

Abod

Közterek

A település ritmusát adják a finoman formált terek, teresedések, utcák találkozásánál kialakult zöldfelületek, melyek sűrűsége a falu élhetőségének is indikátora.

A burkolt közterek, esetleg egy-egy műalkotás körüli burkolt kis terek, és egyéb gyalogos terek esetében is fontos, hogy a burkolat illeszkedjen a környező településképbe. A hagyományos szürke térburkolat mellett bátran alkalmazzunk antracit színt, vagy esetleg melegebb színárnyalatokat, például homokszínt, mellyel kellemesebb, meghittebb hangulatú tereket teremthetünk. Kerüljük az egybefüggő nagy burkolt felületeket, fákkal, cserjefoltokkal, virágágyásokkal, esetleg gyepfelületekkel tegyük változatossá és kellemesebb mikroklímájúvá a területet. A terekre kihelyezett környezet architektúra elemek, berendezések illeszkedjenek egymáshoz és a település többi részén található utcabútorokhoz. A pihenő padokat árnyékos, félárnyékos helyre tegyük, a legkellemesebb a laza (áttört fényhatást eredményező) lombkoronájú fák alatt pihenni, de alkalmazhatunk stabil szerkezettel megépített köztéri árnyékolókat is, például virágos növénnyel befuttatott pergolát.

Emlékművek jelzik a település hajlandóságát az emlékezetre és nyitottságát a múlt felé. Szendrő két emlékműve arról tanúskodik, hogy a falu tiszteli a múlt hőseit, és a jelen részévé teszi azáltal, hogy a közterekben felújított vagy új emlékműveket állít.

Az egyik leginkább használt közösségi zöldfelületnek a játszóterek minősülnek. Fontos, hogy a lakóterületektől gyalogosan megközelíthető távolságban legyen olyan – mind anyag-használatában, mind formavilágában – minőségi játszótér, ahol nemcsak a gyermekek, de a rájuk felügyelő szülők, nagyszülők is kellemes pihenő környezetben lehetnek. A játszóterek esetében is ügyeljünk a napos és árnyékos területek létrehozására, itt is alkalmazhatunk magas esztétikai értékű virágzó díszfákat, cserjéket is.

A településkapu az, amivel az érkező először találkozik a távoli falukép után, ezért meghatározó eleme az első benyomásnak, mi várja a látogatót a falu szélén. A virágos ágyás az egyik legalkalmasabb eszköze az üdvözlésnek, és színfoltja a falu zöldfelületeinek. A régi települések egy vagy egy pár szép, nagyra növő, karakteres fával jelezték a lakott terület kezdetét mindkét oldalon. Ezt a gesztust a 21. században is megőrzésre érdemesnek tartjuk, ezért javasolt kép szép, településkaput jelző példány ültetése. Javasolt fajok a növények fejezetben találhatók.

A buszmegállók olyan pontok egy településen, melyet az is lát, aki itt lakik, és az is, aki csak átutazik. Éppen ezért a buszmegálló elsődleges elem a település megítélésében, kialakítása tehát igényes kell legyen, illeszkedjen a településképbe, időtálló anyagokból épüljön meg, és nem mellesleg alkalmas kell legyen a várakozásra, fontos, hogy eső- és szél ellen védjen. Ajánlott anyagok. vakolt oszlop, agyag cserép, sötétre pácolt fa. Igaz ez a település egyéb köztéri berendezéseire is, legyen az pad, hulladéktároló vagy világító test.

A település zöldfelületi rendszere mindig fejleszthető, akár az utcák zöldfelületét, akár a terek hálózatát nézzük. A fejlesztés egyik eleme lehet a templom és a Deák Ferenc utca által közrezárt zöldfelület,

Összegzés

Ha Szendrő város jövőjét próbáljuk megjósolni, pesszimista és optimista szemüveggel is láthatjuk azt.

Hátrányként könyvelhetjük el, hogy az ország viszonylag félreeső, peremhelyzetű kistáján, a Bódva-völgyben fekszik, s így kiesik az országos úthálózat véráramából, hogy a történelmi településrész épületállománya megrekedt az ötven évvel ezelőtti szinten, hogy a településről sokan elköltöztek és elköltöznek.

Ugyanezeket a tényeket másként is értelmezhetjük: a település nyugodt, csendes, tiszta a levegője, a történelmi településrész képe egységes,falusi turizmusra kiválóan alkalmas, földjei nem szennyezettek.

Meglátásunk szerint Szendrő jövője szempontjából az az alapvető kérdés, hátrányait előnnyé tudja e kovácsolni? Tud-e vonzó lenni azon fiatalok számára, akik a mostanság megnyíló lakhatási, turisztikai és mezőgazdasági támogatásokat felhasználva jövőjüket egy ilyen településen képzelik el, szívesen részt vesznek képének formálásában, jövőjének építésében.

A tenni akarás, a megfelelő környezet, a megfelelő szabályozás, elengedhetetlen, de nem elégséges. Összefogással, az érdekek kölcsönös tiszteletben tartásával vissza kell térni azokhoz az értékekhez, amik a „romlatlan” faluközösségekre voltak jellemzők, mint az önmérséklet, a takarékosságból fakadó fejlesztés, a szolidaritás, az önbecsülés és közbecsület, a valláserkölcs és a hagyománytisztelet.

Szendrő-Csehipuszta
Szendrő-Büdöskútpuszta
Szendrő-Joótanya
MŰEMLÉK ÉPÜLET
TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ - MEZŐVÁROSI JELLEGŰ
TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ - FALUSI JELLEGŰ
"KOCKAHÁZAS" TERÜLET
ÁTALAKULÓ, ÚJ TELEPÜLÉSRÉSZ
LESZAKADÓ TELEPÜLÉSRÉSZ
ZÖLD TERÜLET
GAZDASÁGI TERÜLET (IPAR, MG-I FELDOLGOZÁS)
VÁRTERÜLET FELTÉTELEZETT HATÁRA